

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**TÜRKİYE’DE DEĞİŞEN SOSYOKÜLTÜREL VE SİYASİ
DİNAMİKLERİN KONUT İÇ MEKÂN BİÇİMLENİŞİNE ETKİSİ**

HAZIRLAYAN

YAĞMUR KORKMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ RIZA FATİH MENDİLCİOĞLU

ANKARA – 2025

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 14/08/2025

Öğrencinin Adı, Soyadı : Yağmur Korkmaz
Öğrencinin Numarası : 22310202
Anabilim Dalı : İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Programı : Tezli Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı : Dr. Öğr. Üyesi Rıza Fatih MENDİLCİOĞLU
Tez Başlığı : Türkiye’de Değişen Sosyokültürel ve Siyasi
Dinamiklerin Konut İç Mekân Biçimlenişine Etkisi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 97 sayfalık kısmına ilişkin, 14/08/2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 2’dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 14/08/2025

Öğrenci Danışmanı Unvan/Adı, Soyadı, İmza

Dr. Öğr. Üyesi Rıza Fatih MENDİLCİOĞLU

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tezinin hazırlanma sürecinde, bilgi ve deneyimiyle bana her zaman yol gösteren, akademik gelişimime büyük katkı sağlayan değerli tez danışmanım *Dr. Öğr. Üyesi Rıza Fatih Mendilcioğlu'na* en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisinin yol gösterici yaklaşımı, eleştirel bakış açısı ve sabrı, bu çalışmanın şekillenmesinde belirleyici olmuştur.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince bilgi birikimleri ve akademik katkılarıyla beni besleyen, vizyon kazandıran tüm *İç Mimarlık Bölümü hocalarıma* ve tez sürecinde değerli katkılarıyla yol gösteren *Prof. Dr. Gözen Güner Aktaş'a* teşekkür ederim. Onlardan aldığım her ders, akademik bakış açımı derinleştirmiş ve bu tez sürecine değerli katkılar sağlamıştır.

Ve elbette, tüm hayatım boyunca olduğu gibi bu süreçte de bana inanan, destekleyen ve yanımda olan *aileme...* Onların varlığı, bu yolculuğu anlamlı kılan en güçlü dayanak olmuştur.

Bu tez, yalnızca bireysel bir akademik çabanın değil; birlikte yol aldığım tüm bu kıymetli insanların izlerini taşıyan bir emeğin ürünüdür.

ÖZET

Yağmur Korkmaz, Türkiye’de Değişen Sosyokültürel ve Siyasi Dinamiklerin Konut İç Mekân Biçimlenişine Etkisi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Tezli Yüksek Lisans Programı, 2025.

Konut, yalnızca barınma işlevi gören fiziksel bir yapı olmanın ötesinde; bireylerin kültürel değerleri, toplumsal ilişkileri ve yaşam biçimlerinin somutlaştığı sosyal bir mekândır. Bu mekânlar, günlük yaşam pratiklerinin şekillendiği, bireylerin kimliklerini inşa ettiği ve kuşaklar arası değer aktarımının gerçekleştiği alanlar olarak da işlev görmektedir. Bu nedenle, toplumların tarihsel, siyasal ve kültürel dönüşümleri, konutun biçimsel ve mekânsal karakterinde doğrudan etkili olmakta; bu bağlamda konut üretimi, yalnızca mimari değil aynı zamanda sosyolojik ve politik bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Zira konut, toplumsal yapının bir yansıması olarak, dönemin ideolojik söylemleri, ekonomik politikaları ve yönetim anlayışları doğrultusunda biçimlenmektedir. Bu çerçevede, mimarlık yalnızca estetik bir uğraş değil, toplumsal eğilimleri, güç ilişkilerini ve kolektif bilinçaltını ortaya koyan bir üretim biçimi olarak değerlendirilmelidir. Bu dinamikler, yalnızca yapıların fiziksel formlarını değil, aynı zamanda yaşam alanlarının kullanım biçimlerini ve mekânsal organizasyonunu da şekillendirmektedir.

Türkiye özelinde bakıldığında, farklı dönemlerde yaşanan sosyokültürel ve siyasi kırılmalar, konutun biçimlenişinde belirleyici olmuş; her dönem, kendi içinde özgün bir mekânsal üretim anlayışı geliştirmiştir. Bu kırılma noktaları, yalnızca yeni yapı tipolojilerinin ortaya çıkmasına neden olmamış, aynı zamanda kullanıcı alışkanlıklarının, mekân algısının ve iç mekân donatılarının da farklılaşmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de konut üretimi, sadece yapısal değişkenlere değil, aynı zamanda zihniyet dönüşümüne ve değer sistemlerindeki kaymalara da bağlı olarak evrilmiştir. Gelenekten moderniteye geçiş süreci, toplumsal normların ve yönetim anlayışlarının değişmesiyle birlikte konutun hem fiziksel formunda hem de kullanım pratiklerinde köklü dönüşümler yaratmıştır. Bu dönüşümler, modernleşme ideolojisinin konut üzerindeki etkisini gözler önüne sermekle kalmayıp, aynı zamanda Batılılaşma sürecinin mekânsal izdüşümlerini de içermektedir. Söz konusu geçiş süreci, geleneksel konutların mahremiyet, çok işlevlilik ve aile yapısına dayalı planlamasından, bireyselleşmeyi önceleyen, açık mekân kullanımını

teşvik eden ve modern yaşam tarzlarına uyum sağlayan plan kurgularına evrilmiştir. Türkiye'de bu dönüşümler, geleneksel aile yapısına uygun konutlardan modern apartman yaşamına, ardından da küresel etkilerle biçimlenen toplu konut ve site anlayışına geçiş biçiminde kendini göstermiştir. Bu süreçte, konut yalnızca bir barınma mekânı değil; aynı zamanda bir yaşam tarzının ve statü göstergesinin temsili hâline gelmiş, özellikle 1980 sonrası dönemde tüketim kültürü ile daha da görünür bir nitelik kazanmıştır. Giderek artan bireyselleşme, özelleşmiş iç mekân düzenlemeleri, stilize yaşam biçimlerini ön plana çıkarmış; bu da konutun tasarımında çeşitliliği beraberinde getirmiştir.

Tarihsel dönemlerin karşılaştırmalı biçimde ele alındığı bu çalışmada, her dönemin kendi içinde barındırdığı dinamikler doğrultusunda konutun nasıl biçimlendiği, mekân kullanımının nasıl değiştiği ve bu değişimlerin toplumsal yapıyla nasıl ilişkilendiği bütüncül bir perspektifle ortaya konmuştur. Konutun yalnızca yapı ölçeğinde değil, kent dokusu içindeki yeri ve kullanıcıları ile kurduğu ilişkiler de değerlendirilmiş; böylece konutun toplumsal işlevi çok katmanlı bir yaklaşımla yorumlanmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye'de konutun dönüşümüne yön veren kültürel, politik ve ekonomik etkenlerin zamansal sürekliliği ve kırılma noktaları bağlamında kapsamlı bir analiz sunulmuştur. Çalışmada dönemsel geçişler yalnızca mimari biçimleniş açısından değil; aynı zamanda sosyal yaşam alışkanlıkları, toplumsal yapılar ve kentleşme pratikleri yönünden de karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu analiz sürecinde, her dönemin karakteristik özellikleri tablolar aracılığıyla karşılaştırılmış; hangi dönemde ne tür dönüşümlerin yaşandığı sistematik biçimde ortaya konmuştur. Bu sayede, Türkiye'de konutun tarihsel evrimi daha anlaşılır hale getirilmiş, gelecekteki konut politikaları ve tasarım yaklaşımları için de referans oluşturabilecek nitelikte bütüncül bir değerlendirme yapılmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER: Konut Tasarımı, Kültür, Cumhuriyet Öncesi, Sosyokültürel, Siyasi.

ABSTRACT

Yağmur Korkmaz, The Impact of Changing Socio-Cultural and Political Dynamics in Turkey on the Formation of Residential Interior Spaces. Master's Thesis, Başkent University, Institute of Social Sciences, Department of Interior Architecture and Environmental Design, 2025.

Housing is more than just a physical structure serving the function of shelter; it is a social space where individuals' cultural values, social relationships, and lifestyles are materialized. These spaces function as arenas where daily life practices are shaped, personal identities are constructed, and intergenerational value transmission occurs. Therefore, the historical, political, and cultural transformations of societies have a direct impact on the formal and spatial characteristics of housing. In this regard, housing production should be evaluated not only as an architectural process but also as a sociological and political phenomenon. As a reflection of the social structure, housing is shaped by the ideological discourses, economic policies, and governance models of its time. Thus, architecture should not be considered merely an aesthetic practice, but as a mode of production that reveals social tendencies, power dynamics, and the collective subconscious. These dynamics influence not only the physical forms of buildings but also the ways in which living spaces are used and spatially organized.

In the specific context of Turkey, socio-cultural and political ruptures experienced in different historical periods have played a decisive role in the shaping of housing. Each period has developed its own unique approach to spatial production. These turning points have not only given rise to new building typologies but have also transformed user habits, spatial perceptions, and interior arrangements. Accordingly, housing production in Turkey has evolved not only in response to structural variables but also as a result of changes in collective mentality and shifts in value systems. The transition from tradition to modernity has brought about radical transformations in both the physical form and functional practices of housing, along with changes in social norms and administrative structures. These transformations not only reveal the influence of modernization ideology on housing but also reflect the spatial projections of the Westernization process. This transition is characterized by a shift from traditional housing, based on privacy, multifunctionality, and extended family structures, to layouts that prioritize individualism, promote open space usage, and

accommodate modern lifestyles. In Turkey, this evolution has manifested in a transition from traditional family-oriented homes to modern apartment living, and eventually to mass housing complexes and gated communities shaped by global influences. In this process, housing has come to represent not only a space of shelter but also a lifestyle and status symbol, especially gaining more visibility in the post-1980 period through the rise of consumer culture. The growing emphasis on individualization has brought about personalized interior designs and stylized ways of living, which in turn have diversified residential design approaches.

This study examines these historical periods through a comparative approach, revealing how housing has been shaped by the unique dynamics of each era, how spatial usage has changed, and how these changes relate to the broader social structure. Housing is not only analyzed at the scale of the building but also in terms of its position within the urban fabric and its relationship with users, thus allowing for a multilayered interpretation of its social function. Accordingly, a comprehensive analysis is presented regarding the cultural, political, and economic factors driving the transformation of housing in Turkey, within the framework of both temporal continuity and ruptures. The study evaluates period-specific transitions not only in terms of architectural formation but also by examining changes in social life practices, societal structures, and urbanization patterns. During the analytical process, the characteristic features of each period are compared through tables, systematically identifying the nature of transformations in each era. In doing so, the historical evolution of housing in Turkey is rendered more intelligible, offering a holistic assessment that can also serve as a reference for future housing policies and design approaches.

KEYWORDS: Housing Design, Culture, Pre-Republic, Socio-cultural, Political.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Kapsamı	3
1.3. Araştırmanın Yöntemi	4
2. KÜLTÜR VE MEKÂN İLİŞKİSİ	6
3. KONUT BİÇİMLENİŞİNDE SOSYOKÜLTÜREL VE SİYASİ DİNAMİKLERİN ETKİSİ	12
3.1. Konut Biçimlenişinde Sosyokültürel ve Siyasi Dinamikler	14
3.2. Geleneksel Türk Evi'nin Sosyokültürel Dinamikleri	20
3.3. 1923-1950: Erken Cumhuriyet Döneminde Konut ve Mekân Özellikleri... ..	46
3.4. 1950-1980: Geç Cumhuriyet Döneminde Konut ve Mekân Özellikleri... ..	69
3.4.1. İlk kırılma noktası: 1950-1960 arası-ekonomik liberalleşme ve kentleşmenin başlangıcı	70
3.4.2. İkinci kırılma noktası: 1960: siyasal müdahale ve planlı kalkınmaya geçiş	82

3.4.3. Üçüncü kırılma noktası: 1960-1980 arası konut politikalarının dönüşümü ve gecekondunun ticarileşmesi	84
3.5. 1980-2000: Küreselleşme ve Tüketim Kültürü Döneminde Konut ve Mekân Özellikleri	95
3.6. 2000'den Günümüze Kentsel Dönüşüm Döneminde Konut ve Mekân Özellikleri	107
4. SONUÇ	123
KAYNAKLAR	131

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 3. 1. Erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Konut İç Mekân Biçimlenişinin Sosyo-Politik ve Kültürel Etkenler Çerçevesinde Analizi	67
Tablo 3. 2. Geç Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Konut İç Mekân Biçimlenişinin Sosyo-Politik ve Kültürel Etkenler Çerçevesinde Analizi	93
Tablo 3. 3. Küreselleşme ve Tüketim Kültürü Döneminde Türkiye’de Konut İç Mekân Biçimlenişinin Sosyo-Politik ve Kültürel Etkenler Çerçevesinde Analizi	105
Tablo 3. 4. Kentsel Dönüşüm Döneminde Türkiye’de Konut İç Mekân Biçimlenişinin Sosyo-Politik ve Kültürel Etkenler Çerçevesinde Analizi	121
Tablo 4. 1. Türkiye’de Konut İç Mekân Biçimlenişinin Dönemsel Değişimi.....	128

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 3.1. Orta Asya ‘Göçebe Çadırı’ Plan Kurgusu.....	23
Şekil 3.2. Yerleşik Döneme Geçildiğinde, Çadırdaki İlkelerin Yapıdaki Dik Açılı Mimari Planlara Dönüşmesi	24
Şekil 3.3. Çadır Yerleşimi.	26
Şekil 3.4. Türk Evi’de Sofaya Açılan Odalar	26
Şekil 3.5. Alacahöyük Yerleşme Dokusu ve Konutları.....	27
Şekil 3.6. Çatalhöyük Evinin Yerleşim ve Alan Kullanımı Gösteren Çizimi	28
Şekil 3.7. Türk Evi Kesiti	30
Şekil 3.8. Türk Evi’nin Gözlemi İçin Tasarım Çalışması.....	32
Şekil 3.9. Türk Evi’nde Cumba.....	33
Şekil 3.10. Türk Evi’nde Saçak.....	33
Şekil 3.11. Türk Evi’nde Oda Planı	36
Şekil 3.12. Türk Evi’nde Alt Bölüm ile Üst Bölümün Bağlantısı	36
Şekil 3.13. Türk Evi’nde Sofa Tiplerinin Plan Şeması.	37
Şekil 3.14. Türk Evi’nde Sofa Görünümü	38
Şekil 3.15. Türk Evi’nde Oda İç Mekân-İnsan Ölçeği.....	38
Şekil 3.16. Le Corbusier’nin ‘Modulor’ Boyutları ve Türk Evi’nde Döşeme-Sedir-Sergen-Tavan Boyutları.....	40
Şekil 3.17. Türk Evi’nde Ahşap İşçiliği.....	40
Şekil 3.18. Türk Evi’nde Ocak.....	41
Şekil 3.19. Türk Evi’nde Sedir.....	42

Şekil 3.20. Türk Evi'nde Sergen Kesiti	43
Şekil 3.21. Türk Evi'nde Dolap ve Yüklük.....	44
Şekil 3.22. Türk Evi'nde Pencere	45
Şekil 3.23. Türk Evi'nde Kapı ve Yasmak Duvarı İlişkisi	46
Şekil 3.26. Atatürk Müze Köşkü Banyo ve Tuvalet Alanı.....	54
Şekil 3.27. Atatürk Müze Köşkü İç Mekân Detayları	55
Şekil 3.28. Atatürk Müze Köşkü İç Mekân Detayları 2	55
Şekil 3.29. Solda, Harikzedegan Apartmanlarının Plan Şeması.....	56
Şekil 3.30. Harikzedegan Apartmanları Açık Balkonlu Dolaşım Sistemleri	58
Şekil 3.31. Vedat Tek Evi, İstanbul, 1927. Cephe görünüşü.....	60
Şekil 3.32. Yeni Başkent Ankara'nın La Turquie Kemaliste Dergisinin Kapaklarında Yer Alan Modern Yapılaşma Temaları	61
Şekil 3.33. Bekir Bey Evi, İstanbul, 1931. Cephe görünüşü.	61
Şekil 3.34. Bekir Bey Evi'nin Kat Planları.	62
Şekil 3.35. Bekir Bey Evi'nin Cephe Görünüşleri.....	63
Şekil 3.36. Ceylan Apartmanı Kat Planları Şeması.....	64
Şekil 3.37. Ceylan Apartmanı'nda Salon.....	65
Şekil 3.38. 1950'lerde Bentderesi'nde Gecekondulaşma.....	73
Şekil 3.39. İş Bankası Piyango Evleri ve Kat Planı.....	75
Şekil 3.40. Mebusevleri Kat Planı	76
Şekil 3.41. Mebusevleri Bahçe Planlaması	77
Şekil 3.42. İsrail Evleri Kat Planı	78
Şekil 3.43. İsrail Evleri Cephe Görünüşü	79
Şekil 3.44. 96'lar Apartmanı Kat Planı	80
Şekil 3.45. 96'lar Apartmanı Cephe Görünüşü	81
Şekil 3.46. İrfan Küçük Apartmanı Kat Planı	89

Şekil 3.47. Yeşiltepe Blokları Kat Planları	90
Şekil 3.48. Yeşiltepe Blokları Standart Daire Kat Planı	91
Şekil 3.49. Uphill Court Ataşehir Vaziyet Planı Şeması.....	98
Şekil 3.50. Uphill Court C Ada 2+1 ve 3+1 Daire Tiplerinin Kat Planları.....	99
Şekil 3.51. Uphill Court Gömme Dolap Sisemi ve Geniş Pencere Kullanımı	99
Şekil 3.52. Solda; Uphill Court Parke Seramik Uygulaması.....	100
Şekil 3.53. Avrupa Konutları Başakşehir Vaziyet Planı	101
Şekil 3.54. Avrupa Konutları 2+1 ve 3+1 Daire Tiplerinin Kat Planları	102
Şekil 3.55. Avrupa Konutları Çamaşır Odası.	102
Şekil 3.56. Avrupa Konutları Gömme Dolap Sistemleri ve Modüler Mobilya Sistemine Uygun Boşluklar.....	103
Şekil 3.57. TOKİ Kayaşehir, 1.Kısım, B Blok, Tip 16 Kat Planı, Başakşehir.....	112
Şekil 3.58. TOKİ Kayaşehir, Mutfak ve Salon İlişkisi, Başakşehir	113
Şekil 3.59. TOKİ Kayaşehir, Alafranga ve Alaturka Tuvaletler, Başakşehir	114
Şekil 3.60. Next Level Ankara Kat Planı	116
Şekil 3.61. Next Level Ankara Pencere Kullanımı	117
Şekil 3.62. Next Level Ankara Giyinme Odası.	118
Şekil 3.63. Next Level Ankara İç Mekân Malzeme Kullanımı.	118

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GYO	Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları
MÖ	Milattan Önce
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
t.y.	Tarih yok

1. GİRİŞ

Mekân, insan yaşamının yalnızca fiziksel bir kabuğu değil, aynı zamanda onun toplumsal, kültürel ve siyasal dünyasının bir yansımasıdır. Bireylerin gündelik yaşam pratikleri, estetik tercihleri, yaşam tarzları ve toplumsal ilişkileri, içinde bulundukları mekânlara doğrudan yansımakta; bu mekânlar da zamanla birer kimlik göstergesi hâline gelmektedir (Gür,1996; İmamoğlu, 1992, s. 8). Bu çerçevede konut, yalnızca barınma ihtiyacını karşılayan bir yapı türü olmanın ötesine geçerek, toplumsal yapının, kültürel değerlerin ve siyasal sistemlerin biçimlendirdiği dinamik bir organizmaya dönüşmektedir.

Türkiye’de konutun biçimsel ve mekânsal özellikleri, tarih boyunca farklı kırılma noktalarında köklü değişimlere uğramıştır. Bu değişimlerin arkasında yatan temel etkenler arasında kültürel kimlik arayışları, siyasi rejim değişiklikleri, kentleşme pratikleri, ekonomik modeller ve toplumsal değer sistemleri yer almaktadır. Özellikle Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte modernleşme sürecine giren Türkiye, geleneksel yaşantı biçimlerinden kopuşu da içeren geniş kapsamlı bir dönüşüm sürecine sahne olmuştur. Bu dönüşüm, sadece devlet yapılanmasında ya da ekonomik politikalar düzeyinde değil, gündelik hayatın her alanında ve özellikle konut tasarımında gözlemlenebilecek kadar somut bir etki yaratmıştır (Bozdoğan, 2002, s. 41-55). Geleneksel Türk evinden başlayarak günümüz apartmanlarına ve toplu konut yerleşimlerine uzanan bu süreçte, konutun fiziksel biçimi kadar iç mekân kurgusu da büyük ölçüde dönüşmüştür (Acer, 2016, s. 384). Toplumsal ilişkiler ağının değişmesi, bireyin kamusal ve özel alan algısındaki farklılaşmalar, tüketim kültürünün etkileri, kentsel dönüşüm politikaları ve küresel mimarlık trendleri; tüm bu unsurlar konut iç mekân tasarımlarının evrilmesinde belirleyici rol oynamıştır. Bu bağlamda, mimarlık tarihçisi Sibel Bozdoğan’ın da ifade ettiği gibi, “Türkiye’de modern mimarlık, yalnızca biçimsel bir dönüşüm değil, aynı zamanda ideolojik bir yeniden yapılanma süreci olarak da okunmalıdır” (Bozdoğan, 2002, s. 41).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında modernleşme ve Batılılaşma hedefleri doğrultusunda ortaya konan politikalar, geleneksel Osmanlı mimari ve iç mekân anlayışından uzaklaşmayı teşvik etmiş, daha yalın ve fonksiyonel tasarımları ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde konut tasarımları, yeni toplumsal düzeni güçlendirme ve modern bireyler yetiştirme misyonu üstlenmiştir. Mimari açıdan Sedad Hakkı Eldem, Vedat Tek, Kemaleddin Bey ve Hikmet

Koyunoğlu gibi isimlerin öncülüğünde şekillenen bu süreçte, geleneksel Türk evine ait unsurlar modernist yaklaşımlarla harmanlanmıştır (Bozdoğan, 2002, s. 55; Acer, 2016, s. 384). Ancak bu tasarımların halk tarafından benimsenmesi ve geleneksel yaşam alışkanlıklarıyla uyum sağlaması, uzun bir süreci gerektirmiştir. 1950 sonrasında sanayileşme ve köyden kente göç süreçlerinin etkisiyle, şehirlerdeki konut ihtiyacı hızla artmış ve apartman tipi yerleşimler yaygınlaşmıştır. Bu dönemde, konut tasarımlarında ekonomik çözümler ve kitlesel üretim öne çıkmış; mobilya ve dekorasyon öğelerinde modernizm etkileri daha belirgin hale gelmiştir. 1980'lerle birlikte, küreselleşme ve tüketim kültürünün yayılması, konut iç mekân tasarımlarında kimlik arayışını ve bireyselleşme olgusunu gündeme getirmiştir. Bu süreçte, konutlar salt fonksiyonel alanlar olmaktan çıkmış, bireylerin kültürel, sosyal ve estetik beğenilerini yansıtan özel alanlara dönüşmüştür (Bozdoğan, 2002, s. 135-140). Günümüzde ise, teknolojinin hızla gelişmesi, çevresel kaygılar ve sürdürülebilirlik gibi unsurlar, konut iç mekân yaklaşımlarında önemli bir yere sahip olmuştur. Aynı zamanda, tarihsel dokunun korunması ve geleneksel unsurların modern tasarımlarla harmanlandığı eklektik yaklaşımlar da yaygınlaşmıştır. Sosyokültürel ve siyasi dinamiklerle birlikte dönüşen bu yaklaşımlar, konut iç mekân tasarımının sadece estetik bir kaygıdan ibaret olmadığını, aksine toplumsal yapının önemli bir aynası olduğunu göstermektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Konut, hem gündelik hayatın sürekliliğini sağlayan bir yaşam alanı hem de iktidar ilişkilerinin, sınıfsal ayrışmaların ve kültürel kodların mekânsal temsili olarak okunmaktadır. Bu yaklaşım, konutun yalnızca mimari değil, aynı zamanda sosyolojik ve politik bir fenomen olarak da ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de konut biçimlenişinin, özellikle iç mekân tasarımı düzleminde, sosyokültürel ve siyasi dinamiklerle nasıl şekillendiğini tarihsel süreç içinde analiz etmektir. Konutun biçimsel dönüşümünün ardında yatan toplumsal yapılar, ideolojik yönelimler ve yaşam tarzlarındaki değişimlerin kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Özellikle her dönemin kendine özgü toplumsal normları, aile yapısı, kullanıcı beklentileri ve yaşam pratikleri, iç mekân kurgusuna doğrudan

yansımaktadır. Bu amaç doğrultusunda, konutun sadece fiziksel bir yapı olarak değil; toplumun kolektif hafızasını, değer sistemlerini ve siyasal dönüşümlerini yansıtan bir araç olarak ele alınması hedeflenmektedir.

Çalışmanın temel araştırma soruları şu şekildedir:

- Cumhuriyet'in ilanından günümüze, Türkiye'deki sosyokültürel ve siyasi değişimler konut ve iç mekân tasarımını nasıl etkilemiştir?
- Kullanıcı profili ve sınıfsal farklılıklar, konut tipolojileri ve tasarım yaklaşımlarında ne tür çeşitlenmelere yol açmıştır?
- Zaman içinde değişen aile yapısı, konutların iç mekân kurgusunu ve kullanım biçimlerini nasıl etkilemiştir?

Araştırmanın amaçları doğrultusunda çalışmaya yön veren hipotezler ise şu şekildedir:

- Cumhuriyet'in ilanından itibaren Türkiye'deki sosyokültürel ve siyasi değişimler, konut biçimlenişinde belirgin ve dönemsel farklılıklara yol açmıştır.
- İç mekân tasarımında görülen dönüşümler, dönemin toplumsal normları ve kullanıcı beklentileriyle doğrudan ilişkilidir.
- Kullanıcı profilleri ve sosyal sınıf farklılıkları, konut tipolojileri ve iç mekân düzeninde çeşitlenmeye yol açmıştır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar uzanan tarihsel süreçte, konutun biçimsel ve mekânsal dönüşümünü iç mekân biçimlenişi kapsamında incelemektedir. Çalışmanın kapsamı; konutun yalnızca fiziksel bir yapı olarak değil, aynı zamanda iç mekân organizasyonu, kullanıcı profilleri, toplumsal yaşam biçimleri ve kültürel temsiller üzerinden çok katmanlı bir perspektifle ele alınmasını içermektedir.

Araştırma, Türkiye genelinde konut örneklerini kapsamakta, özellikle kentleşmenin yoğun olduğu bölgelerde gözlemlenen dönüşümlere odaklanmaktadır. Sosyokültürel

normlar, ideolojik yönelimler ve devletin uyguladığı konut politikaları gibi siyasi dinamiklerin, konut tasarımına ve mekânsal organizasyona olan etkileri dönemsel bağlamda değerlendirilmiştir.

Analizler, Türkiye'nin sosyo-politik ve kültürel tarihindeki temel kırılma noktalarına karşılık gelen dört ana dönemi kapsamaktadır. Bu dönemler; erken cumhuriyet dönemi, geç cumhuriyet dönemi, küreselleşme ve tüketim kültürü dönemi ve kentsel dönüşüm dönemidir.

Bu sınıflandırma, Türkiye'nin kentleşme ve toplumsal yapısındaki önemli değişimleri anlamak ve konut biçimlenişindeki dinamikleri detaylı şekilde analiz etmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, dönemlere ait konut tipolojileri, iç mekân tasarımları, kullanıcı ihtiyaçları ve toplumsal sınıf yapılarının mekânsal yansımaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Araştırma, iç mimarlık disiplinine odaklanmaktadır. Sosyolojik ve politik değişimler ise, konut biçimlenişini açıklamak amacıyla destekleyici veriler olarak kullanılmıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar uzanan dönemde konut biçimlenişini tarihsel, sosyokültürel ve siyasi bağlamda anlamayı amaçlayan nitel bir araştırmadır. Araştırmanın temel yaklaşımı, kültür-mekân ilişkisi ekseninde şekillenen tarihsel karşılaştırmalı analiz yöntemidir.

Araştırmanın veri kaynakları arasında; birincil iç mimarlık literatürü, dönemsel konut politikaları raporları, kentleşme planları, mimari proje dokümanları, fotoğraflar ve görsel malzemeler yer almaktadır. Bunlara ek olarak, sosyoloji ve kültürel çalışmalar alanından akademik yayınlar ve tarihsel dönemleri değerlendiren çalışmalardan destek alınmıştır.

Çalışmanın merkezinde, her dönemin karakteristik özelliklerini çok boyutlu olarak ele alan detaylı tablolar yer almaktadır. Bu tablolar, sosyokültürel değişimler, siyasi yönelimler, konut politikaları, kentleşme dinamikleri, toplumsal anlamlar, konut tipolojileri ve iç mekân özellikleri gibi farklı temalar kapsamında konut biçimlenişini sistematik

biçimde ortaya koymaktadır. Dönemlere ait bu veriler karşılaştırılarak, tarihsel süreç içindeki süreklilikler ve değişimler analiz edilmektedir.

Karşılaştırmalı analiz yöntemi, farklı tarihsel dönemler arasında sürekliliklerin ve kırılma noktalarının izlenmesine olanak sağlamış, sadece mimari biçimlenişin değil; aynı zamanda dönemin ideolojik yönlendirmelerinin, kullanıcı davranışlarının ve yaşam tarzı değişimlerinin mekânsal yansımalarının da çözümlemesini mümkün kılmıştır.

2. KÜLTÜR VE MEKÂN İLİŞKİSİ

Kültür, bir toplumun üyeleri tarafından paylaşılan; tarihsel olarak aktarılmış, öğrenilmiş ve kuşaktan kuşağa iletilen bilgi, inanç, gelenek, değer, sanat, hukuk, ahlak, dil ve yaşam biçimlerinin bütünüdür. Mekân da hem fiziksel hem de toplumsal boyutlar içeren çok katmanlı bir kavram olup bireylerin kendisini güvende hissettiği hem fiziksel hem de toplumsal olarak üretilmiş, doğal mekânın sınırlandırılmasıyla oluşan alandır. Kültür ve mekân birbiri ile etkileşen kavramlar olup mekân kültürün etkilerini yansıtır.

Türkçe 'ye "kültür" kelimesi, 19. yüzyıl sonlarında Fransızca "culture" kelimesinden girmiştir. 1930'larda Türk Dil Kurumu tarafından "kültür" kelimesinin karşılığı olarak "ekin" kelimesi önerilmiş ancak yaygınlık kazanmamıştır. Latince "cultura" kelimesi, "colere" (işlemek, bakmak, yetiştirmek) fiilinden türetilmiştir (Tucker, 1931, s. 11). Bu fiil hem toprağı ekip biçmeyi hem de bir şeye özenle bakmayı, geliştirmeyi ifade etmektedir. Ancak zamanla "cultura" kelimesi mecazi anlam gelişimiyle birlikte hem bireysel gelişimi hem de toplumların bilgi, inanç ve davranış sistemlerini anlatmak için kullanılmıştır.

Kültür kavramı Voltaire tarafından; "*insan zekasının oluşum, gelişim ve yücelme aşamalarını içine alan bir bütünlüğün örgütleyicisi*" şeklinde ifade edilmiştir (Voltaire, akt. Alakuş, 2010, s. 106). Antropolog Edward B. Tylor tarafından kültür kavramı; "*bir insan topluluğunun üyesi olarak edinilmiş bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, adet ve diğer alışkanlıkların tümünü kapsayan karmaşık bir bütündür*" şeklinde tanımlanmıştır (Tylor, 1871, s. 1). Geertz ise kültürü "insanlar tarafından örülmüş anlam ağları" olarak tanımlar ve bu ağların yorumlanması kültürel analiz yöntemiyle mümkündür (Geertz, 1973, s. 5). Rapaport ise antropologların kültür kavramının tanımı üzerinde uzlaşamadıklarını belirterek bu tanımları üç genel sınıfta toplamıştır. Rapaport, antropologlar arasında kültür kavramının tanımı konusunda bir uzlaşma olmadığını belirterek, bu tanımları üç genel sınıfta toplamıştır. Buna göre kültür, bir grubun kendine özgü yaşam biçimi, belirli kodlarla gösterilen semboller, anlamlar ve bilişsel şema sistemleri ile ekolojik çevre ve kaynaklar çerçevesinde hayatta kalabilmek için uygulanan uyum yöntemlerini içerir (Rapaport, 2005, s. 27–30).

Kültür, "paylaşılan inançlar, değerler, tutumlar, davranışlar ve nesnelere dair pratiklerin bir sistemi" olup, bireyler tarafından öğrenilir ve nesilden nesile aktarılır (Bates

& Plog, 1990, s. 7). Aynı zamanda, kültür coğrafya, iklim ve çevresel koşullara uyum sağlayan bir davranış örnekleri dizisidir (Gü, 2003, s. 302). Bu bütünsel bakış, kültürü hem bilişsel-öğrenimsel hem de çevresel-uyum odaklı bir sistem olarak ele alır.

Mekân ise içinde yaşanan dönemin, toplumun, kültürel yapının ve ekonomik değerlerin izlerini taşıyan bir kavramdır ve mimarlığın temel uğraş alanlarından biridir (Lefebvre, 1991, s. 31). Mekânın, sadece fiziksel bileşenlerden (hacim, yüzey, ışık, doku gibi) ibaret olmadığını anlamak önemlidir. Mekân, insan deneyimlerini şekillendiren bir kavram olarak, bu fiziksel öğelerin ötesinde derin bir anlam taşır (Bachelard, 1958, s. 3). Konut, bir toplumun kültürel yapısının ve sosyal, ekonomik ilişkilerinin bir yansımasıdır ve bu açıdan, bireylerin toplumsal kimliklerini somutlaştıran bir araçtır. Toplumların değerleri ve kültürel normları, mekânları inşa etme biçimlerini etkilerken, bu mekânlar da toplumların yaşam tarzlarını ve kimliklerini belirler. Konutlar, bir fiziksel çevrenin ötesinde, yaşanan kültürün birer sembolü ve toplumsal yapıların yansıması olarak karşımıza çıkar. İnsanlar, inşa ettikleri mekânlar aracılığıyla hem kendilerini hem de toplumsal konumlarını ifade eder (Rapoport, 1969, s. 15). Bu bağlamda, konutlar yalnızca barınmak için değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal değerleri aktarmak için bir araç olarak işlev görür.

Mimari, onu biçimlendiren kültürel unsurlar tarafından belirlenen bir çerçeveye sahiptir. İnsanlar, göçebe dönemlerinden itibaren kendi kültürel birikimlerini yaşadıkları mekânlara yansıtmışlardır (Tuan, 1977, s. 2). Rapoport, her toplumun kültürel değerlerine uygun şekilde şekillenen ve değişime direnç gösteren yapı formlarına sahip olduğunu ifade eder. Gelecek ise ister bilinçli ister bilinçsiz olsun, kültürel unsurların fiziksel mekâna aktarılmasıyla biçimlenir (Rapoport, 1969, s. 15). Kültür, bir yapının veya çevrenin kendine özgü bir kimlik kazanmasında önemli bir rol oynar. Kültürel değerlerin mekân üzerindeki etkisi, özellikle İstanbul gibi tarihsel dokusu güçlü şehirlerde açıkça gözlemlenebilir. Farklı kültürlere mensup topluluklar, bulundukları doğal çevre değişse bile, yaşadıkları mekânlarda kendi kültürel izlerini Kültür, bir toplumun üyeleri tarafından paylaşılan; tarihsel olarak aktarılmış, öğrenilmiş ve kuşaktan kuşağa iletilen bilgi, inanç, gelenek, değer, sanat, hukuk, ahlak, dil ve yaşam biçimlerinin bütünüdür. Mekân da hem fiziksel hem de toplumsal boyutlar içeren çok katmanlı bir kavram olup bireylerin kendisini güvende hissettiği hem fiziksel hem de toplumsal olarak üretilmiş, doğal mekânın sınırlandırılmasıyla oluşan alandır. Kültür ve mekân birbiri ile etkileşen kavramlar olup mekân kültürün etkilerini yansıtır (Gür, 2000, s. 15-22). Bu etkileşim, mekânın tasarımında kullanılan biçim, malzeme

ve organizasyon gibi unsurların, toplumların değer sistemleri, inançları ve sosyal yapılarıyla uyumlu olmasını sağlar. Mekân, kültürün bir yansıması olarak, bireylerin kimliklerini, aidiyet duygularını ve toplumsal ilişkilerini mekânsal düzlemde somutlaştırır. Bu bağlamda, mekân sadece fiziksel bir alan değil, aynı zamanda kültürel bir ifade biçimi olarak değerlendirilebilir.

Türkçe 'ye "kültür" kelimesi, 19. yüzyıl sonlarında Fransızca "culture" kelimesinden girmiştir. 1930'larda Türk Dil Kurumu tarafından "kültür" kelimesinin karşılığı olarak "ekin" kelimesi önerilmiş ancak yaygınlık kazanmamıştır. Latince "cultura" kelimesi, "colere" (işlemek, bakmak, yetiştirmek) fiilinden türetilmiştir (Tucker, 1931, s. 11). Bu fiil hem toprağı ekip biçmeyi hem de bir şeye özenle bakmayı, geliştirmeyi ifade etmektedir. Ancak zamanla "cultura" kelimesi mecazi anlam gelişimiyle birlikte hem bireysel gelişimi hem de toplumların bilgi, inanç ve davranış sistemlerini anlatmak için kullanılmıştır.

Kültür kavramı Voltaire tarafından; "*insan zekasının oluşum, gelişim ve yücelme aşamalarını içine alan bir bütünlüğün örgütleyicisi*" şeklinde ifade edilmiştir (Voltaire, akt. Alakuş, 2010, s. 106). Antropolog Edward B. Tylor tarafından kültür kavramı; "*bir insan topluluğunun üyesi olarak edinilmiş bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, adet ve diğer alışkanlıkların tümünü kapsayan karmaşık bir bütündür*" şeklinde tanımlanmıştır (Tylor, 1871, s. 1). Geertz ise kültürü "insanlar tarafından örülmüş anlam ağları" olarak tanımlar ve bu ağların yorumlanması kültürel analiz yöntemiyle mümkündür (Geertz, 1973, s. 5). Rapaport, antropologların kültür kavramının tanımı üzerinde uzlaşamadıklarını belirterek bu tanımları üç genel sınıfta toplamaktadır. Buna göre kültür, bir grubun kendine özgü yaşam biçimi, belirli kodlarla ifade edilen semboller ve anlamlar, ekolojik çevre ve kaynaklar çerçevesinde hayatta kalabilmek için uygulanan uyum yöntemleri olarak tanımlanmaktadır (Rapaport, 2005, s. 27–30). Bu tanımlamalara dayanarak kültür kavramı bilimsel çerçevede uygarlık, beşerî çerçevede eğitim süreci, estetik çerçevede güzel sanatlar ve maddi ile teknolojik çerçevede ise tarım ve üretim olarak sınıflandırılmıştır.

Kültür, "paylaşılan inançlar, değerler, tutumlar, davranışlar ve nesnelere dair pratiklerin bir sistemi" olup, bireyler tarafından öğrenilir ve nesilden nesile aktarılır (Bates & Plog, 1990, s. 7). Aynı zamanda, kültür coğrafya, iklim ve çevresel koşullara uyum sağlayan bir davranış örnekleri dizisidir (Gü, 2003, s. 302). Bu bütünsel bakış, kültürü hem bilişsel-öğrenimsel hem de çevresel-uyum odaklı bir sistem olarak ele alır.

Mekân ise içinde yaşanan dönemin, toplumun, kültürel yapının ve ekonomik değerlerin izlerini taşıyan bir kavramdır ve mimarlığın temel uğraş alanlarından biridir (Lefebvre, 1991, s. 31). Mekânın, sadece fiziksel bileşenlerden (hacim, yüzey, ışık, doku gibi) ibaret olmadığını anlamak önemlidir. Mekân, insan deneyimlerini şekillendiren bir kavram olarak, bu fiziksel öğelerin ötesinde derin bir anlam taşır (Bachelard, 1958, s. 3). Konut, bir toplumun kültürel yapısının ve sosyal, ekonomik ilişkilerinin bir yansımasıdır ve bu açıdan, bireylerin toplumsal kimliklerini somutlaştıran bir araçtır. Toplumların değerleri ve kültürel normları, mekânları inşa etme biçimlerini etkilerken, bu mekânlar da toplumların yaşam tarzlarını ve kimliklerini belirler. Konutlar, bir fiziksel çevrenin ötesinde, yaşanan kültürün birer sembolü ve toplumsal yapıların yansıması olarak karşımıza çıkar. İnsanlar, inşa ettikleri mekânlar aracılığıyla hem kendilerini hem de toplumsal konumlarını ifade eder (Rapoport, 1969, s. 15). Bu bağlamda, konutlar yalnızca barınmak için değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal değerleri aktarmak için bir araç olarak işlev görür.

Mimari, onu biçimlendiren kültürel unsurlar tarafından belirlenen bir çerçeveye sahiptir. İnsanlar, göçebe dönemlerinden itibaren kendi kültürel birikimlerini yaşadıkları mekânlara yansıtmışlardır (Tuan, 1977, s. 2). Rapoport, her toplumun kültürel değerlerine uygun şekilde şekillenen ve değişime direnç gösteren yapı formlarına sahip olduğunu ifade eder. Gelecek ise ister bilinçli ister bilinçsiz olsun, kültürel unsurların fiziksel mekâna aktarılmasıyla biçimlenir (Rapoport, 1969, s. 15). Kültür, bir yapının veya çevrenin kendine özgü bir kimlik kazanmasında önemli bir rol oynar. Kültürel değerlerin mekân üzerindeki etkisi, özellikle İstanbul gibi tarihsel dokusu güçlü şehirlerde açıkça gözlemlenebilir. Farklı kültürlere mensup topluluklar, bulundukları doğal çevre değişse bile, yaşadıkları mekânlarda kendi kültürel izlerini korumaya devam ederler. (Erdoğan, 2017, s. 1–2). Bu durum, geleneksel Türk evlerinde de net bir şekilde görülebilir.

Kültür, bir toplumun yaşam biçimini ve estetik anlayışını şekillendirir. Bu süreç, farklı kültürlere özgü üslupların ortaya çıkmasına neden olur. Toplumların yapısını yansıtan sokaklar, caddeler, meydanlar ve konutlar hem kültürel hem de mimari çevrenin temel bileşenleridir (Çınar, 2004, s. 82-83). İnsan ve çevre arasındaki etkileşimde kültür, mekânın kimliğini belirleyen en önemli unsurdur. Mekânlar ise, kültürün somut ve yaşamsal izlerini taşıyan en güçlü göstergelerden biridir.

İnsanın varlığıyla birlikte barınma gereksinimi, hayatta kalabilmesi için temel bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Konut fikrinin kökenleri oldukça eski dönemlere dayanır. İlk barınma yapılarından günümüzdeki modern konutlara kadar olan süreçte, konut mimarisinin hem sosyal hem de fiziksel anlamda evrimleşmesinde konutun çeşitli faktörlerle olan ilişkilerine değinmek önemlidir. Konut, tarihsel süreç boyunca coğrafi ve kültürel unsurlardan etkilenerek şekillenmiştir. Bu etkileşimler, yaşamı ve mekânı bir arada organize etmiştir. Zaman içinde insanın yaşam tarzı değiştikçe, konut da buna paralel olarak evrilmiş ve değişen koşullara uyum sağlayacak şekilde dönüşmüştür. İlk dönemlerden günümüze kadar sosyal, kültürel, teknolojik ve fiziksel faktörlerle, konut yalnızca bir barınak olma amacından uzaklaşarak, bireylerin sosyal etkileşimini ve fizyolojik rahatlığını destekleyen bir yaşam alanı haline gelmiştir (Köse, 2015, s. 62-65). Bu süreç, günümüz konut tasarım anlayışının temel dinamiklerini de şekillendirmiştir.

Geleneksel konut tasarımını belirleyen en önemli unsurlardan biri kültürdür. Kültür hem çevresel hem de toplumsal öğelerin birleşiminden oluşan geniş bir kavramdır. Çevresel unsurlar arasında iklim koşulları, arazi özellikleri, kullanılan yapı malzemeleri, inşaat yöntemleri ve teknolojik olanaklar bulunurken, toplumsal unsurlar inançlar, değer sistemleri, yaşam alışkanlıkları, topluluk içindeki etkileşimler ve sosyal ilişkiler gibi öğeleri kapsar (Atik & Erdoğan, 2007, s. 23). Bu etkileşim, konutların hem fonksiyonel hem de estetik özelliklerini belirleyerek toplumların kültürel kimliğini mekâna yansıtır.

Mimari yapılar arasında, kültürün izlerini en net şekilde taşıyan örneklerden biri konutlardır. Konutlar, yalnızca bir barınma alanı değil, aynı zamanda çeşitli işlevler ve anlamlarla zenginleşmiş karmaşık bir sistemdir. Hem toplumsal dinamikler hem de kültürel unsurlar açısından önemli bir yere sahiptir (Zorlu, 2010). Gür'e göre, "konut, iletişim, etkileşim, mekân, zaman ve anlamın örgütlü bir örüntüsüdür. Bir yandan ait olduğu kültür ya da etnik grubun karakteristiklerini, yaşam biçimini, davranış kurallarını, çevresel tercihlerini, imgelerini, zaman ve mekân taksonomilerini yansıtırken, öte yandan kullanıcının özüyle ilgili imgelerini, kendini kanıtlama ve donatımı ile bireyin kişilik ve ayrıcalığını yansıtan bir olgudur" (Gür, 2000, s. 11).

Konut tasarımı, bir toplumun kültürel kimliğini, sosyal dinamiklerini ve estetik anlayışını yansıtan önemli bir yapı bileşenidir. Farklı coğrafi ve iklim koşullarında evrimleşen konut biçimleri, bu yapıların yalnızca fiziksel bir alan değil, aynı zamanda

toplumsal ve kültürel bir anlam taşıdığını ortaya koymaktadır (Eyüce ve Keskiner, 1995). Bu bağlamda, konut tasarımının kültürel ve mekânsal etkileşimler çerçevesinde nasıl şekillendiğini anlamak, mimari pratiğin derinlemesine incelenmesini gerektirir.

Dünya genelinde, farklı kültürlerin etkisiyle şekillenen konut biçimleri, bu yapıların yerel sosyal ve kültürel yapıları nasıl yansıttığını gözler önüne sermektedir. Her kültür, kendi coğrafi ve sosyal dinamiklerine uygun konut tasarımını geliştirerek, mekânlarını anlamlandırmaktadır.

Gür'ün de belirttiği gibi, konutlar bireylerin kimliklerini ve sosyal statülerini ifade eden mekânlardır. Bu bağlamda, özellikle şehirleşmenin artmasıyla birlikte, modern Türkiye'de konut biçimlenişi hem geleneksel unsurları barındıran hem de modern yaşam tarzını yansıtan bir dizi yeni yapı tipinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1950'lerden itibaren başlayan hızlı şehirleşme süreci, gecekondü bölgeleri, apartmanlaşma ve kentsel dönüşüm projeleri ile birlikte konut politikalarını da etkilemiştir (Gür, 2000, s. 30-33). Bu süreç, yerel halkın ihtiyaçları, devlet politikaları ve ekonomik koşulların bir araya gelmesiyle şekillenmiştir.

Türkiye'de konut biçimlenişi hem kültürel hem de siyasi geçmişin izlerini taşır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e geçiş, modernleşme süreci ve hızlı kentleşme gibi özel koşullar, Türkiye'yi diğer ülkelerden ayırır. Türkiye'de devletin büyük rol oynaması hem konut politikaları hem de toplumsal yapının dönüşümü açısından büyük bir fark yaratır. Bu, diğer ülkelerde daha çok özel sektör tarafından şekillendirilen bir konut piyasasına kıyasla Türkiye'de önemli bir fark yaratmaktadır. Aynı zamanda, kültürel ve dini çeşitlilik de Türkiye'ye özgü dinamiklerden biridir.

3. KONUT BİÇİMLENİŞİNDE SOSYOKÜLTÜREL VE SİYASİ DİNAMİKLERİN ETKİSİ

Toplumda ve devlette yaşanan ekonomik, kültürel ve sosyal dönüşümler, konutların yalnızca fiziksel yapısını değil, aynı zamanda işlevlerini ve insanlarla kurduğu ilişkiyi de değiştirmektedir. Örneğin, ekonomik krizler malzeme ve teknik tercihlerine yön verirken, kültürel değişimler yaşam alanlarının kullanım biçimlerini dönüştürebilir. Bu süreçler, konutların mimari dilinde geçmişten günümüze uzanan bir evrim yaratarak, sosyal ihtiyaçlara ve bireysel tercihlere uyum sağlamalarını zorunlu kılar (Ceyhan, 2002, s. 150). Bu evrim, iç mimarlık pratiğinde yeni anlatılara yol açmaktadır.

Konut meselesi, tarih boyunca varlığını korusa da zamanla hem kapsamı hem de bu meseleye bakış açısı büyük ölçüde değişim göstermiştir. Bu dönüşümü, bir ülkenin toplumsal yapısı, kültürel değerleri ve ekonomik dinamiklerinden bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Özellikle ekonomik koşullardaki değişimler, konutların nasıl üretildiği ve finanse edildiği konusunda belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Toplumun ihtiyaçları ve kaynakların kullanımı doğrultusunda, konut politikaları ve çözüm önerileri de sürekli olarak yeniden şekillenmektedir. (Boyacıoğlu, 2010, s. 1–2). Dolayısıyla, mekânsal kurgunun sürekli dönüşen yaşam pratiklerine uyum sağlaması kaçınılmaz olmuştur.

Konut, kentlerin inşasında en önemli unsurlardan biri olarak, tüm ülkelerdeki politikaların merkezinde yer alır ve sürekli gündemde kalır. Her ne kadar farklı ülkelerde farklı konut sorunları ve çözüm yaklaşımları bulunsa da temel hedefler çoğunlukla benzer kalmaktadır. Bu hedefler arasında, artan nüfusa yetecek kadar konut üretmek, farklı sosyal ve ekonomik gruplar için konut erişiminde eşit fırsatlar yaratmak, sağlıklı yaşam alanları oluşturmak ve çeşitli ihtiyaçlara uygun konut seçenekleri sunmak gibi unsurlar ön plana çıkar. Bu konular, konut politikalarının en önemli amaçları olarak her ülkede karşımıza çıkar. Ülkelerin tarihsel geçmişleri ve içinde bulundukları dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik koşulları, konut politikalarının önceliklerini değiştirebilir veya yeni hedefler belirlenmesine yol açabilir. Refah düzeyi yüksek ve gelişmiş konut finansman sistemlerine sahip ülkelerde, farklı gelir gruplarının konuta erişimi daha kolay sağlanabilir. Bu tür toplumlarda, hızla değişen toplumsal yapıya ve farklı beklentilere cevap verecek, sağlıklı ve

yeni teknolojilerle uyumlu çeşitli konut seçeneklerinin sunulması gündemi canlı tutan önemli konular arasında yer alır. Öte yandan, refah seviyesi daha düşük olan ülkelerde, alt ve orta gelir gruplarına yönelik konut üretimi hala büyük bir sorun teşkil etmekte ve bu soruna çözüm getirebilmek için farklı politika ve stratejiler geliştirilmeye çalışılmaktadır (Ceyhan, 2002, s. 150). Bu bağlamda, konut politikaları yalnızca yapı üretimiyle sınırlı kalmayıp, toplumsal adalet ve yaşam kalitesini doğrudan etkileyen bir araç olarak da değerlendirilmektedir.

Her ülkenin kendine ait farklı dinamikleri bulunmakla birlikte, Türkiye'nin de özel süreçleri vardır. Bu süreçler, farklı dönemlerde çeşitli konut sorunları ve çözüm yaklaşımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye'de konut biçimlenişinin kültürel ve siyasi etkileri, yerel geleneklerle modern dünya arasındaki dengeyi kurmaya çalışan bir süreçtir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e geçiş, sadece siyasi bir dönüşümü değil, aynı zamanda yaşam biçimlerinin ve toplum yapısının da değişimini beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte, modernleşme süreci, halkın konut ihtiyaçlarını karşılamak için devletin müdahalesini zorunlu kılmıştır. Bu durum, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren hızlı kentleşme ve köyden kente göçle şekillenen konut biçimlerine yansımıştır (Çoban, 2009, s. 45-56). Bu süreç, şehirlerin alt ve üst yapılarında, konut tipolojilerinden yaşam alanlarına kadar geniş bir yelpazede toplumsal sınıf ayrımlarını ve sosyokültürel farkları ortaya çıkarmıştır.

Devletin konut üretimindeki güçlü rolü, Türkiye'yi farklı kılarken, modern konutların sadece fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı şekillendiren araçlar olduğunu da gösterir. Konutlar, sadece bireysel barınma alanları olmakla kalmayıp, aynı zamanda devletin ideolojik ve ekonomik çıkarlarını yansıtan semboller haline gelmiştir. Sosyal konut projeleri, kooperatifleşme, memur konutları gibi uygulamalar, toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi adına önemli adımlar olsa da bazen de belli bir sınıfın daha fazla ayrıcalık sahibi olmasını sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin kültürel ve dini çeşitliliği de konut biçimlenişini derinden etkilemiştir. Çeşitli etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı bir coğrafyada, konut yapıları hem toplumsal uyumu hem de farklılıkları yansıtacak şekilde biçimlenmiştir. Örneğin, İstanbul'daki eski mahalle yapıları, farklı etnik kökenlere sahip insanların bir arada yaşamını sağlarken, modernleşme süreciyle birlikte bu yapılar yerini daha homojen ve planlı yerleşimlere bırakmıştır (Boyacıoğlu, 2010, s. 4). Bunun yanı sıra, geleneksel Türk ailesinin yaşam biçimi ve kültürel değerleri, konutların iç

mekân düzenlemelerinde, odaların işlevsel kullanımında ve kamusal alanlarla özel alanların ayrılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Türkiye’deki hızlı kentleşme, özellikle 1980’lerden sonra özel sektörün konut üretiminde daha fazla etkili olmasına yol açmış olsa da devletin toplumsal konut projeleri ve altyapı planlamaları hala büyük bir rol oynamaktadır. Bu süreç, sadece fiziksel bir yerleşim şekli değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, kültürel değerlerin ve ekonomik dengenin yeniden yapılandığı bir alan yaratmaktadır. Ayrıca, her bölgenin kendine özgü iklimsel koşulları ve yerel malzeme kullanımı da konut biçimlerini belirleyen önemli faktörler arasında yer alır (Ceyhan, 2002, s. 152). Türkiye’deki konut biçimlenişi, bu yüzden yalnızca bir yapı değil, bir kültürel ve toplumsal söylemin tezahürüdür.

3.1. Konut Biçimlenişinde Sosyokültürel ve Siyasi Dinamikler

Toplum, sürekli bir evrim içinde ilerleyen dinamik bir yapıdır. Bireylerin çevreleriyle olan ilişkileri, bu değişim süreciyle paralel olarak şekillenir. Toplumsal yapı, bireyler ve gruplar arasındaki etkileşimlerle sürekli bir dönüşüm geçirir. İnsanlar, etkileşimde bulundukça yeni değerler, normlar, davranış biçimleri ve toplumsal yapılarla karşılaşır. Bu süreç içinde, eski değerler ve normlar yerini yenilerine bırakırken, toplumsal yapılar da yeniden biçimlenir. Toplumsal değişimi hızlandıran başlıca faktörler arasında fiziksel, kültürel ve teknolojik gelişmeler yer alır. Teknolojideki yenilikler, toplumsal yapının hızla değişmesine yol açarken, kırsal alanlarda yaşayan bireylerin kentlere yönelmesine sebep olur (Bahar, 2011, s. 127-128). Değişim, göçebe yaşam tarzından yerleşik hayata, köy yaşamından ise kent yaşamına doğru evrilir. Bu süreç, insanların yaşam biçimlerini, toplumsal düzeni ve mekân kullanımlarını köklü şekilde dönüştürür.

Kültür, farklı şekillerde değişim gösterebilir. İlk değişim türü, kültürün kendi içindeki evrimle ilgilidir. Her kültür çevresiyle etkileşim halindedir ve bu etkileşim, yeni değerlerin, bakış açıların ve pratiklerin ortaya çıkmasına yol açar. Örneğin, farklı giyim tarzlarının bir araya gelerek yeni bir moda anlayışı oluşturması bu tür bir değişimin örneğidir. Kültürel değişimin ikinci türü ise, dışsal etkenlerle zorunlu olarak gerçekleşen değişimdir. Bir toplum, işgal veya başka bir baskı nedeniyle, dışarıdan gelen kültürel etkileri kabul etmek zorunda kalabilir. Bu durumda, kültürel değişim, içsel bir tercih değil,

zorunlulukla gerçekleşir. Göçler, toplumsal ve kültürel yapıları önemli ölçüde etkileyen bir olgudur. Özellikle kırsal alanlardan kentsel alanlara yapılan göç, kültürel dönüşümlere yol açar. Kırsal kesimden gelen bireyler, kent yaşamının farklı dinamiklerine uyum sağlamak zorunda kalır. Bu uyum süreci, yeni sosyal normları kabul etme, farklı yaşam tarzlarına alışma ve kent kültürünü öğrenme gibi zorluklarla karşılaşılmasına neden olabilir (Bostancı, 2003, s. 114). Sonuç olarak, kırsaldan kente geçiş, yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda kültürel bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirir.

Mekânsal farklılaşma, toplumsal değişim ve dönüşümlerin tetikleyicisi olabilir. Örneğin, müstakil evde yaşayan bir kişinin apartman yaşamına geçmesi, alışkanlıklarında bazı değişiklikler yapmasını ve ortak yaşamın kurallarına uymasını gerektirir. Bu süreç, bireylerin kendi kültürel normlarından bir kısmını değiştirmelerini ya da yeni normlara uyum sağlamalarını zorunlu hale getirebilir. Mekân, sadece fiziksel bir çevre değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel normların şekillendiği bir alandır (Bostancı, 2003, s. 115). Bu nedenle, mekânsal farklılaşma, mevcut kültürel yapıların dönüşmesine ve yeni kültürel alışkanlıkların oluşmasına yol açabilir.

Kültürel biçimler, toplumların dünya görüşü ve yaşam tarzına bağlı olarak şekillenir ve zaman içindeki değişim süreciyle birlikte yeniden üretilir. Örneğin, geleneksel İslam şehirlerinde sokak dokusunun karakteristik özellikleri arasında içe dönük evler, dar ve gölgeli sokaklar, üstü kapalı çarşılar ve mahalle çeşmeleri yer alır. Özellikle kurak iklimlerde, sokaklar hava sirkülasyonunu ve ısı dengesini sağlayarak adeta doğal bir klima işlevi görür. Bu sokaklar genellikle doğu-batı veya kuzey-güney ekseninde uzanır, böylece yolun bir tarafı güneş alırken diğer tarafı gölgede kalır ve böylelikle iklim koşullarına uyumlu bir kent dokusu oluşturulur. Türk kültüründe, cami avluları ve çeşme meydanlarında ağaçların bulunması yaygın bir gelenektir. Osmanlı döneminde külliye, yalnızca ibadet alanları değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimin sağlandığı sosyal merkezler olarak da işlev görmüştür. Geleneksel Türk evleri ise genellikle sade ve gösteriştan uzak bir mimariye sahiptir. Sokak aksına sırtını dönen bu yapılar, iç avlu ve bahçeyle bütünleşerek mahremiyeti ön planda tutar. Türk-İslam şehirlerinde sıkça rastlanan çıkmaz sokaklar, mahallenin ana yollarından evlere ulaşımı sağlayan özel bağlantılar olarak şekillenmiştir. Avlu, bahçe, kiler, ahır ve ambar gibi mekânları gizleyen duvarlar, arsanın düzensizliğini giderirken, çıkmalar sayesinde kent sokaklarına özgün bir karakter kazandırılmıştır (Çınar, 2004, s. 85-87). Sokak

dokusundaki bu yapılanma, güçlü aile bağlarının ve zayıf kent örgütlenmesinin mekânsal bir yansıması olarak değerlendirilmiştir.

Osmanlı döneminde sokakların dar ve kıvrımlı yapısı, cumbalar ve kafeslerle zenginleştirilmiş mimari düzeni, toplumsal yaşamın içe dönük ve mahremiyet odaklı yapısını yansıtır. Çıkmaz sokakların ortaya çıkış sebebi, bu alanların sokak sakinleri tarafından daha etkin kullanılmasını sağlayan bir özelleştirme sürecine dayanır. Buna karşılık, Batı kent anlayışı çıkmaz sokaklara olumsuz bir perspektifle yaklaşır. Bunun temel nedeni, bu tür mekânların kamusal alan ile bireysel yaşam alanı arasındaki geçişi sınırlandırarak ortak kullanımı kısıtlamasıdır. İslam şehirlerinde mahalleler, herkesin serbestçe dolaşabileceği açık alanlar değil, belirli bir düzen içinde kamusal ve özel mekânların ayrıldığı yapılar olarak tasarlanmıştır. Büyük sokaklar, çarşılar ve merkezi camiler gibi kamusal alanlardan, en özel mekân olan eve doğru geçiş, çıkmaz sokaklar aracılığıyla kademeli bir şekilde sağlanır. Bu geçiş düzeni, mahremiyetin korunmasına ve güvenliğin sağlanmasına olanak tanır (Ökten ve Can, 2002, s. 551). Özellikle kozmopolit şehirlerde, farklı din ve etnik kökenden gelen toplulukların bir arada yaşaması, güvenlik ihtiyacını artırmış ve bu durum kent dokusunun şekillenmesinde etkili olmuştur.

17. yüzyıla kadar İstanbul'da konut mimarisinin, yabancı seyyahların aktarımlarında da görüldüğü üzere, anıtsal yapılara kıyasla oldukça mütevazı kalmasının temelinde dini ve kültürel faktörler yatmaktadır. Kentte sık sık meydana gelen yangınlara rağmen, ahşap yapı tekniği uzun yıllar boyunca varlığını sürdürmüştür. Bunun başlıca nedenleri arasında ahşabın kolay bulunabilen ve ekonomik bir malzeme olması yer alırken, kültürel açıdan ise İslam geleneğinde evin geçici bir yaşam alanı olarak görülmesi etkili olmuştur. Dünya hayatının geçiciliğine dair inanç, konutların kalıcı ve gösterişli yapılar olarak inşa edilmesini engellemiş, bunun yerine sade, işlevsel ve abartıdan uzak yapılar tercih edilmiştir. Türk-İslam kültüründeki göçebe yaşam tarzının etkileri de bu anlayışı pekiştirmiş, çadırın taşınabilir olması ve yerine yenisinin kolayca yapılabilmesi gibi unsurlar, kalıcı konutlara duyulan ihtiyacı azaltmıştır. Ayrıca, İslam inancında peygamberin öğütlediği ebedi cennet kavramının dünya hayatını ikinci planda bırakması, konut mimarisinin gelişimini sınırlayan bir başka önemli etken olmuştur (Ökten ve Can, 2002, s. 551-553).

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan modernleşme süreci, yalnızca siyasal ve idari değil, aynı zamanda kentsel ve toplumsal yapılar üzerinde de derin etkiler

yaratmıştır. Bu çerçevede reform hareketleri ilk olarak askeri alanda başlamış, kent sınırlarını aşan büyük ölçekli askeri kışlaların inşasıyla yeni yerleşim bölgeleri ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler ile başkentte kozmopolit ve seçmeci bir yapılaşmanın temeli atılmış, ızgara planlı mahalleler ve modern mimariyle inşa edilen kışlalar, geleneksel Osmanlı kent dokusuyla çelişen yeni mekânsal yaklaşımları beraberinde getirmiştir (Kuban, 2000, s. 363-366). Geleneksel ahşap konutların yoğun olduğu tarihi mahallelerin karşısında, Beyoğlu ve Şişli gibi bölgelerde yükselen kagir yapılar, yalnızca mekânsal bir dönüşümün değil aynı zamanda farklı kültürel kodların ve derinleşen sosyoekonomik eşitsizliklerin bir göstergesi hâline gelmiştir.

Osmanlı döneminde askeri kışlalarla başlayan kentsel mekânlarda modernleşme hareketi fabrikaların inşasında da kendini göstermiştir. Fabrikalar zamanla şehrin çevresine yayılmaya başlamıştır. Bu süreçte Beyoğlu'nda, değişen tüketim alışkanlıkları ve yaşam biçimi ile birlikte tiyatro, sinema, pastane gibi lüks tüketim ve eğlence mekanları görülmeye başlanmıştır. Modernleşme çabaları sonucunda kentsel ve sosyo-kültürel yapıdaki değişiklikler, konutlarda köklü dönüşümlere yol açmıştır. Mimari biçimlenme açısından değerlendirildiğinde bu dönemdeki konut tasarımları, Batı kaynaklı kentleşme normlarının yerel dokuya entegre edilmesiyle “geçiş dönemi mimarisi” olarak tanımlanabilecek özgün bir ara form yaratmıştır. Bitişik nizam yapılaşma, dar parselasyon sistemine bağlı olarak parsel ekonomisi ve kentsel yoğunluk ihtiyacına çözüm olarak geliştirilmiştir. Bu yapılaşma biçimi, cephe çizgilerinin sürekliliği ve sokağa açılan doğrudan giriş kapıları ile birlikte, kentsel kamusal alanla özel alanın mekânsal ilişkisini dönüştürmüş, geleneksel avlulu ev tipolojisinin içe dönüklüğünü terk eden bir mimari anlayışın gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca, yangın duvarlarının zorunlu kılınması ve zemin katların kamusal ya da yarı kamusal işlevlerle donatılması, yapı güvenliği ve fonksiyonel esneklik yönünden modern kent mimarisinin erken uygulamaları olarak kabul edilmektedir (Ökten ve Can, 2002, s. 554-555). Cephe düzenlemeleriyle yol aksı arasındaki mimari bütünlük hem estetik süreklilik hem de kent disiplini açısından Batı'nın rasyonel planlama ilkelerine bir yönelimi göstermektedir.

Konut, kentleşme sürecinin önemli unsurlarından biri olup, planlama, sanayi ve tarım gibi pek çok farklı politika alanıyla iç içe geçmiş bir yapıdadır. Bu bağlamda, özellikle Türkiye gibi merkeziyetçi yönetim sistemlerine sahip ülkelerde, konut politikalarının belirlenmesinde merkezi hükümetin güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Konut meselesi, yalnızca yerleşim alanları oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda ülkenin genel kalkınma

stratejileriyle de yakından ilişkilidir. Merkezi yönetim, konut üretimi, finansmanı ve düzenlemeleri gibi birçok alanda önemli kararlar alarak bu süreci yönlendirmektedir. Konut biçimlenişinde siyasi dinamiklerin etkisi, Türkiye'nin Cumhuriyet dönemi boyunca sürekli bir değişim göstermiştir. Bu etkiler, devletin konut politikalarındaki yaklaşımından, sosyo-ekonomik faktörlere ve yerel yönetimlerin uygulamalarına kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Kuban, 2000, s. 368). Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte başlayan bu süreç, özellikle siyasi ve ekonomik dönüşümlerle şekillenmiştir.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, devletin konut politikaları daha merkeziyetçi bir yapıya bürünmüştür. Bu dönemde, modern bir Türk toplumu oluşturma hedefi doğrultusunda, devlet, kentsel alanları düzenleme ve konut üretiminde aktif bir rol üstlenmiştir. Örneğin, Ankara'nın başkent ilan edilmesi ile birlikte, yeni bir kent düzeni oluşturulmuş ve konut alanları, devletin planlamaları doğrultusunda şekillenmiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde yapılan planlamalar, şehirdeki konutların estetik ve fonksiyonellik açısından modern bir anlayışla inşa edilmesini sağlamıştır.

1950'li yıllarda Türkiye, hızlı bir şehirleşme sürecine girmiştir. Bu dönemde, özellikle kırsaldan şehirlere göçün artmasıyla birlikte, konut ihtiyacı büyük ölçüde artmıştır. Ancak devletin konut üretimindeki rolü sınırlı kalmıştır. Gecekondulaşma, bu dönemin en belirgin özelliklerinden biri haline gelmiştir. Örneğin, İstanbul'da 1950'lerden itibaren gecekondu bölgeleri hızla yayılmaya başlamıştır. Bu süreç, merkezi yönetimin yetersiz konut politikaları ve yerel yönetimlerin sınırlı müdahaleleri ile şekillenmiştir. Gecekondu, çoğu zaman resmi olmayan bir yapılaşma sürecinin ürünü olarak ortaya çıkmış ve bu durum, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri derinleştirmiştir (Yılmaz, 2019, s. 5).

1999 Marmara Depremi, Türkiye'deki konut politikalarını önemli ölçüde etkilemiştir. Deprem sonrası, devletin yapı stoğunun güvenliğini sağlamak amacıyla yeni düzenlemeler yapması gerektiği anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, İmar Kanunu'nda yapılan değişiklikler ve Kentsel Dönüşüm Projeleri, devletin konut üretimindeki rolünü artırmıştır. Örneğin, Toplu Konut İdaresi (TOKİ) kurulması, devletin konut üretiminde daha aktif bir rol oynamasına olanak tanımıştır (Uğurlar ve Ecerel, 2012). TOKİ, özellikle sosyal konut üretiminde, deprem sonrası dönemde hızlı bir şekilde konut temin etmeyi hedeflemiştir.

2000'li yılların başında, Türkiye'de siyasi ve ekonomik dinamikler, konut politikalarını daha da etkileyen unsurlar haline gelmiştir. 2002'deki siyasi değişimle birlikte, merkezi yönetim, konut sektörüne müdahalesini artırmış ve büyük kentsel dönüşüm projeleri başlatmıştır. Örneğin, İstanbul'daki Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi, yerel halkın itirazlarına rağmen devletin güçlü müdahalesiyle gerçekleşmiştir. Bu proje, eski yapıların yıkılması ve yerlerine modern konutların inşa edilmesi amacı taşımaktadır. Ayrıca, TOKİ'nin etkinliği, sosyal konut üretiminde önemli bir rol oynamış ve devletin konut sektöründeki gücünü pekiştirmiştir. TOKİ'nin gerçekleştirdiği projeler, lüks konutların yanı sıra, dar gelirli vatandaşlar için sosyal konut projelerini de içermektedir (Uğurlar ve Ecerel, 2012). Başakşehir ve Esenyurt gibi bölgelerdeki TOKİ projeleri, bu durumun örneklerindendir.

Yerel yönetimlerin konut politikalarındaki rolü, Türkiye'deki siyasi dinamiklerin etkisi altında şekillenmiştir. Örneğin, bazı belediyeler, konut üretiminde daha katılımcı bir yaklaşım benimseyerek, toplumsal ihtiyaçları dikkate alarak projeler geliştirmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, kentsel dönüşüm projelerinde yerel halkın görüşlerini alarak, daha adil ve sürdürülebilir çözümler üretmeye çalışmıştır (Yılmaz, 2019, s. 12). Bu tür uygulamalar, merkezi yönetimin etkisini azaltarak, yerel yönetimlerin de konut politikalarında söz sahibi olmasını sağlamıştır.

Mülkiyet haklarının güvence altına alınması ve korunmasında devlet önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, devlet, konut piyasasında arz ve talep dengesini etkilemek, ev sahipliği ve kiracılık gibi konut kullanım biçimlerini şekillendirmek için çeşitli politikalarla müdahalelerde bulunmaktadır (Uğurlar ve Ecerel, 2012). Kamu, bu alanda farklı stratejiler geliştirerek, konut piyasasında etkin bir düzen kurmayı amaçlamaktadır.

Konut politikalarının ana hedefi, toplumun her kesiminin, en düşük gelir grubundan en yüksek gelir grubuna kadar, ihtiyaçlarına uygun ve erişilebilir konutlara sahip olabilmesidir. Ancak, konut sorunu, özellikle dar gelirli gruplar için hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde hala tam anlamıyla çözülememiştir. Bu bağlamda, sosyal eşitsizliği azaltmak, toplumsal düzeni sağlamak, nüfus artışına yanıt vermek, fırsat eşitliği oluşturmak ve düzenli bir kentsel gelişim için sağlıklı yaşam alanları oluşturmak büyük önem taşır. Ayrıca, her gelir grubuna hitap eden konut seçeneklerinin sunulması hem kiralık hem de mülk sahipliği açısından esnek çözümlerle sağlanmalıdır (Uğurlar ve Ecerel, 2012).

Bu amaçlarla, konut politikaları ve stratejileri, toplumun konut ihtiyaçlarını karşılamak ve sürdürülebilir bir yaşam çevresi oluşturmak adına kritik bir rol oynamaktadır.

3.2. Geleneksel Türk Evi'nin Sosyokültürel Dinamikleri

İnsanlık tarihinde tarımın gelişmesine paralel olarak göçebe çadır hayatından kalıcı konut hayatına geçiş gerçekleşmiştir. Konut mimarisi, tarih boyunca teknolojik gelişmeler, çevresel koşullar ve kültürel kodlar doğrultusunda biçimsel ve işlevsel dönüşümler geçirmiştir. Özellikle modernleşme süreçleri ve bilimsel-teknolojik ilerlemeler, konut üretiminde malzeme, planlama ilkeleri ve yaşam standartları açısından önemli bir değişime yol açmıştır. Bununla birlikte yapıtlarda yerel mimari birikimlerin, çağdaş konut tasarımında vazgeçilmez bir referans olarak kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede, geleneksel Türk Evi, yalnızca bir konut tipi olarak değil, aynı zamanda toplumun kültürel değerlerini, sosyoekonomik yapısını ve iklimsel gereksinimlerini yansıtan özgün bir mimari kurgu olarak ele alınmaktadır. Türk Evi, mekânsal organizasyonu ile mahremiyet, çok işlevlilik, iklimsel uyum ve sürdürülebilirlik gibi temel ilkeleri çağlar boyunca sürdürerek çağdaş mimarlık için tarihsel bir model olmuştur. Bu bağlamda, günümüzde mekân tasarımı ve konut politikaları üzerine yapılan çalışmalarda, geleneksel konut mimarisinden elde edilen verilerin, kültürel sürekliliğin sağlanması ve yerel kimliğin korunması açısından yeniden değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Arat, 2011; Bektaş, 1996; Altınar ve Budak, 1997). Türk Evi'nin tipolojik çeşitliliği ve kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik esnekliği, çağdaş konut tasarımında kültürel duyarlılık ve yerel bağlam farkındalığına katkı sağlayan bir miras olarak kabul edilmelidir.

Geleneksel Türk konut mimarisi, yerel malzeme, iklim koşulları, topoğrafya ve sosyokültürel ihtiyaçlarla uyumlu olarak şekillenen, yerleşim düzeni ve yapı tekniği açısından özgün nitelikler taşıyan bir mimari miras alanıdır. Bu yapılar, yer seçimi, cephe yönelimi, iç mekân organizasyonu ve yapı teknolojileri bakımından, ait oldukları bölgenin fiziksel ve kültürel özelliklerini doğrudan yansıtan örneklerdir. Her ne kadar bu konutlar zamanla biçimsel ve işlevsel anlamda sınırlı müdahalelerle varlığını sürdürebilmiş olsa da günümüzde bu yapıların önemli bir kısmı tahrip olmuş ya da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, yalnızca fiziksel bir yıkımı değil, aynı zamanda kültürel

belleğin silinmesini de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, mimari mirasın korunması, yalnızca restoratif uygulamalara indirgenmemeli, aynı zamanda toplumun bilinçlendirilmesi ve eğitimi yoluyla desteklenmelidir. Sürdürülebilir koruma politikaları, kamuoyunda tarihî yapıların taşıdığı kültürel ve estetik değerlerin farkındalığı sayesinde etkili hale gelebilir (Gögebakan, 2015; Abrahamsen,1979; Aslanapa, 1993). Bu nedenle, geleneksel Türk evlerinin yaşatılması, yalnızca mimari değil, kamusal eğitim, kültürel miras bilinci ve yönetişim temelli disiplinler arası bir çabanın sonucudur.

Geleneksel Türk Evi, sadece bir konut tipi olmanın ötesinde, tarihsel süreç içerisinde Türk toplumlarının kültürel, sosyal ve mekânsal organizasyon biçimlerinin yansıması olarak ele alınmalıdır. Türklerin Orta Asya'dan itibaren yayılmacı hareketlerle farklı coğrafyalara ulaşmaları, konut tipolojilerinde de çevresel, iklimsel ve kültürel farklılıklara göre biçimlenen çeşitlenmeleri beraberinde getirmiştir. Bu çeşitlenmelere rağmen, Osmanlı İmparatorluğu'nun 15. yüzyıldan itibaren gelişen politik ve kültürel egemenliği, Anadolu ve Balkanlar başta olmak üzere geniş bir coğrafyada ortak mimari pratiklerin oluşmasını sağlamıştır. Osmanlı Dönemi'nde gelişen ve özellikle 17. yüzyıldan itibaren daha belirgin bir karakter kazanan "Geleneksel Türk Evi", plan şeması, malzeme kullanımı ve iklime uyumlu yapım teknikleriyle tanımlanmaktadır. Bu konut yapıları, yalnızca barınma işlevini yerine getirmekle kalmayıp, aynı zamanda dönemin toplumsal hiyerarşisi, aile yapısı ve günlük yaşam alışkanlıklarını yansıtmaktadır. Ancak 19. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi kaynaklı toplumsal dönüşümler, geleneksel yaşam biçimi ve ona bağlı mimari üretimleri ciddi biçimde etkilemiştir. Özellikle Batı merkezli modernleşme dalgası çerçevesinde geleneksel yapı üretim süreci, kitlesel üretim teknikleri ve biçimsel standartlaşmanın etkisinde kalmış, bu da başta Anadolu olmak üzere Osmanlı coğrafyasındaki geleneksel konut dokularının bozulmasına veya tamamen yok olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, Geleneksel Türk Evi kavramı hem tarihsel süreklilik hem de kültürel dönüşümün bir izdüşümü olarak değerlendirilmelidir (Altman ve Chemers, 1980). Günümüzde bu yapıların korunması, belgelenmesi ve yaşatılması, sadece mimari değil aynı zamanda kültürel kimlik ve kolektif bellek açısından da kritik bir önem taşımaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu, geniş sınırları içerisinde farklı etnik grupların bir arada yaşadığı bir toplum yapısına sahip bulunmaktaydı ve yüzyıllar boyunca Batı Avrupa'dan izole bir şekilde varlığını sürdürmekteydi. Ancak, 17. yüzyıldan itibaren Fransa'nın ticaret alanında Doğu'ya yönelmesiyle birlikte, Batı ile temasların artmaya başladığı

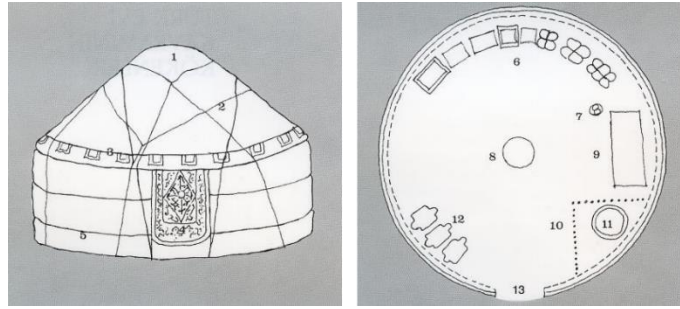
görülmektedir. Fransa, ticari ve diplomatik bağları güçlendirme amacıyla Osmanlı Devleti'nin Paris'te bir elçilik açmasına olanak tanımaktadır. Bu gelişme, Osmanlı ve Fransa arasında ekonomik çıkarların öncelikli olduğu diplomatik ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlamaktadır. Bunu takiben, diğer Avrupa ülkeleriyle de benzer iş birlikleri geliştirilmektedir. Batı ülkelerinden gelen ürünlerin Osmanlı pazarlarına girmeye başlaması, toplumda yeni bir kültürel dönüşümü tetiklemektedir. İlk aşamada yadırganan bu yeni yaşam tarzı ve batıya özgü kültür unsurlarının, zamanla toplum tarafından benimsenmekte olduğu görülmektedir. Özellikle mobilya, eşya ve yaşam alanlarının düzenlenişi açısından saraylar ve konutlarda bu dönüşümün izleri belirginleşmektedir (Göğebakan, 2015; Abrahamsen, 1979; Aslanapa, 1993). Batı'dan alınan bu etkilerin, Osmanlı İmparatorluğu'nun mimari ve yaşam anlayışını dönüştürmekle birlikte, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilecek reformlar için bir altyapı oluşturduğu ifade edilmektedir.

Türkler, 11. yüzyılda Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ederek bu bölgede yerleşmiş ve zamanla farklı uygarlıklar kurmayı başarmışlardır. Dünya tarihinde önemli bir yere sahip olan Osmanlı İmparatorluğu ise 13. yüzyılda Anadolu'da kurulmuş ve zamanla genişleyerek, bölgenin tarihî ve kültürel mirasını harmanlamak suretiyle özgün ve zengin bir kültürel yapı geliştirmiştir (Küçükerman, 1985). “Osmanlı kültürü” olarak tanımlanan bu yapı, farklı coğrafyalardan gelen, çeşitli din ve kültürlere mensup toplulukların yüzyıllar boyunca bir arada yaşamalarının bir sonucu olarak şekillenmiş derin ve köklü bir birikim niteliği taşımaktadır.

Çok yönlü ve zengin bir kültürün önemli bir parçasını konut yaşamı oluşturmaktadır. Anadolu'ya yerleşen Türklerle birlikte Rum, Ermeni ve Yahudi gibi toplulukların ihtiyaçları, geleneksel alışkanlıkları ve kültürel birikimleri, konut tasarımına ve bu yapılarda kullanılan eşya ile donatı elemanlarının şekillenmesine katkı sağlamaktadır. Bu birikim, mimari açıdan kıymetli bir miras oluşturarak Osmanlı İmparatorluğu'nda, ortak özelliklere sahip bir konut tipinin gelişmesine zemin hazırlamaktadır (Küçükerman, 1985). Anadolu'dan Balkanlara kadar uzanan geniş bir coğrafyada, benzer niteliklerle karşımıza çıkan bu yapılar, Osmanlı dönemine ait olmaları sebebiyle “geleneksel Osmanlı konutu” olarak tanımlanması gereken bir yapı tipolojisini ortaya koymaktadır. Bu konut tipiyle ilgili yapılan birçok önemli bilimsel inceleme mevcuttur. Bu çalışmalar arasında, özellikle Sedat Hakkı Eldem'in gerçekleştirdiği araştırmalar, alanında öne çıkan ve derinlemesine analizler içeren önemli bir yer tutmaktadır.

Anadolu’da, Osmanlı İmparatorluğu döneminin etkisiyle, geleneksel Türk evi mekânı anlayışının temelleri atılmaya başlanmıştır. Bu mekân tasarımı anlamak için bazı temel unsurlar dikkate alınmalıdır. İlk olarak, söz konusu mekânın tasarımına yön veren unsurlar, kültürel kimliği yansıtan ve Orta Asya’dan gelen yaşam biçimlerinin izlerini taşıyan öğelerden oluşmaktadır (Küçükerman, 1985).

Orta Asya’da, bazı Türk toplulukları, koyun, keçi ve at gibi hayvanları yetiştirmeleri nedeniyle göçebe bir yaşam biçimi benimsemek zorunda kalmışlardır. Burada önemli olan nokta, göçün rastgele bir hareketlilikten çok, belirli bir düzen ve ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmiş olmasıdır (Küçükerman, 1985). Göçebe yaşam tarzını benimseyen aileler için çadır, toprağa bağlı olmayan ve her biri benzer şekilde işlev gören bir yaşam alanı sunmaktadır. Bu durum, "vatan duygusu" kavramını somut bir mekân anlayışından soyut bir kavramsal yapıya dönüştürmektedir. Bu yapı aslında, iç mekânın bilinçli bir şekilde düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Çadırın ortasında yemek pişirilmesi için ateş yakılmakta, girişin karşısına ise eşyalar ve malzemeler yerleştirilmektedir. Bu iç düzen, belirli bir kültürel anlayışla sürekli olarak aynı biçimde yerleştirilen unsurlarla yapılandırılmakta ve bir yaşam tarzı halini almaktadır.

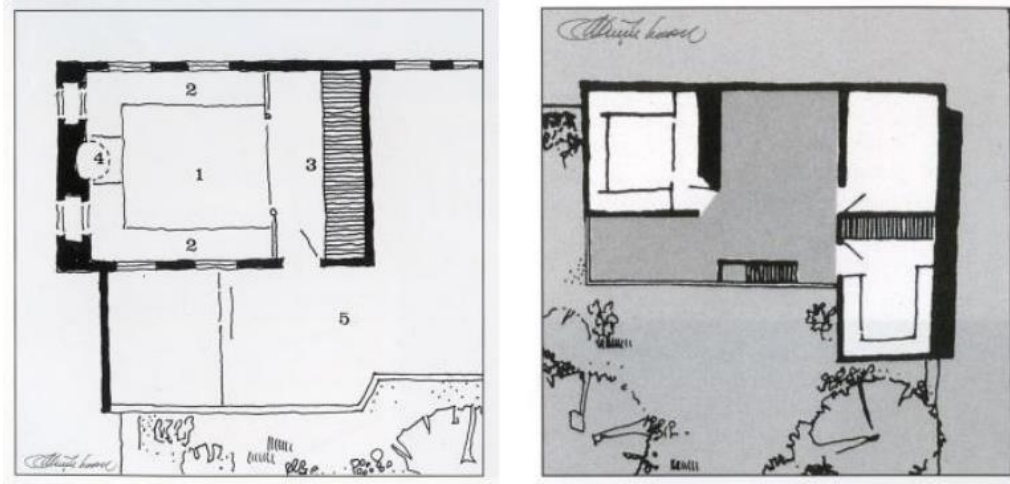

Şekil 3.1. Orta Asya ‘Göçebe Çadırı’ Plan Kurgusu (Küçükerman, 2007).

Çadır kültüründen yerleşik yaşama geçiş, tarihsel ve kültürel olarak büyük bir dönüşüm sürecidir. Bu geçiş, Orta Asya’nın geniş bozkırlarında başlayan göçebe yaşam tarzından, tarıma dayalı yerleşik düzene geçişi kapsayan bir evrimdir. Çadır, göçebe toplumların temel yaşam mekânı olarak, taşınabilirlik özelliğiyle dikkat çekerken, yerleşik yaşam tarzına geçişin ardından çok daha kalıcı ve sabit yapılar ortaya çıkmıştır. Bu değişim,

yalnızca fiziki mekânların dönüşümünü değil, aynı zamanda toplumların ekonomik, kültürel ve sosyal yapılarında da büyük bir değişimi ifade etmektedir. Tarımın gelişmesi, su kaynaklarına yakın yerleşimlerin kurulmasına olanak sağlamış, bu da insanların doğal çevreyle daha kalıcı ilişkiler kurmalarını gerektirmiştir (Bayraktar, 2015, s. 40). Ayrıca, hayvanların bakımı ve gıda üretiminin artan ihtiyaçları, göçebe yaşam biçiminin sınırlarını zorlamış, yerleşik hayata geçişi hızlandırmıştır.

Yerleşik yaşama geçişin ilk aşamaları, çadır kültürünün öğelerinin sabit yapılarla birleştirilmesiyle başlamıştır. Çadırların iç düzeni, yerleşik yapılarda da etkili olmuş, özellikle iç mekânın düzeni ve yaşam biçimi, sabit evlerde de devam etmiştir. Göçebe yaşamın dinamik yapısı içinde çadırların yan yana dizilmesiyle oluşturulan yerleşim düzeni, yerleşik hayata geçildiğinde, odaların birbirine bağlandığı ve sofaya açılan tek bir girişle mimari bir tasarıma dönüştürülmüştür (Küçükerman, 1973). Bu düzen, odaların bir arada bir yaşam alanı oluşturmasını sağlamaktadır.

Şekil 3.2. Yerleşik Döneme Geçildiğinde, Çadırdaki İlkelerin Yapıdaki Dik Açılı Mimari Planlara Dönüşmesi (Küçükerman, 2007).

Türklerin inşa ettikleri konutlar, doğrudan Türk kültürünün izlerini taşımaktadır. Bu yapılar içerisinde, bir yandan Orta Asya kökenli kültürel değerler kendini gösterirken, diğer yandan Anadolu'da var olmuş ve yerel çevreye şekil vermiş medeniyetlerin etkileri de izlenebilmektedir. Özetle, Anadolu Türk evlerinin biçimlenmesinde, Anadolu'nun doğal ve kültürel koşulları ile Orta Asya'dan miras kalan kültürel ve mimari unsurların etkisi

belirleyici olmuştur (Bayraktar, 2015, s. 42). Aralarındaki coğrafi uzaklığa rağmen bu farklı kültürler, birbirleriyle uyum içinde bir sentez oluşturarak bir araya gelmiştir.

Türk evi kavramının kökenleri, göçebe yaşam biçimine dayanmaktadır. Bu bağlamda, Türklerin Anadolu'da inşa ettikleri evlerin iç mekân düzenlemeleri, Orta Asya'da kullandıkları çadırların işlevsel özellikleriyle paralellik göstermektedir. Çadırlar, başlangıçta göçebe yaşamın gereksinimlerine uygun olarak tasarlanmış bir yapı türü olmakla birlikte, kalıcı yerleşik konutların gelişimine büyük bir etki yapmıştır (Bayraktar, 2015, s. 43). Bu etki, Türk kültürünün mimari yapıları şekillendirmedeki etkisini ve göçebe geçmişin izlerini barındıran geleneksel Türk evinin özelliklerini ortaya koymaktadır.

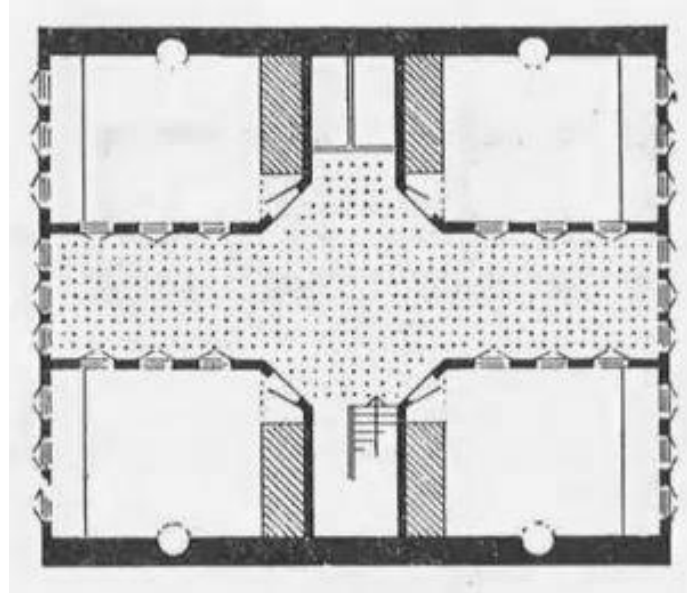
Asya steplerindeki zorlu doğal koşullar, sürekli yer değiştirmeyi zorunlu kılacak şekilde şekillenmiş ve bu süreç, toprakla bağlantıyı kesen "Bağımsız Mekân" ve "Soyut Çevre" kavramlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, yaşam alanlarının doğadan ayrılmasıyla birlikte, mekânın içe kapanma ya da dışa kapalı olma hali belirginleşmiştir (Turgut, 1990; Küçükerman ve Güner, 1995, Cansever, 2009). Bu dönüşüm, Orta Asya'daki yaşam biçiminin temel özelliklerinden biri olan geniş aile yapısıyla birleşerek, Türk evi ve çevresinde "Orta Mekân" kavramını şekillendirmiştir.

Türklerin göçebe döneminden yerleşik yaşama geçişiyle birlikte, çevresel etkenler ve kültürel miras, yapıların biçimlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Göçebe yaşamın temel özelliklerinden biri olan taşınabilirlik, Türklerin yerleşik yaşama geçerken de belirli izler bırakmıştır. Orta Asya'dan gelen kültürel etkiler, Anadolu'da Türk evlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu geçiş sürecinde, göçebe yaşamın işlevsel yapı elemanları ve yerleşme biçimleri, yerleşik mimari anlayışına yansımış, çadırların düzeni, evlerin tasarımında ve işlevinde belirleyici olmuştur. Göçebelikte, çadırlar belirli kurallar çerçevesinde yerleştirilmiş, her bir çadır bir yaşam birimi olarak kullanılmıştır. Yerleşik hayata geçişle birlikte ise, bu düzen, evlerin iç mekanlarında belirli odaların sofaya açıldığı bir yapısal düzene dönüşmüştür. Bu düzen, çadırın içindeki her bir alanın yerleşiminden esinlenmiş, evlerdeki farklı odalar ve bu odaların birbirine olan bağlantıları, aynı prensipleri takip etmiştir (Bayraktar, 2015, s. 45-46). Bu da mekânın kullanımında bir sürekliliği ve tutarlılığı göstermektedir.

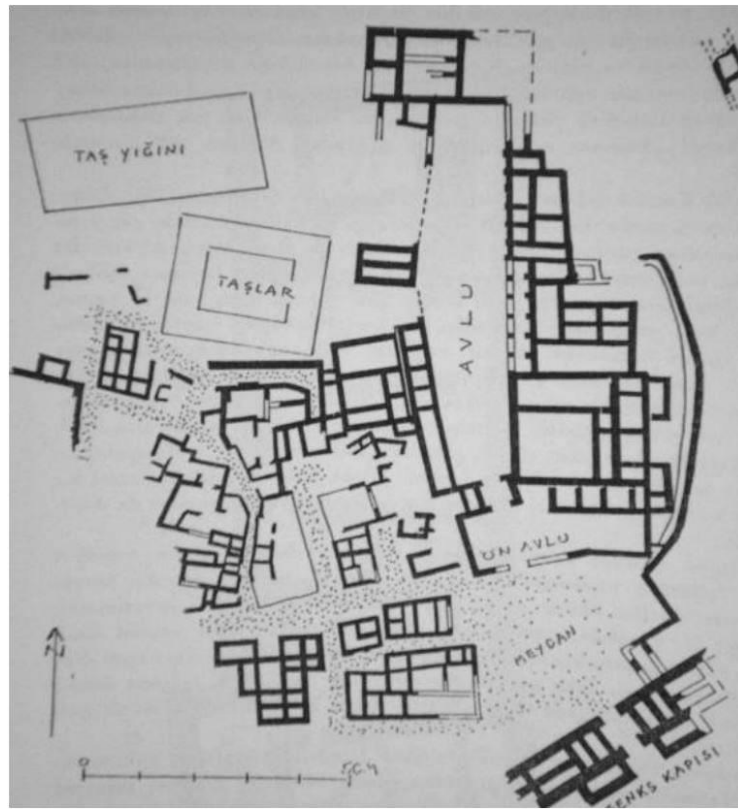
Şekil 3.3. Çadır Yerleşimi (URL 1).

Türk evinin gelişiminde, göçebe yaşamdan izler taşıyan unsurlar arasında "orta mekân" kavramı önemli bir yer tutar. Göçebelikteki çadırların düzeni, yerleşik hayatta odaların sofa etrafında kümelenmesiyle benzerlik göstermektedir. Bu iç düzen, hem çadırdaki tek birimin orta alanına hem de evin içindeki odaların birbirine olan ilişkisine yansımıştır. Her iki yapı türünde de mekânın işlevsel ve sosyal boyutları bir arada değerlendirilmiş, iç mekânın işleyişi toplumsal yapıyı yansıtmıştır.

Şekil 3.4. Türk Evi'de Sofaya Açılan Odalar (URL 18).

Yerleşik hayata geçişin bir sonucu olarak, evlerin ve sokakların düzeni de evrimleşmiştir. Türk evleri, Orta Asya'dan gelen geleneksel düzeni koruyarak, çevreye ve doğaya uyumlu bir şekilde şekillendirilmiştir. Bu yapılar, sadece evin içindeki düzeni değil, aynı zamanda dış çevreyle olan ilişkisini de etkilemiştir. Konutlar, avlular, sokaklar ve meydanlar arasında kurulan bağlar, toplumsal yaşamın mekâna nasıl yansıdığını göstermektedir (Karpuz, t.y.; Turgut, 1990; Aslanapa, 1993; Küçükerman ve Güner, 1995). Bu yapıların içe dönüklüğü, sokaklar ve evler arasındaki ilişkilerde de kendini gösterir; çıkmaz sokaklar ve evlerin iç mekânları arasındaki etkileşim, bu anlayışın kent ölçeğine yansması olarak değerlendirilebilir.

Şekil 3.5. Alacahöyük Yerleşme Doku ve Konutları (Naumann,1998:411).

Anadolu'da geleneksel Türk evinin biçimlenmesinde, çevresel faktörlerin yanı sıra, bölgede gelişen çeşitli medeniyetlerin kültürel etkileri de büyük rol oynamıştır. Doğal koşullar, iklim değişiklikleri ve bitki örtüsü, yerleşimlerin planlanmasında belirleyici olmuştur. Bunun yanında, tarihsel süreçte Anadolu'da yaşayan farklı kültürler ve uygarlıklar, bu evlerin mimari yapısının evriminde önemli katkılar sağlamıştır. Anadolu'daki ilk evlerin

örnekleri, özellikle MÖ 7000 civarında Çatalhöyük gibi yerleşim yerlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde inşa edilen yapılar, esas olarak doğal malzemelerden yapılmış, tek odalı ve çoğunlukla kiler gibi ek işlevsel alanlara sahip olmaktadır (Özdemir, 2012, s. 57). Bu yapılar, o dönemin yaşam koşullarına göre, planlamadan çok ihtiyaca göre şekillenmiş olup, kullanılan malzemeler ve inşa teknikleri, çevreyle uyumlu bir yapı anlayışını yansıtmaktadır.

Şekil 3.6. Çatalhöyük Evinin Yerleşim ve Alan Kullanımı Gösteren Çizimi (URL 19).

Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleriyle birlikte, bölgedeki yerleşim düzeni ve yapı kültürü önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Türkler, daha önceki yerleşim alanlarında bulunan kent ve köy yapılarının geleneklerini, İslamiyet'in gereksinimlerine ve Türk halkının örf ve adetlerine uyarlamışlardır. Bu süreçte, konut yapılarında yeni bir sentez ortaya çıkmıştır. Bu sentezde temel unsur insan olmuştur (Özdemir, 2012, s. 58).

Türk Evi'nin ve özellikle odaların tasarımı, Türk toplumunun sosyal yapısının özellikleriyle doğrudan ilişkilidir. Türk toplumunun sahip olduğu kültürel değerler, geçmişin izlerini taşıyan unsurlar olarak şekillenmiştir. Anadolu-Türk evi, farklı kültürlerin etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir sentezdir. Orta Asya'daki göçebe yaşam biçimi, İslam dini inançları ve bu inançların dünya görüşü, zengin bir Anadolu sentezi yaratmıştır. Bu kültürel birleşim, geleneksel Türk Evi ve odalarının biçimlenmesine, mekân düzenlemelerine ve belirli davranış kalıplarına yansıyan temel ilkeler haline gelmiştir. Türk evinin yapısı hem toplumun geleneksel aile düzenini hem de sosyal yaşam biçimlerini yansıtan bir özellik gösterir. Günlük yaşamın her yönü, Türk toplumunun kültürel normlarını ve İslam'ın etkilerini evin tasarımına entegre etmiştir. Evlerin iç düzeninden, kullanılan süslemelere

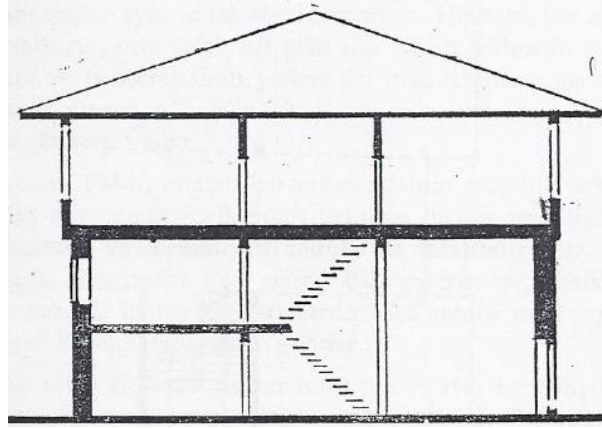
kadar her ayrıntı, toplumsal değerlere ve insanın konumuna saygı gösteren bir yapı oluşturur. Bu özellikler, evin sadece fiziksel bir yaşam alanı olmanın ötesinde, bireyi ve ailesini koruyan, sosyal ilişkileri yönlendiren bir anlam taşır. Bu yeni tasarımda, her detay insanın manevi ve sosyal değerlerini göz önünde bulunduran bir biçimde ele alınmıştır. Turgut'a göre, bir yapının tasarımını etkileyen başlıca faktörlerden biri, şüphesiz ekonomik kaynaklardır. Bu nedenle, geleneksel konutların yapı özellikleri, dönemin ekonomik düzeyine göre şekillenmiştir (Turgut, 1990, s. 93). Zengin kesime ait evler, çok katlı yapılar, kaliteli malzemeler ve dönemin süsleme anlayışlarına sahipken, bu durum, o dönemin ekonomik yapısının mimarideki yansımalarını ortaya koymaktadır.

Osmanlı ve Türk evleri genellikle tek katlı olarak inşa edilmiştir. Ancak zamanla, özellikle ihtiyaçların ve yaşam tarzının değişmesiyle evlerin kat sayısı artmıştır. Buna rağmen, esas kat her zaman tek bir kat olarak kalmıştır ve bu kat, çok katlı evlerde dahi genellikle en üst kat olarak konumlandırılmıştır (Eldem, 1955). Bu tasarım hem işlevsel gerekliliklere hem de geleneksel yerleşim anlayışına dayalı bir özellik taşır.

Evin planlama düzeni, arsanın koşullarına bağlı olarak belirlenmiştir; ana kat, daha iyi ışık, hava sirkülasyonu, güneş alımı ve manzara imkânı sağlamak amacıyla yerden yükseltilmiştir. Zemin kat ise genellikle yaşam alanı olarak kullanılmaz; bu bölüm çoğunlukla bahçe duvarları ve yapıyı destekleyen sütunlardan oluşur ve binanın nem ve rutubetten korunmasına hizmet eder. Zamanla, bu zemin katın çevresi duvarlarla çevrilmiş ve depo, ahır, samanlık gibi işlevlerle kullanılmıştır. Zemin katın yapısı taş malzeme ile inşa edilmiştir ve pencere bulundurmaz. Daha sonra, zemin kat ile ana kat arasında bir ara kat eklenmiştir. Bu ara kat, binanın tamamını kapsamaz ve genellikle ana katın biraz daha alçak bir seviyede olur. Ara kat, günlük kullanım ve kışlık odalar gibi özel işlevlere sahip olup, pencereleri daha küçük ve sayıca azdır (Eldem, 1955). 19. yüzyıldan itibaren, bu ara katlar daha fazla işlev kazanarak, yükseklik ve plan açısından ana kat ile benzer bir öneme ulaşmıştır. Ancak, yine de en önemli kat olarak üst kat kalmıştır.

Arel, Osmanlı/Türk Evi'ndeki zemin kat ve ana kat ilişkisinin, yani fevkanilik (asma ev) ilkesinin, simgesel ve kültürel boyutlarla derin bir bağlantı içerdiğini vurgular. Fevkanilik, Türk kültüründe onursal bir anlam taşır; evin yüksek konumlanması, aynı zamanda Kuran-ı Kerim'deki "yüksek tutulmuş köşk" ifadesiyle de özdeşleştirilir. Bu ilke, yalnızca mimari bir özellik olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir hiyerarşiyi ve manevi

bir değeri yansıtan bir tasarım anlayışı olarak şekillenir (Arel, 1982). Bu nedenle, fevkanilik hem yapının fiziksel bir özelliği hem de kültürel bir simge olarak işlev görür.

Şekil 3.7. Türk Evi Kesiti (Eldem, 1954)

Türk evleri, yapısal olarak iki farklı cepheye sahip olacak şekilde tasarlanırlar. İç mekânın gereksinimlerine göre, bu evler genellikle içeriye dönük ve dış dünyadan izole bir karakter sergiler. Bu durum, evin sokak cephesi ile bahçe ya da avluya bakan cephesi arasında belirgin bir fark yaratır. Bahçeye bakan cephesi, diğer cephelere kıyasla daha açık ve şeffaf bir tasarıma sahiptir. Bu özellik, evin iç mekanındaki yaşam alanı ile dış mekân arasında doğal bir bağ kurarak, yaşamın büyük kısmının geçtiği alan ile çevre arasındaki ilişkiyi güçlendirir.

Sedad Hakkı Eldem'in görüşüne göre, Türk evlerinde odalar genellikle tekrarlanan bir düzen içinde yer alırken, bu odaların önünde ortak bir alan olarak sofa oluşturulmuştur. Dışarıya açılan sofalı plan şemasında, ara bir bileşen olarak eyvan eklenmiş ve dış sofanın kendi içinde şekillenmesiyle eyvanlı ve köşklü plan şemaları ortaya çıkmıştır. Ardından, "iç sofalı" ve "orta sofalı" gibi farklı plan düzenleri gelişmiştir. Bu ev planı türleri, Türk evinin yapı ve işlevsel düzeninin evrimleşmesine yol açmıştır (Eldem, 1955). Geleneksel Türk Evi planlarının tipolojik analizi konusunda en derinlemesine çalışmayı, Sedat Hakkı Eldem yapmıştır (Eldem, 1984). Eldem, Türk evlerini farklı bölgelere, tarihsel dönemlere ve sofanın evdeki yerleşim düzenine göre sınıflandırarak, bu evlerin mimari çeşitliliğini

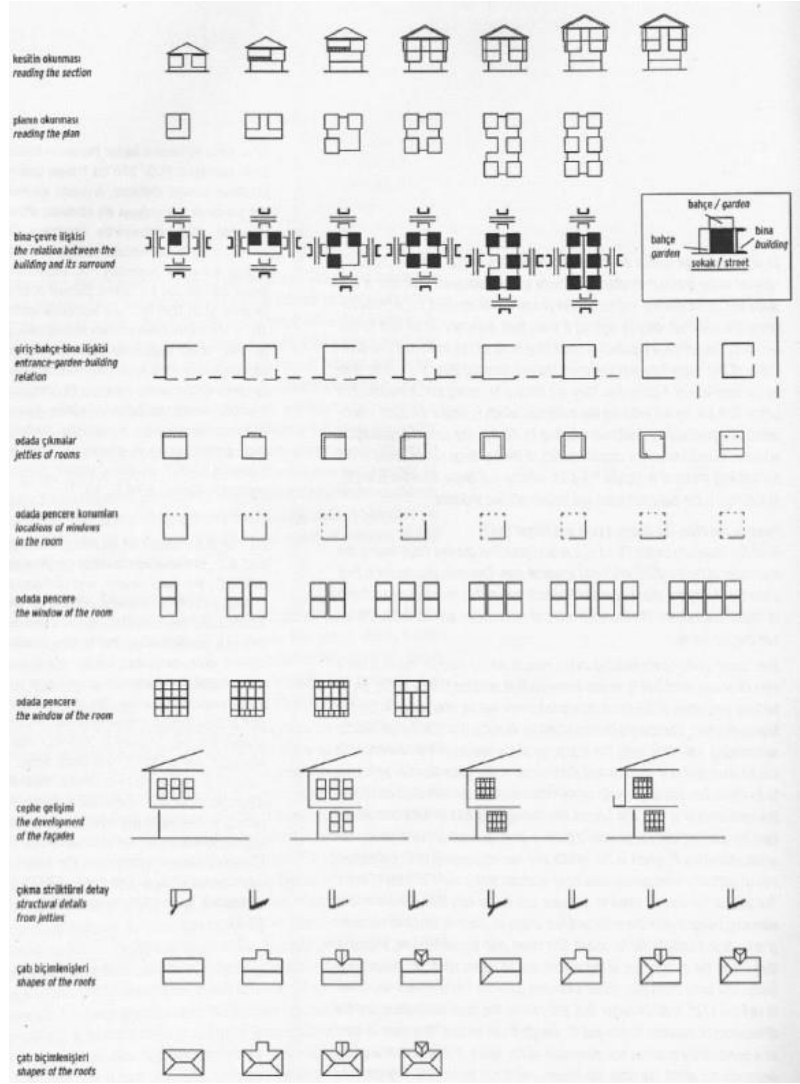
kapsamlı bir şekilde ortaya koymuştur. Yapılan bu sınıflamalar, Türk evlerinin mimari yapılarındaki farklılıkları ve evrimsel gelişimi anlamamıza ışık tutmaktadır.

Türk evlerinin plan tipleri, iklim koşulları, yerel gelenekler, ekonomik faktörler ve bölgesel mimari etkiler doğrultusunda; sofasız plan tipi, dış sofalı plan tipi, iç sofalı plan tipi ve orta sofalı plan tipi olarak dört ana kategoriye ayrılmaktadır (Eldem, 1955). Bu sınıflama, Türk evlerinin farklı coğrafyalarda ve dönemlerde nasıl şekillendiğini ve çevresel faktörlere nasıl adapte olduğunu gösteren önemli bir tipolojik ayrımdır.

Geleneksel Türk evleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş topraklarında, özellikle Rumeli ve Anadolu'da, yaklaşık 500 yıl süresince gelişerek kendine özgü bir mimari kimlik kazanmıştır. Bu süre zarfında Türk evleri, bulundukları coğrafi, iklimsel ve kültürel koşullara göre farklı tipler almış, her bölgeye özgü mimari özellikler ortaya çıkmıştır (Eldem, 1984). Ancak, bu bölgesel çeşitliliklere rağmen, tüm Türk evlerinde ortak bir kültürel mirasa dayalı tasarım anlayışı hâkim olmuştur.

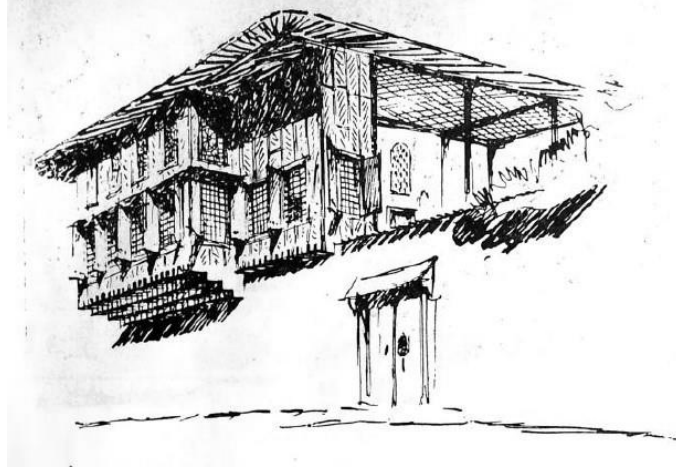
Türk Evi'nin mekânsal özelliklerini anlamak amacıyla dışarıdan yapılan gözlemlerle pek çok araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu alandaki en kapsamlı çalışmalarından biri, Yürekli (1975) tarafından yapılmıştır. Bu çalışma, Türk evlerinin mekânsal yapısını ve düzenini derinlemesine inceleyerek, bu evlerin fonksiyonel ve estetik yönlerini ortaya koymuştur. Yürekli (1975) bu çalışmasında, Türk Evi'nin iç mekân özelliklerinin dış yapısına nasıl yansıdığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, bir binanın iç düzenini, dış görünümünden çıkarılabilecek ipuçlarıyla anlamayı mümkün kılmaktadır (Yürekli, 1975). Kısacası, iç mekânın dışa olan etkisi, yapıyı gözlemleyerek bina hakkında bilgi edinmeyi sağlar. Bu durum, mimarının iç ve dış alanlar arasındaki etkileşimini vurgulamaktadır.

Türk evinin cephe tasarımı, iç mekân fonksiyonlarının dışarıya yansımalarının bir sonucudur. Bu tasarım anlayışı, dışarıdan bakıldığında, evin plan düzeni ve işlevsel dağılımı hakkında doğrudan bir fikir verir. İç mekânın yapısı ve işlevi, cephedeki düzenlemelerle paralel bir biçimde dışarıya aktarılır.

Şekil 3.8. Türk Evi'nin Gözlemi İçin Tasarım Çalışması (Yürekli, 1975)

Türk evlerinin cephe tasarımında belirleyici unsurlardan biri, çıkmalar ve özellikle cumba gibi yapısal elemanlardır. Bu öğeler, evin dış yüzeyine özgün bir karakter kazandırır ve iç mekânla olan ilişkisini vurgular. Çıkmalar, sadece estetik değil, aynı zamanda işlevsel açıdan da önemli olup, evin dış görünümünü etkileyerek, yapının genel formunu biçimlendirir. Cansever (1994), cumbaların, evlerin dışa açılan uzantıları olarak hem güneşten hem de yağmurdan korunma işlevi gördüğünü belirtmektedir. Bu yapısal elemanlar, aynı zamanda kadınların, özellikle sokakta oynayan çocuklarını gözlemlemelerine olanak tanıyacak şekilde tasarlanmış açık alanlar olarak tanımlanabilir (Cansever, 1994). Cumbalar, evin hem fiziksel hem de sosyal yapısının bir parçası olarak, iç ve dış mekân arasındaki etkileşimi güçlendiren önemli unsurlardır.

Şekil 3.9. Türk Evi'nde Cumba

Türk evlerinin dikkat çekici özelliklerinden biri, yapıyı yağmurun etkilerinden korumak amacıyla geniş saçaklarla tasarlanmış kiremit çatılardır. Bu çatılar sade bir tasarım anlayışıyla inşa edilerek suyun birikmesini önler ve etkili bir tahliye sağlar. Saçaklar, binanın çıkıntı ve girintilerini düz bir hat üzerinde toparlayarak genellikle kare ya da kareye yakın dikdörtgen bir form oluşturur. Türk evlerinde saçaklar oldukça geniş bırakılmış ve alt yüzeyleri genellikle açık bırakılmıştır (Cansever, 1994). Çıkmalarla birlikte genişleyen bu saçaklar, sokak üzerinde gölgelik alanlar meydana getirerek hem estetik hem de işlevsel bir katkı sağlar.

Şekil 3.10. Türk Evi'nde Saçak

Mekân, en temel anlamıyla, bir bireyin ya da topluluğun varlık gösterdiği yer olarak tanımlanabilir. İnsanların, aralarındaki ilişkilerin ve bu ilişkilerin gerektirdiği unsurların barındığı; sınırları ve düzeniyle şekillenen, belirli bir yapıya ve karaktere sahip olan organize bir alanı ifade eder (Gür, 1996). İnsanın eylemlerini gerçekleştirdiği, çevresini kuşatarak ona aidiyet hissi veren, yatay ve düşey elemanlarla tanımlanmış üç boyutlu bir düzenlemedir. Bu alan, günlük aktivitelerin gerçekleştiği, bireyin çevresinden soyutlanarak kendine özgü bir bağlamda var olmasını sağlayan, sınırları belirgin ve algılanabilir bir ortam sunar.

Şengül Öymen Gür (1996)'e göre mekân, insan-insan, insan-nesne ve nesne-nesne arasındaki mesafelerin ve ilişkilerin, başka bir deyişle, çevremizi kuşatan boşluğun üç boyutlu bir ifadesidir. Mekânın karakteri, genellikle yansıttığı düzlemden anlaşılır. Geleneksel kültür, siyasal yapı ve sosyal yaşamın etkilerini taşıyan mekânlar "geleneksel mekân" olarak adlandırılırken, çağdaş tasarım ilkelerine uygun olarak inşa edildiği izlenimini veren mekânlar "çağdaş mekân" olarak tanımlanır (Gür, 1996).

Osmanlı/Türk Evi'nin planlama anlayışında, temel belirleyici unsurun ihtiyaçları karşılamak olduğu görülür. Bu yaklaşımla ortaya çıkan tasarımlar, işlevsellik ve uyumu ön plana çıkarır. Geleneksel Türk ailesinin yaşam tarzı doğrultusunda, aile üyelerinin her türlü gereksiniminin en ince ayrıntısına kadar karşılanması hedeflenmiştir (Eldem, 1955). Bu anlayış doğrultusunda şekillenen ev tipinde, her oda, kullanıcıların tüm ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde tasarlanmıştır.

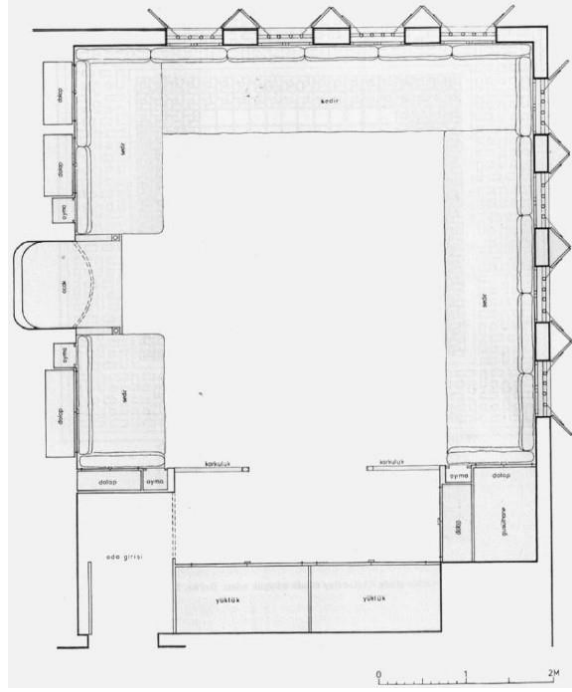
Osmanlı/Türk Evi'nin iç mekân düzeni, pratiklik ve işlevsellik ilkeleri doğrultusunda şekillenmiştir. Çevresel koşullara uyum sağlama, tasarımı iç mekândan başlayarak dışa doğru geliştirme, yerel malzeme ve gereçlerin kullanımı, yapısal ve görsel sadelik ile işlevselliği önceliklendirme temel prensipler olarak öne çıkmıştır. Plan düzeni, iç ve dış çevre arasında güçlü bir ilişki kurmayı hedefler. Zemin kat genellikle sokak cephesine kapalı olarak tasarlanırken, üst katlarda çıkmalar aracılığıyla dışarıya açılım sağlanır. Evler ise yaşamın yoğun olarak sürdüğü bahçe veya avluya yönelerek, kullanıcılarına doğa ile bütünleşen bir mekân sunar (Gür, 1996).

Türk Evi'nde odalar, toplumsal değerlerin önceliklendirildiği bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Bu odalar, belirli kurallar çerçevesinde iç düzenlemeleri yapılan ve ortak kullanım alanlarıyla bütünleşen yaşam birimleri olarak işlev görmektedir (Küçükerman,

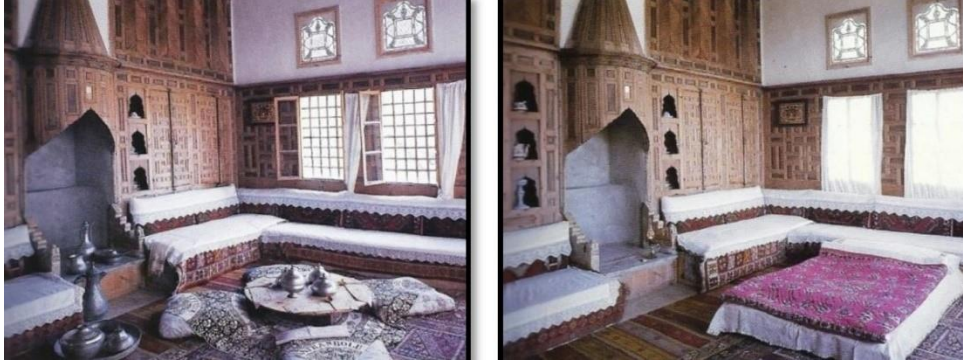
2007). Türk odası genellikle dikdörtgen şeklinde planlanır, kare plan tipine nadiren rastlanır. Odanın büyüklüğü, öncelikle kullanım amacına ve iç mekânda kullanılan ahşabın uzunluğuna bağlı olarak şekillenir. Evin büyüklüğünü ise odaların sayısı, oda başına düşen alanlardan daha çok belirler. Gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda, misafirleri ağırlamak için genellikle yüksek tavanlı ve tepe pencereleriyle tasarlanmış büyük odaların yanı sıra, özellikle soğuk bölgelerde ısınmayı kolaylaştıran daha düşük tavanlı, kış odaları da inşa edilmiştir. Bu odalar, farklı yönlere açılabilen pencereleriyle mekânı çeşitli yönlerle bağlar. Sokak tarafına bakan pencereler, dış dünyayı ve toplumsal alanı izleme imkânı sunarken; evin iç avlusuna veya bahçeye bakan pencereler ise daha huzurlu bir doğa deneyimi sağlar (Cansever, 2002). Bu düzen, odadaki kişinin hem dışarıdaki sosyal yaşamı hem de iç mekânın sakin ortamını aynı anda görüp hissedebilmesi amacıyla bilinçli bir şekilde kurgulanmış bir tasarımdır.

Odaların sayısı ve düzeni, plan tipinin şekillenmesinde belirleyici rol oynar. Odaların sayısındaki artış ya da azalma, planın yapısını değiştirebilir. Örneğin, tüm odaların aynı yöne açılması isteniyorsa dış sofalı bir plan tercih edilirken, her odanın farklı yönlere açılmasını sağlamak amacıyla orta sofalı plan tipi kullanılır. Türk evinin düzeninde, odalar bazen tek sırayla yerleşirken bazen de çift sıra halinde dizilir. Sıra sonunda bulunan odalar, çok sayıda cepheye sahip oldukları için daha fazla ışık alır (Eldem,1984). Öte yandan, sıra ortasında yer alan odalar çıkmalarla desteklenerek daha fazla aydınlatmaya kavuşabilir.

Türk evinin odasında en dikkat çekici özellik, gündelik yaşamın işlevlerini karşılayan alt bölüm ile üst bölüm arasındaki bağlantıdır (Şekil 3.11). Alt bölümde, sedir, ocak, nişler, yüklük ve pencere dizisi (Şekil 3.12) gibi unsurlar yer alırken, üst bölüm genellikle gündelik kullanıma dair olmayan süslemelerle, bazen vitraylı pencerelerle desteklenmiş bir raf kuşağı ile ayrılır. Bu yapısal düzen, geleneksel Türk evlerinde “üstte gök, yerde toprak” anlayışına uygun olarak dünyevi ile uhrevi arasındaki zıtlığı simgeler (Küçükerman, 1973).

Şekil 3.13. Türk Evi'nde Oda Planı (Günay, 1998)

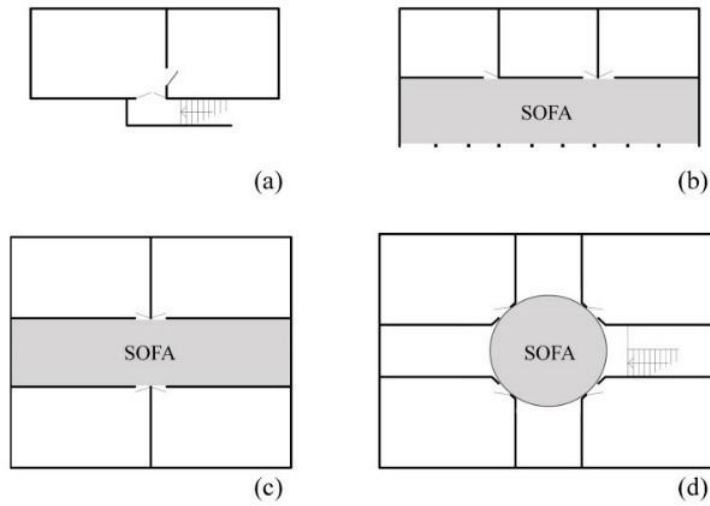

Şekil 3.14. Türk Evi'nde Alt Bölüm ile Üst Bölümün Bağlantısı (Günay, 1998)

Sofa, Türk evinin temel öğelerinden biri olup, odalar arasındaki ilişkiyi sağlayan ve aynı zamanda sosyal etkileşimlerin gerçekleştiği ortak bir alan olarak işlev görür. Bu alan, odaların birbirine doğrudan açılmadığı, ancak hepsinin sofanın içine açıldığı bir düzenle şekillenir. Bu özellik, Türk evinin ayırt edici unsurlarından biridir ve Avrupa evlerinden farklı olarak, iç mekânların daha fazla iç içe geçtiği, toplumsal ilişkilerin daha belirgin bir şekilde teşvik edildiği bir yapıyı yansıtır. Sofanın düzeni, evin planlamasını ve yapısını doğrudan etkiler. Sofa, dış, iç ve merkezi olmak üzere üç farklı yerleşim biçiminde bulunabilir. Sofanın, evdeki sosyal etkileşimin merkezi olması, sadece geçit ve dolaşım

alanlarıyla sınırlı kalmaz; aynı zamanda oturma alanları da içerir. Zamanla, bu oturma alanları özel bir şekilde düzenlenerek, yükseltilmiş ve ayrılmış alanlar haline gelmiştir. Bu alanlar, sosyokültürel normlara göre şekillenen farklı sosyal katmanları temsil eder. Örneğin, eyvan, köşk, seki ve taht gibi özel oturma yerleri, evdeki farklı sosyal rolleri ve kullanımları yansıtan bölgeler olarak kendini gösterir (Küçükerman, 1973). Bu ayrım, özellikle aile bireylerinin toplumsal statülerine ve konumlarına göre değişiklik gösterebilir.

Katlar arası bağlantının sağlanmasında sofa önemli bir işlev üstlenir; özellikle merdivenler, sofanın düzenine bağlı olarak iç veya dış kısımlarda yer alır ve evin katları arasında geçiş sağlar. Bu bağlantı, evin yapısal düzeninin yanında, toplumsal etkileşimi kolaylaştıran bir rol oynar. Sosyokültürel yapı, sofanın evin merkezî ögesi olarak nasıl işlev göreceğini etkiler. Geleneksel Türk evlerinde, sosyal yaşantının ve aile içi ilişkilerin organizasyonu, sofanın konumuyla ve oturma yerlerinin düzeniyle doğrudan bağlantılıdır. Sofada geçirilen zaman, misafir kabulü, aile içi sohbetler ve gündelik yaşamın ritüelleriyle şekillenen sosyal bir ortam yaratır (Gür, 1996). Bu da Türk evinin kültürel yapısına özgü, içsel birliktelik ve samimiyeti pekiştirir.

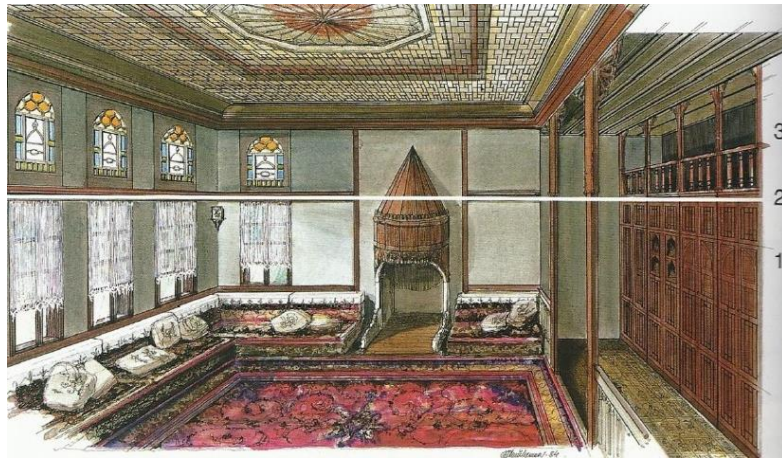

Şekil 3.15. Türk Evi'nde Sofa Tiplerinin Plan Şeması. a) Sofasız b) Dış Sofalı c) İç Sofalı d) Orta Sofalı (Eldem, 1954)

Şekil 3.16. Türk Evi'nde Sofa Görünümü (Küçükerman, 1973)

Türk Evi, geleneksel Türk mimarisinde estetik ve işlevselliğin dengelendiği, kültürel ve çevresel unsurları göz önünde bulunduran bir ev tipidir. Türk Evi'nin iç mekânı, genellikle mekânsal süreklilik sağlayan döşeme, sedir, sergen ve tavan gibi öğelerle şekillenir. Bu öğelerin boyutları ise hem fonksiyonel hem de kültürel bağlamda önem taşır. Geleneksel Türk Evleri'nde sedirler, duvar boyunca uzanarak hem oturma alanı hem de saklama işlevi görür. Sedirin boyutları, genellikle insanın rahatça oturabileceği ölçülerde olup, zaman içinde mekânın kullanım amacına göre uyarlanmıştır. Tavanlar, genellikle büyük ve açık alanlar oluşturacak şekilde yüksek tutulmuş, bu da iç mekânda ferahlık hissi yaratmıştır.

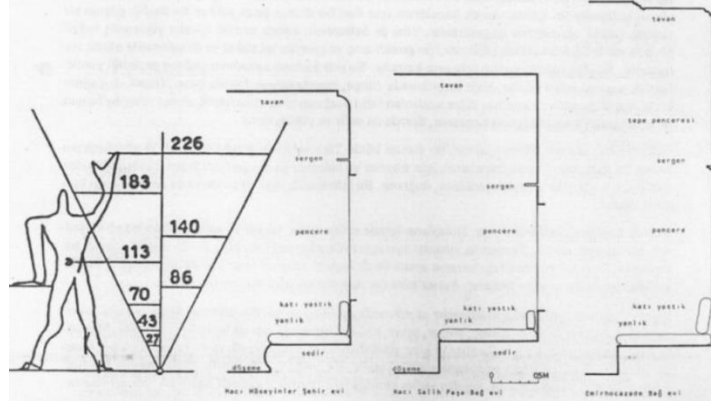

Şekil 3.17. Türk Evi'nde Oda İç Mekân-İnsan Ölçeği (Küçükerman, 2007)

Le Corbusier'nin "Modulor" sistemindeki ölçüler, insan bedeninin ölçüleriyle, özellikle de insanın kol uzunluğu ve göz seviyesinin yer aldığı boyutlarla uyumlu olarak, mekânların ölçüsünü belirler. Bu tasarım prensibi, fonksiyonel ve estetik açıdan dengeli yapılar yaratmayı amaçlarken, aynı zamanda iç mekânların kullanıcılarla olan ilişkisinde insanın ölçüsünü merkeze alır. Sistemde 1.83 m'lik bir "ideal insan" boyu, standart bir ölçü birimi olarak kabul edilir. Le Corbusier'nin "Modulor" sisteminin, modern mimarının önemli bir unsuru olarak ortaya çıkışı, mimarlıkta insan ölçüsünün kullanılmasına yönelik yenilikçi bir yaklaşımı temsil etmektedir. Le Corbusier, insan bedeninin boyutlarından yola çıkarak, mekânların ölçülendirilebilmesi için bir standart geliştirmiştir (Le Corbusier, 1955, s. 42). Bu sistem hem bireysel yaşam alanları hem de kamu yapıları için mekân ölçüleri oluşturmayı hedefler ve insanın fiziksel boyutları ile uyumlu bir şekilde tasarlanmış iç mekânları önerir.

Türk Evi'nin döşemesi, sediri, sergeni ve tavanı, kullanıcılarının günlük yaşamlarını kolaylaştıracak şekilde tasarlanmış ve genellikle sabit ölçülerle inşa edilmiştir. Bu öğeler, evdeki mekânsal sürekliliği sağlayarak hem işlevsel hem de estetik açıdan güçlü bir bütünlük oluşturur. Le Corbusier'nin insan vücudu ile uyumlu ölçüler üzerine kurulu sisteminin aksine, Türk Evi'nin ölçüleri genellikle yerel kültür ve yaşam biçiminden, zanaatkârın becerisinden ve doğal çevreden etkilenerek şekillenmiştir.

Türk Evi'nde tavan yüksekliği, döşemenin düzeni ve sergenin ölçüleri, her bireyin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış ve kültürel öğelerle iç içe geçmiş bir mimari dil oluşturur. Bu bağlamda, Le Corbusier'nin Modulor sistemi ve Türk Evi'nin iç mekân ölçüleri, farklı kültürel bağlamlarda insanın mekânla kurduğu ilişkiyi incelemek adına önemli bir karşılaştırma sunar.

Şekil 3.18. Le Corbusier'in "Modulor" Boyutları ve Türk Evi'nde Döşeme-Sedir-Sergen-Tavan Boyutları (Günay, 1998)

Odaların en dikkat çekici ve dekoratif öğeleri, genellikle tavandaki işçilik, döşemeler ve halı ile özdeşleşmiştir. Bunun yanında ocak ve yüklükler de mekânın estetik değerini artıran önemli unsurlar olarak öne çıkar. Duvarlarda yer alan dolaplar ve raflar, odaya hem işlevsellik kazandırırken hem de görsel açıdan zenginlik katmaktadır. Ayrıca, ahşap işçilikleri de mekânın zenginleştirilmesinde rol oynayan başka bir dekoratif detaydır. Ahşap işçiliği, Türk evlerinde yalnızca estetik bir değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda sosyokültürel açıdan da büyük bir öneme sahiptir. Geleneksel ahşap işçiliği, yerel zanaatkarların el emeğiyle üretilmiş detaylar sunarak, kültürel mirasın aktarılmasında ve toplumun estetik anlayışının şekillenmesinde önemli bir rol oynar (Ekinci, 2005). Aynı zamanda, ahşap işçiliği, ailenin sosyal statüsünü ve yaşam biçimini yansıtan bir sembol haline gelmiştir. Bu el sanatları, toplumsal değerlerin, geleneklerin ve günlük yaşamın bir parçası olarak evlerdeki iç mekanların kimliğini oluşturur.

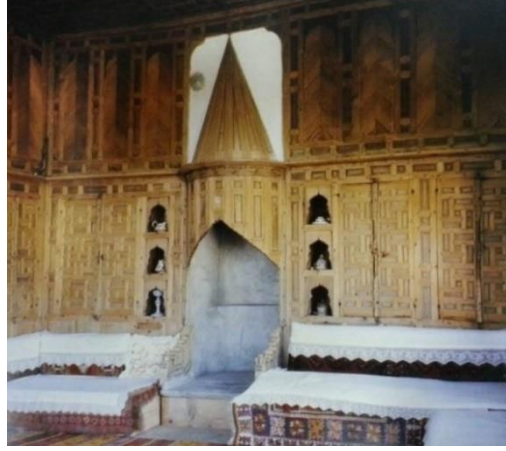
Şekil 3.19. Türk Evi'nde Ahşap İşçiliği (URL 1)

Türk evlerinde ocaklar, mekânın temel unsurlarından biridir ve genellikle farklı şekil ve boyutlarda duvarlara yerleştirilmiştir. Ocak, Türk evlerinde hem fonksiyonel hem de kültürel açıdan merkezi bir öneme sahiptir. Geleneksel olarak, ocak hem ısınma hem de yemek pişirme işleviyle evin temel yapı taşlarından biri olmuştur. Bunun ötesinde, ocak mekânı, evdeki sosyal dinamiklerin şekillendiği, aile üyelerinin bir araya geldiği ve kolektif bir yaşam pratiğinin ortaya çıktığı bir alan olarak da değerlendirilir. Sosyal bağların güçlendiği, aile içindeki birlikteliğin pekiştirildiği bu alan, aynı zamanda misafirperverlik ve paylaşım anlayışını simgeleyen bir mekân olarak işlev görür. Türk kültüründe ocak, yalnızca günlük yaşamın merkezinde yer alan bir obje değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel değerlerin somut bir temsili olarak da algılanır. Bu bağlamda, ocak evin içindeki hiyerarşik yapıları ve aile bireylerinin rollerini de sembolize eder (Ekinci, 2005). Genellikle odanın bir duvarı, ocak ve dolap gibi öğelere ayrılır ve bu alan, duvarın dekorasyonuna büyük katkı sağlar. Ocaklar, çoğu zaman ince işçilikle süslenmiş olup, bazen oymalı, çiçek desenli veya külahlı gibi çeşitli tasarımlara sahiptir (Şekil 3.18). Bazı durumlarda, ocaklar duvarın içinde niş şeklinde tasarlanarak yerleştirilir, böylece hem işlevsel hem de estetik bir unsur olarak odanın atmosferine katkıda bulunur.

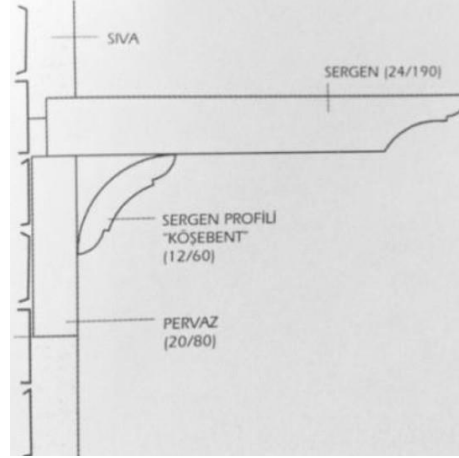
Şekil 3.20. Türk Evi'nde Ocak (Günay, 1998)

Sedir, Türk evinin iç mekânında, özellikle dinlenme, sosyal etkileşim, toplantılar, ısınma ve çalışmalara yönelik bir araya gelme amacıyla kullanılan önemli bir öğedir. Ev halkının bir araya gelip vakit geçirdiği bu alanlar, genellikle odaların ya da sofaların pencere önlerine yerleştirilir. Çoğunlukla odalar, ışık alabilmek için iki yöne pencerelidir ve bu durumda her iki duvarda da uzun sedirler bulunur. Bazı düzenlemelerde ise ocak duvarına yerleştirilen sedirler, odanın fonksiyonel ve estetik yapısını güçlendirir. Bu yerleşim, evdeki yaşam alanlarını, giriş duvarı hariç, çevreleyen bir oturma düzeni yaratır (Ekinci, 2005). Bu şekilde, sedirler sadece fiziksel bir oturma alanı değil, aynı zamanda evdeki sosyal ilişkilerin kurulduğu, aile üyelerinin etkileşimde bulunduğu önemli mekânlar olarak da işlev görür.

Şekil 3.21. Türk Evi'nde Sedir (Günay, 1998)

Sergen ise, bir odanın çevresinde, pencere ve kapı seviyesine paralel olarak yerleştirilen dar bir raftır ve genişliği genellikle 12-15 cm arasında değişir. Bu dar alan, gaz lambası ve çeşitli küçük eşyaların yerleştirilebileceği bir yüzey sağlar. Türk evinde, sergen odadaki kullanılabilir alanın üst sınırını belirleyerek odanın işlevselliğini etkiler. Bu yüksekliğe, el kolayca erişebilir, böylece kullanıcıların bu alana rahatça ulaşması mümkün olur. Sergenin altında ise kapılar, pencereler, dolaplar ve oturma alanları gibi günlük kullanım alanları düzenlenir (Ekinci, 2005). Bu düzenleme, sergenin üzerindeki alanların, genellikle nadiren veya hiç kullanılmayan bölgeler olarak kalmasını sağlar. Örneğin, bu bölgeler arasında tepe pencereleri veya üst kısmı kullanılmayan duvarlar bulunabilir.

Şekil 3.22. Türk Evi'nde Sergen Kesiti (Ekinci, 2005)

Dolap ve yüklükler, Türk evinde sadece eşyaların depolanması işlevini değil, aynı zamanda yaşam alanlarının dönüşebilirliğini de sağlayan önemli yapısal unsurlardır. Evdeki her odanın işlevselliğini artırmak amacıyla tasarlanmış bu mobilyalar, özellikle gündelik yaşamda esnek bir kullanım alanı sunar. Dolaplar ve yüklükler, sabah ve akşam saatlerinde odanın işlevini hızlı bir şekilde değiştirebilmek için gerekli olan eşya ve malzemeleri barındırır. Örneğin, gece yatak ve yorganlar depolanırken, yemek saati geldiğinde sofralar ve sini çıkartılır, böylece oda hem dinlenme hem de yemek yeme alanına dönüşür. Sosyokültürel yapı, dolap ve yüklüklerin tasarımında ve kullanımında belirleyici rol oynamıştır. Geleneksel Türk evlerinde, bu depolama birimleri sadece fiziksel eşya saklamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal normlara ve aile yapısına uygun bir düzeni yansıtır. Kadınların evdeki rollerine bağlı olarak, dolap ve yüklükler hem depolama alanı olarak hem de ev içi işlevlerin düzenlenmesinde önemli bir yer tutmuştur. Evdeki düzen, sosyal statü, aile bireylerinin işlevsel alanları ve kültürel alışkanlıklar doğrultusunda şekillenmiştir (Ekinci, 2005). Bu unsurlar, dolap ve yüklüklerin yerleşimini, boyutlarını ve kullanım biçimlerini etkilemiş, dolayısıyla günlük yaşamın esnek ve işlevsel bir şekilde sürdürülmesine olanak sağlamıştır.

Şekil 3.23. Türk Evi'nde Dolap ve Yüklük (Günay, 1998)

Gabriel (1938) Türk evlerinin en belirgin özelliği olarak pencere kullanımının fazla olmasına dikkat çekmiştir. Bu aşırı pencere kullanımı, evin iç mekanlarını aydınlatma amacının yanı sıra, dış dünyayla görsel bir bağ kurma, manzaraları içeri alabilme ve aynı zamanda evin çeşitli alanlarının hava almasını sağlama işlevi taşır. Pencereleler, evin içindeki yaşam alanlarının doğal ışıkla dolmasını sağlar ve dışarıdaki çevre ile görsel bir ilişki kurar (Gabriel, 1938). Ancak bu fonksiyonel özelliklerin ötesinde, Türk evlerindeki pencere tasarımının sosyokültürel yapıyı ve mahremiyet anlayışını yansıttığı da bir gerçektir. Türk evlerinde mahremiyet hem fiziksel hem de toplumsal bir boyut taşır. Aile içi yaşamın korunması, dışarıdan gelen bakışlardan uzak durulması gerektiği bir kültürel normu yansıtır. Pencere tasarımı, bu mahremiyet anlayışını koruyacak şekilde düzenlenir. Sokak tarafına bakan pencereler daha dar ve yüksek, iç mekâna bakan pencereler ise geniş ve aydınlatıcı özellikte olabilir. Bu sayede, evin mahrem alanları hem dışarıdan izlenmekten korunmuş olur hem de iç mekânda doğal ışık ve hava dolaşımı sağlanır. Cansever (2002)'e göre, pencerelerle hem sokak ve dış dünyaya hem de hayat ve evvanla bahçeye açılmasına imkân veren Türk evinin mimari yapısı özgün bir morfolojik yaklaşım olarak nitelendirilmektedir (Cansever, 2002).

Sosyokültürel yapının, özellikle aile yapısının ve geleneksel değerlerin pencere tasarımındaki etkisi büyüktür. Mahremiyetin korunması, evin sosyal ve kültürel işlevlerini etkileyen önemli bir faktör olarak, pencere boyutları ve yerleşimindeki tercihlerle doğrudan

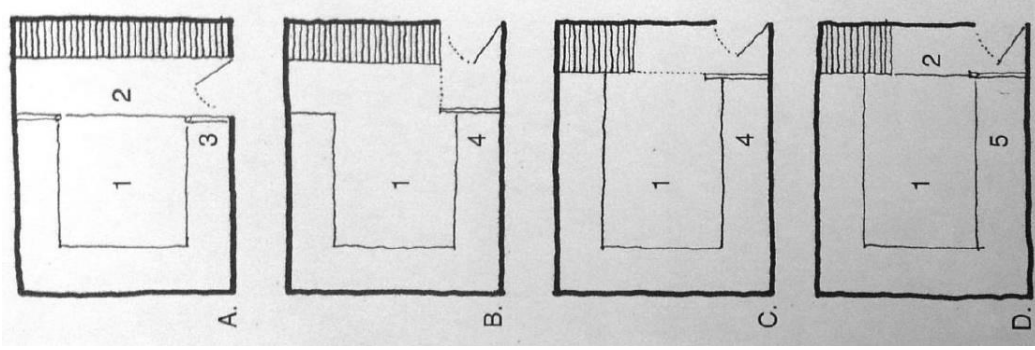
ilişkilidir (Cansever, 2002). Bu tasarımda, sadece fiziksel alanın düzenlenmesi değil, aynı zamanda içindeki ilişkilerin toplumsal normlara uygun bir şekilde şekillenmesi amaçlanır.

Şekil 3.24. Türk Evi'nde Pencere (Günay, 1998)

Türk evlerinde dış kapı, evin sokakla olan bağlantısını kuran önemli bir unsurdur. Kapı tokmakları ise kültürel açıdan dikkat çeken işlevsel özelliklere sahiptir. Genellikle kapı üzerinde bulunan iki tokmak, cinsiyete dayalı bir işlevsellik sergiler; her bir tokmak farklı sesler çıkaracak şekilde tasarlanmıştır. Bazı örneklerde, bu tokmaklar estetik açıdan da farklı biçimlerde şekillendirilmiştir. Kapı çalındığında çıkan ses, ev sahibinin, gelen kişinin cinsiyetini ayırt etmesine yardımcı olur. Eğer kapıyı çalan kişi erkekse, ev sahibi kapıyı örtünerek açarken, kadın ise buna gerek duymadan kapıyı açar (Büyükmihiçi, 2015). Bu özellik, Türk evindeki toplumsal cinsiyet rollerinin ve mahremiyet anlayışının bir yansımasıdır ve günlük yaşantıyı belirli geleneksel kurallara göre şekillendirir.

Türk evlerinde iç mekân mahremiyetini sağlamak amacıyla, kapıdan doğrudan odaya geçiş yapılmaz. Kapı açıldığında, ilk olarak karşımıza genellikle bir yasmak duvarı çıkar ya da bir dolaba benzer bir yapıyla karşılaşırız ve ancak bu engeli geçtikten sonra ikinci bir açıklıktan odaya girilir. Bu düzenleme, kapının açılma sesinin duyulmasından, odanın iç kısmının görünür hale gelene kadar geçen süreyi uzatarak, odada bulunan kişilerin kendilerini toparlamalarına olanak tanır (Bektaş, 1996; Günay, 1998). Böylece, mekânın içine dair dışarıdan bir gözlemi engelleyen bu geçiş biçimi, iç mahremiyetin korunmasına ve kişisel alanın güvence altına alınmasına olanak sağlar.

Şekil 3.25. Türk Evi'nde Kapı ve Yasmak Duvarı İlişkisi (Küçükerman, 1973)

3.3. 1923-1950: Erken Cumhuriyet Döneminde Konut ve Mekân Özellikleri

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye, modernleşme sürecine ivme kazandıran köklü dönüşümler yaşamaya başlamıştır. Bu dönem, yalnızca siyasi ve idari yapılanmanın değil, aynı zamanda üretim biçimlerinin de yeniden tanımlandığı bir süreç olmuştur. Makineleşmenin tarım ve sanayide yaygınlaşması, ekonomik üretim kapasitesini artırırken, toplumsal yaşamın da modern normlar çerçevesinde yeniden şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Ulaşım, iletişim ve altyapı alanlarındaki teknolojik gelişmeler hem devletin merkeziyetçi yapısını güçlendirmiş hem de kentlerin planlı bir şekilde gelişmesini mümkün kılmıştır (Çetin, 2024, s. 1–2). Bu değişimler, Cumhuriyet ideolojisinin hedeflediği çağdaş ve üretken toplum yapısının inşasında kritik bir kırılma noktası olmuştur.

1923-1950 dönemi, tarıma dayalı bir ekonominin ve nüfusun büyük çoğunluğunun köylerde yaşadığı bir toplum yapısının hâkim olduğu bir dönem olarak öne çıkar. Bu süreçte kentleşme oranı oldukça düşük kalmış, dolayısıyla kentlere yönelik kapsamlı nüfus hareketleri gerçekleşmemiştir. Bu durum, kentsel politika ve planlama süreçlerinin özelliklerini belirlemiştir. Yeni kurulan Cumhuriyet'in simgesi olarak planlanan başkent Ankara, modern kentleşme ve planlı yapılaşma için bir model olarak görülmüştür. 1930'larda devletçilik ilkeleri doğrultusunda, sanayileşmeye öncelik verilmiş ve kentsel altyapı yatırımlarında temkinli bir politika izlenmiştir. Bu dönemde kırsal alanlarda ve orta büyüklükteki şehirlerde konut sorununu çözecek kapsamlı politikalar geliştirilmemiştir. Kentsel nüfusun durağan olması, böyle bir politikanın zorunlu görülmemesinin temel nedenlerinden biridir. Ayrıca, kırsal kesimde yaşayanların barınma ihtiyacı öncelikli bir

mesele olarak kabul edilmemiş ve bireylerin kendi imkânlarıyla barınma sağlaması beklenmiştir (Şengül, 2001, s. 69-75). Bu koşullar, Cumhuriyet'in modernleşme hedeflerinin kent ölçeğinde tam anlamıyla hayata geçirilmesini geciktirmiştir.

Cumhuriyetin ilanından önce Ankara, küçük ve dağınık bir Osmanlı kasabası görünümündeydi. 1920'lerin başında başkent ilan edilmesiyle birlikte kent planlama ihtiyacı doğmuştu. İlk olarak, 1924 yılında Lörcher Planı hazırlanmıştı. Bu plan, kentin mevcut dokusunu büyük oranda koruyarak, sınırlı alanlarda düzenlemeler yapmayı amaçlayan daha geleneksel ve mütevazı bir yaklaşıma sahip olmuştu (Yavuz, 1952, s. 12). Ancak, bu plan Cumhuriyet'in modernleşme vizyonunu tam anlamıyla karşılayamamış ve gelişen ihtiyaçlara yeterince cevap verememişti. Buna karşılık, 1927 yılında Hermann Jansen tarafından hazırlanan plan, Ankara'nın gelecekteki büyümesini öngören kapsamlı bir tasarım olarak kabul edilmişti. Jansen Planı, kentin genişlemesine olanak tanıyan yeni yollar, yeşil alanlar ve modern kamu yapılarıyla düzenli bir kent dokusu kurmayı hedeflemişti. Bu plan, kentin modern başkent kimliğini biçimlendirmek için bir dönüm noktası olmuştu. Jansen'in 1932 yılında revize ettiği plan ise, Ankara'nın hızla büyüyen nüfusuna ve değişen ihtiyaçlarına daha iyi uyum sağlayacak şekilde geliştirilmişti; özellikle Yenişehir bölgesinin planlanmasında ve kentin merkezi dokusunun şekillendirilmesinde bu revizyonun önemli olduğu görülmüştü (Eyüce, 2005, s. 74-78).

Yenişehir semti ise, 1925 yılında Ankara Şehremaneti tarafından kamulaştırılan geniş arazi üzerinde ortaya çıkmıştı. Yenişehir, Jansen Planı'nın öngördüğü modern kentleşmenin ilk somut örneklerinden biri olarak kabul edilmiştir. Cumhuriyet idealleri doğrultusunda yeni bir burjuva sınıfı yaratmayı hedefleyen bu planlı yerleşim, modern ve düzenli yaşam alanları sunarak kentin sosyal ve kültürel dönüşümüne öncülük etmişti (Yavuz, 1952, s. 15-20; Çınar, 2004, s. 210).

1930'ların başında, Avusturyalı mimar Clemens Holzmeister, özellikle kamu binaları ve önemli yapılar üzerinde çalışarak Ankara'nın mimari kimliğine uluslararası bir boyut kazandırmıştı. Holzmeister'in eserleri, Jansen Planı'nın kent dokusuyla uyumlu biçimde, Cumhuriyet'in modern ve çağdaş yüzünü simgeleyen yapılar olarak dikkat çekmişti (Eyüce, 2005, s. 85-89). Böylece, Ankara'nın modern kent kimliği hem planlama hem de mimari tasarım açısından şekillenmiş olmuştur.

Sosyokültürel açıdan, Yenişehir semti orta sınıfın, özellikle devlet memurları ve yeni burjuvazinin yaşam alanı olarak şekillenmiş; bu durum toplumsal hiyerarşiyi mekânsal olarak da somutlaştırmıştır. Yenişehir'in planlanmasında Cumhuriyet'in merkezîyetçi devlet anlayışı, kent yaşamını disipline etme ve yeni toplumsal normlar yaratma hedefiyle örtüşmüştür. Bu anlamda plan, sadece fiziksel bir mekân düzenlemesi olmaktan çıkarak, Cumhuriyet ideolojisinin sosyal ve kültürel yapısını yansıtan bir araç haline gelmiştir. Siyasi açıdan ise, Yenişehir'in gelişimi, devletin modernleşme ve ulus inşası projelerini mekâna taşıması olarak değerlendirilebilir. Jansen Planı ve ardından gerçekleştirilen uygulamalar, bu alanın Cumhuriyet'in "yeni insan" ve "yeni toplum" vizyonunu simgeleyen bir model kent parçası olarak şekillenmesini sağlamıştır. Böylece, Yenişehir hem kentleşme hem de toplumsal dönüşüm açısından Cumhuriyet'in kentsel politikalarının önemli bir örneği olmuştur (Atabay, 2015, s. 102-110). Bu gelişmeler, Yenişehir semtinin, Cumhuriyet'in modernleşme ve devlet inşası sürecinde kentsel mekânın nasıl ideolojik bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir.

1930'lu yıllarda Ankara'da gecekondular ortaya çıkmaya başlamış ve özellikle savaş yılları ile 1946 seçimleri öncesinde bu yapıların sayısında ciddi artışlar yaşanmıştır. 1950'ye gelindiğinde, Ankara nüfusunun yaklaşık üçte biri gecekondulu alanlarında yaşamaktadır (Yavuz, 1952, s. 72-73). Bu tablo, dönemin konut politikalarının özellikle hızlı kentleşme yaşayan bölgelerde yetersiz kaldığını açıkça göstermektedir.

Yenişehir gibi planlı ve modern kentleşme alanlarının oluşturulmasına rağmen, kent merkezinde ve özellikle Ankara'nın güney ve doğu kesimlerinde plansız ve kontrolsüz gecekondulu yapılaşması hızla artmıştır. Bu artışın temel sebepleri arasında, kırsal bölgelerden gelen işçi ve yoksul nüfusun kentte uygun konut bulamaması ve düşük gelirli kesimlerin konut ihtiyacını kendi olanaklarıyla karşılamaya çalışması yer almaktadır (Ergun, 2003, s. 45-50). Ayrıca, savaş yıllarındaki ekonomik sıkıntılar ve devletin konut üretim kapasitesinin sınırlı olması, bu süreci daha da tetiklemiştir.

1948 yılında kabul edilen 5218 sayılı önemli yasa, belediyelerin konut sorununa müdahalesini artırmıştır. Yasa, belediyelere gecekondulu sahiplerine ait hazine arazilerini devralarak bu alanlarda uygun fiyatlı arsa üretme imkânı tanımıştır (İmar ve İskân Bakanlığı, 1973, s. 48). Böylece gecekondulu sahiplerine ve yeni konut yapacaklara arsa tahsisi sağlanabilmiştir. Bu yasalar doğrultusunda Ankara Belediyesi, gecekondulu alanı olmayan

yeni bir yerleşim bölgesi olarak Yenimahalle'yi planlamış ve altyapısı tamamlanmış arsalar üzerinde 1949'da inşaat çalışmalarına başlamıştır. Yaklaşık beş-altı yıl içinde tamamlanan Yenimahalle, 1965'te 87 bin nüfusa ulaşması beklenen, çoğunlukla orta sınıfa yönelik bir konut projesi olarak dikkat çekmiştir (Yavuz, 1952, s. 77-82). Bu gelişmeler, devletin sosyal konut politikalarının kapsamını genişlettiğini ve farklı toplumsal kesimlerin barınma ihtiyaçlarına yanıt vermeye başladığını göstermektedir.

Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen köklü reformlar yalnızca siyasal ve sosyal alanlarda değil, mimari anlayış ve konut üretiminde de derin etkiler yaratmıştır. Bu bağlamda, modernleşme süreciyle biçimlenen yeni toplumsal yapının mekânsal karşılıkları, konut mimarisinde biçimsel ve mekânsal dönüşümler olarak gözlemlenmiştir.

Le Corbusier, Türkiye'de modern dönemin başlangıcını, 1911 yılında İstanbul'u ziyaret etmesinden hemen önce Jön Türklerin siyasi sahnede etkin hale geldiği döneme bağlamaktadır. Le Corbusier'e göre, Jön Türklerin başlattığı modernleşme akımı, Mustafa Kemal'in 1923 yılında Osmanlı Devleti'ne son vererek Cumhuriyet'in ilan etmesiyle başarıyla tamamlanmıştır (Corbusier, 1987). Cumhuriyet rejimi, kuruluşunun ardından yalnızca siyasal sistemde değil, toplumsal yaşamın bütününde köklü bir dönüşüm hedeflemiştir; bu kapsamda gerçekleştirilen devrimlerle birey ve toplum arasında yeni bir kültürel kimlik inşa edilmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde hukuk, eğitim, dil ve toplumsal yaşam alanında uygulamaya konan reformlar, yalnızca ideolojik bir dönüşüm değil, aynı zamanda gündelik yaşam pratiklerinin, özellikle de kamusal ve özel mekânların yeniden biçimlenmesini beraberinde getirmiştir. Bu süreçte modern yurttaşın inşasına yönelik simgesel adımlar, konutun biçimsel ve işlevsel yapısını da etkilemiş; aile yapısı, toplumsal roller ve yaşam alışkanlıklarında yaşanan değişim iç mekâna doğrudan yansımıştır (Bozdoğan, 2008, s. 42). Bu dönemde konut, sadece barınma birimi olmaktan çıkarak modernleşme ideolojisinin görünürlük kazandığı bir temsil aracına dönüşmüştür.

Dönemin toplumsal yapısı incelendiğinde, köylüler, işçiler ve orta sınıfın belirgin bir şekilde varlık gösterdiği görülmektedir. Sanayileşmeye verilen önemin giderek artması, işçi kesiminin büyümesine zemin hazırlamıştır. Ekonomi politikalarında benimsenen milli kalkınma anlayışı doğrultusunda, ticaret ve sanayi alanlarına yapılan yatırımlar sayesinde Türk girişimciler de ekonomik sahada etkin bir rol üstlenmeye başlamıştır. Bu doğrultuda, 1924 yılında yerli sanayicileri desteklemek ve ulusal ekonominin güçlenmesini sağlamak

amacıyla Türkiye İş Bankası kurulmuştur (Aslanoğlu, 1994, s. 45–47). Bu sosyo ekonomik dönüşüm, konut üretiminde yeni mekânsal ihtiyaçları ve işlevsel düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemdeki ekonomik politikalar, yalnızca ekonomik büyümeyi hedeflemekle kalmamış, aynı zamanda ulusal kimlik inşası sürecine de katkı sağlamıştır. Yerli üretimin teşvik edilmesi, ithalata olan bağımlılığın azaltılması ve küçük ölçekli sanayi kuruluşlarının desteklenmesi, ekonomik bağımsızlık idealiyle örtüşen bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir (Zürcher, 2004). Özellikle 1930'lu yıllarda uygulamaya konulan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı, devlet eliyle sanayileşme sürecinin hız kazanmasını sağlamış ve bu durum, Anadolu'da yeni iş sahalarının doğmasına katkıda bulunmuştur (Tekeli, 2010, s. 35). Bu gelişmeler, kentlerin mekânsal organizasyonunu etkileyerek konut çevresinde üretim-tüketim ilişkilerinin yeniden şekillenmesine neden olmuştur.

Sanayi kuruluşlarının çoğalmasıyla birlikte işçi sınıfı şehir merkezlerinde daha görünür hale gelmiş; bu yeni sosyal grup, hem ekonomik üretimin önemli bir unsuru olmuş hem de kentsel mekânın yeniden şekillenmesinde etkili bir rol oynamıştır (Keyder, 1987). Aynı dönemde orta sınıf da kamu kurumlarında çalışan memurlar, öğretmenler ve küçük esnaftan oluşan bir yapıya kavuşmuş; bu sınıf Cumhuriyet ideolojisinin taşıyıcısı ve modernleşmenin simgesi olarak konumlandırılmıştır.

Dönem boyunca, apartman konutları yaygın konut arzının en belirgin biçimini oluşturmuş ve artan nüfusla birlikte küçük ölçekli yapılar yerini çok katlı apartman projelerine bırakmıştır. Ankara'daki apartmanlar genellikle memurlara yönelik sade ve işlevsel planlarla tasarlanırken, İstanbul'da lüks konutlar üst gelir gruplarına hitap etmiştir. Bu çeşitlilik, dönemin sosyal ve ekonomik dinamiklerini yansıtarak, modern yaşamın gereksinimleri doğrultusunda planlama ve iç mekân anlayışlarında önemli yeniliklere yol açmıştır. Yeni malzeme ve yapı tekniklerinin kullanımı, yapısal ve estetik çözümleri zenginleştirmiştir (Atay, 1969; Yavuz, 1994; Demir, 2016; Öztürk, 2015). Bu gelişmeler, Cumhuriyet'in siyasi ve sosyo-kültürel dönüşümlerinin mimariye yansıması olarak, Türkiye'nin modern konut anlayışında köklü değişikliklere zemin hazırlamıştır.

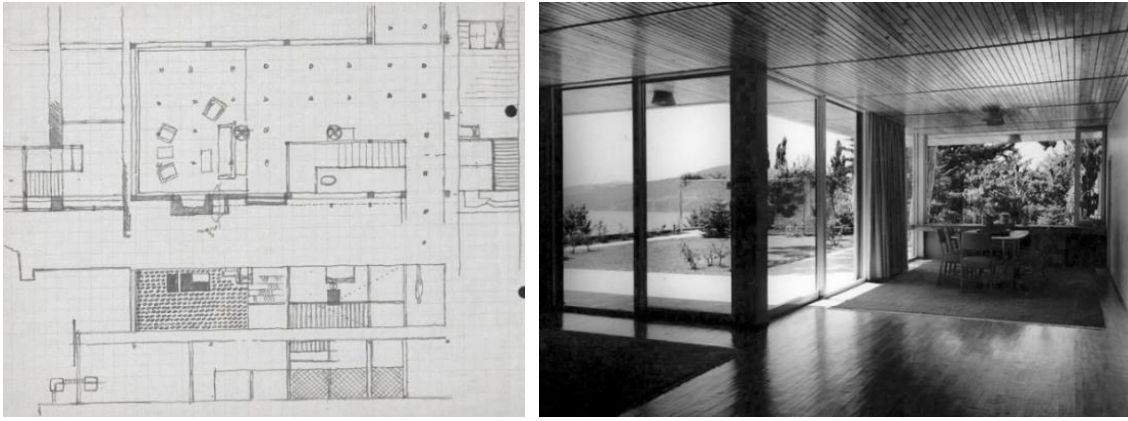
Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen köklü reformlar yalnızca siyasi ve hukuki alanda değil, kentleşme ve mimarlık anlayışında da önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Modernleşme hedefi doğrultusunda şehir planlamaları yapılmış, yeni kamu yapıları inşa edilmiş ve yaşam alanlarında Batı'dan esinlenen düzenlemelere geçilmiştir.

Özellikle Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle birlikte, yeni şehircilik anlayışının uygulanabileceği bir laboratuvar kent işlevi görmesi sağlanmıştır (Bozdoğan, 2015). Ernst Egli, Hermann Jansen gibi Avrupalı şehir plancıları ve mimarların katkılarıyla Cumhuriyet'in ilk döneminde mimarlıkta fonksiyonellik, sadelik ve rasyonellik gibi modernist ilkeler ön plana çıkmıştır. Konut mimarisi de bu dönüşümden etkilenmiş; bireysel konfor, hijyen, ışık, hava ve mekân organizasyonu gibi unsurlar ev tasarımlarında göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. Özellikle memurlar için inşa edilen konutlar, yeni yaşam biçiminin temsilcisi olmuş ve Cumhuriyet ideolojisinin günlük yaşama yansımalarının bir aracı haline gelmiştir (Tanyeli, 1998). Bu durum, konutun yalnızca bir barınma mekânı değil, aynı zamanda sosyal dönüşümün aracı olduğunu göstermektedir.

Modern mimarlık, farklı tasarım anlayışlarına sahip mimarların katkılarıyla çeşitlenmiştir. Bazı mimarlar, işlevselliği ön planda tutarak fonksiyonel yapıların inşasına yönelmişken, diğerleri ise form ve estetik değerleri ön plana çıkararak, biçimsel deneysel tasarımlar geliştirmiştir (Özyalvaç, 2012, s. 5-6). Bu dönemde, mimarlık sadece estetik bir arayış olmaktan çıkmış, aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarına ve sosyal koşullarına göre şekillenen bir alan haline gelmiştir. Yeni malzemelerin ve yapım tekniklerinin ortaya çıkmasıyla, mimarlar daha önce mümkün olmayan formlar ve yapılar yaratabilmişlerdir. Bu dönemde, mekân anlayışı, insanlar ve çevre ile etkileşimi göz önünde bulundurularak yeniden tanımlanmış ve tasarımda işlevsellik, yalınlık ve sadelik ön planda tutulmuştur (Omay Polat & Can, 2008, s. 178). 20. yüzyılda doğan modern mimarlık, sadece teknolojik ve estetik bir yenilik değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı, iş gücünü ve yaşam biçimlerini de şekillendiren önemli bir akım olmuştur.

Bu dönemde modernizmin en belirgin ve sistematik formu olan Uluslararası Üslup öne çıkmıştır. Uluslararası Üslup, zamandan ve mekândan bağımsız evrensel bir estetik anlayış geliştirmeyi hedeflemiş, tüm dünyada geçerli olacak yalın ve fonksiyonel bir mimarlık dili üretmiştir. Strüktürel elemanların işlevsel doğruluk çerçevesinde organize edildiği bu yaklaşımda, biçimsel sadelik ve net geometrik kurgu öne çıkar. Yapılar, geleneksel süslemelerden arındırılmış, çağdaş yaşamın ihtiyaçlarına doğrudan cevap veren tasarımlarla biçimlenmiştir (Artkan & Kandemir, 2023). Bu bağlamda mimarlık yalnızca fiziksel yapı üretimi değil, aynı zamanda kültürel bir söylem alanı olarak yeniden tanımlanmıştır.

Bu modernist dönüşüm sürecinde, Türkiye’de bazı mimarlar geleneksel mimarlık mirasını reddetmek yerine, onu modern yaklaşımlarla birleştirmeyi tercih etmiştir. Gerçek’in (1982) belirttiği gibi, Sedad Hakkı Eldem, geleneksel Türk evinin fonksiyonel ve estetik değerlerini koruyarak, bu yapıları çağdaş yaşamla uyumlu hale getirmeye yönelik bir tasarım yaklaşımı geliştirmiştir. Eldem’in çalışmaları, geleneksel konut tipolojisinin modern mimarlık anlayışıyla sentezlenmesine olanak tanımıştır. Bu bağlamda, hem tarihsel kimliği koruyan hem de modern yaşamın ihtiyaçlarına cevap veren konut örnekleri ortaya konmuştur (Gerçek, 1982, s. 45-47). Bu anlayışın somut bir örneği olarak Rıza Derviş Konutu gösterilebilir (Şekil 3.24).

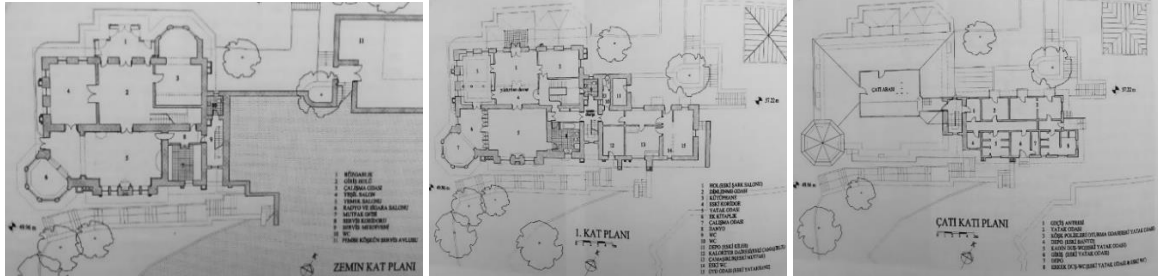

Şekil 3.24. Sedad Hakkı Eldem'in tasarladığı Rıza Derviş Konutu (SALT Arşiv)

Modern konut anlayışının gelişimi sadece toplu konut üretimi ve mimari üslup tartışmalarıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda bireyin mekânla kurduğu ilişkinin yeniden yorumlanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde konut, bireyin kimliğini ve toplumsal rolünü şekillendiren bir araç olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

1923-1950 yılları arasında, erken Cumhuriyet’in konut mimarisi, bireyin mekânla olan ilişkisini yeniden tanımlayan önemli dönüşümler geçirmiştir. Bu dönüşüm, hem fiziksel yapı kurgusunda hem de işlevsel mekân organizasyonunda belirgin bir biçimde gözlemlenebilir. Bu bağlamda, Ankara’da inşa edilen ilk Cumhurbaşkanlığı Köşkü, dönemin konut anlayışını yansıtan nitelikli bir örnek olarak öne çıkar (Kuban, 2007, s. 284), (Şekil 3.25). Yapı, dönemin önde gelen mimarlarından Vedat Tek tarafından tasarlanmış ve doğrudan Mustafa Kemal Atatürk’ün konutu olarak işlevlendirilmiştir. Cumhuriyet rejiminin yeni yönetim yapısını, toplumsal reformlarını ve Batılılaşma yönündeki ideallerini

somutlaştırmak amacıyla planlanan bu köşk, sadece bir konut değil; aynı zamanda genç Cumhuriyet'in devlet erkini temsil eden mimari bir manifestoya dönüşmüştür (Kuban, 2007, s. 284). Ankara'nın başkent olarak seçilmesinin ardından inşa edilen bu yapı, hem siyasi otoritenin yeni mekânsal ifadesini hem de yeni bir toplumun inşa sürecinde mimarının üstlendiği rolü gözler önüne sermektedir. Bu nedenle, köşk işlevi kadar simgesel anlamı ile de dönemin konut mimarisi içinde ayrıcalıklı bir konuma sahiptir.

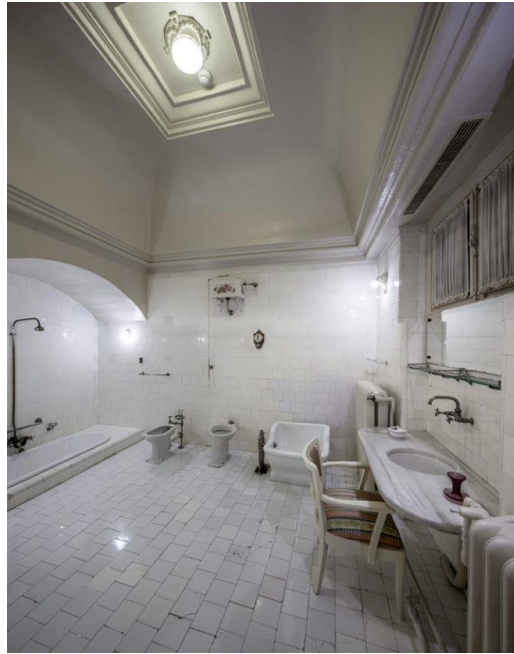

Şekil 3.25. Çankaya Atatürk Müze Köşk'ünün Kat Planları

Köşk'ün mimari tasarımı, geleneksel Osmanlı mimarisinden biçimsel öğeler taşısa da bu öğeler modernize edilerek yeni bir yapısal ifade kazanmıştır. Plan şeması, simetrik bir düzen içinde kurgulanmış; mekânlar işlevlerine göre ayrıştırılmış ve kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik çözümler geliştirilmiştir (Şekil 3.25). Ana girişten itibaren karşılanan mekânsal hiyerarşi, temsil ve gündelik yaşam alanlarını keskin bir biçimde ayırmakta, böylece fonksiyonel organizasyonun ön planda olduğu bir iç mekân düzeni ortaya konmaktadır (Bozdoğan, 2008, s. 112). Bu yaklaşım, erken Cumhuriyet Dönemi'nde benimsenen modern mimarlık ilkeleriyle örtüşmektedir: sadelik, işlevsellik, hijyen ve kullanıcı konforu gibi değerler, iç mekân tasarımında belirleyici unsurlar haline gelmiştir.

Erken dönem Türk konutlarında gözlemlenen merkezî yaşam alanı, geleneksel olarak evin ortasında konumlanan “sofa”, bu yapıda giriş holü olarak yeniden yorumlanmıştır. Konut planı, alt katta simetrik olarak yerleştirilmiş yeşil salon, yemek salonu ve çalışma odası ile birlikte klasik selamlık-haremlik ayrımının mekânsal izdüşümünü sürdürmektedir. Yemek salonuna komşu biçimde konumlandırılmış olan mutfak, doğrudan ana girişle ilişkili değildir; bunun yerine, bağımsız bir servis girişi ile ulaşılmaktadır. Bu, dönemin hizmetli sirkülasyonunu mekânsal olarak ayrıştırma eğilimini yansıtır.

Konutun üst katı, özel alanları, yatak odası, ona bağlı çalışma odası ve kütüphane gibi odaları barındırmaktadır. Mekân organizasyonu açısından değerlendirildiğinde, yapı klasik Osmanlı konut plan tipolojisini sürdürmekte; ancak işlevselliği artıran ve dönemin toplumsal dönüşümlerine cevap veren modernleştirilmiş çözümlerle harmanlanmaktadır. Türk evlerinde banyo, tuvalet ve mutfak gibi servis birimleri genellikle konutun dışında yer alırken, bu köşkte bu birimler mekânın içine dâhil edilmiştir. Özellikle mutfak, banyo ve tuvalet gibi servis alanlarının konut içine dâhil edilmesi ve kullanım kolaylığına göre yeniden düzenlenmesi, teknolojik ilerlemeler ve değişen yaşam alışkanlıkları ile doğrudan ilişkilidir (Şekil 3.26).

Şekil 3.26. Atatürk Müze Köşkü Banyo ve Tuvalet Alanı (URL 2).

İç mekânda kullanılan malzeme tercihleri, donatı elemanları ve mobilya düzenlemeleri, 20. yüzyıl başlarında modern mimarlığın şekillendirdiği yeni estetik anlayışın bir uzantısı niteliğindedir (Şekil 3.27), (Şekil 3.28). Doğal ışığın içeriye maksimum düzeyde alınması, hava sirkülasyonunun dikkate alınması ve farklı işlevlere sahip mekânların birbirinden ayrılması gibi tasarım kararları, Batı'da gelişen modern mimarlık akımlarının Türkiye'ye adaptasyonunu yansıtır. Bu özellikler, aynı zamanda işlevselliği esas alan ve teknolojik gelişmeleri tasarım sürecine entegre eden modernist yaklaşımların Cumhuriyet konut mimarisine nasıl yansıdığını göstermektedir (Omay Polat & Can, 2008,

s. 178). Cumhuriyet'in birey merkezli ve rasyonel toplum yapısına geçiş süreci, mekânsal örgütlenmede açıkça gözlemlenebilmektedir.

Şekil 3.27. Atatürk Müze Kk İ Mekân Detayları (URL 2).

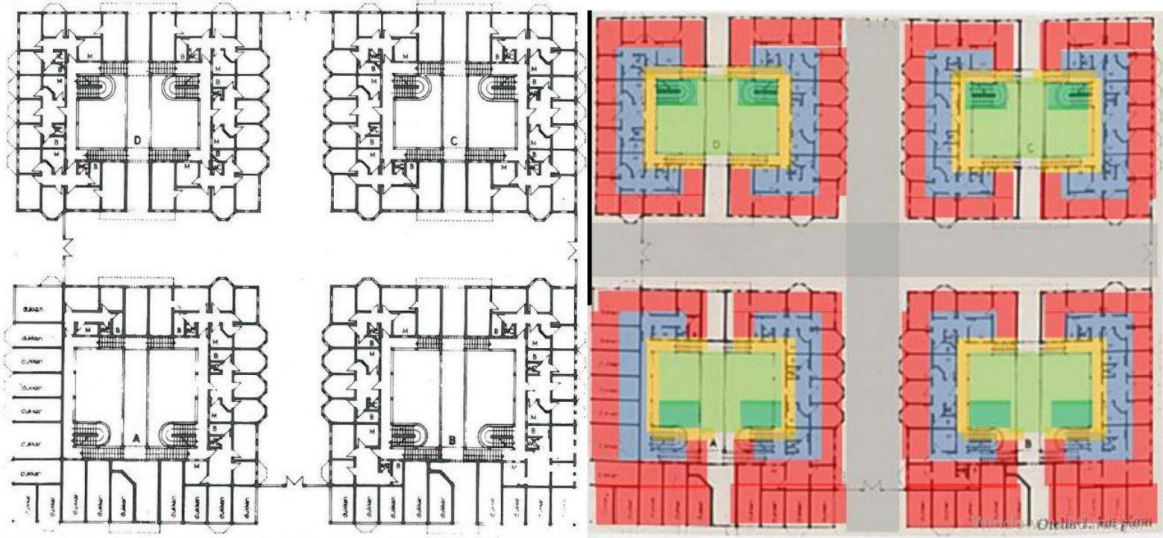
Şekil 3.28. Atatürk Müze Kk İ Mekân Detayları 2 (URL 2).

Vedad Tek'in Cumhurbaşkanlığı Kk tasarımı, geleneksel Türk evinin plan kurgusunu modern Cumhuriyetin temsil yapılarından birine dönüştürürken, mimaride geçiş döneminin önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilir (Kuban, 1995, s. 402; Güney, 2013, s. 212). Ayrıca, dönemin birçok apartman planında da gözlemlendiği gibi, mutfak gibi servis alanlarının ayrı girişlerle üzülmesi hem mahremiyet anlayışının hem de hizmetli-hane halkı ayrımının mekâna yansımasıdır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında (1923-1927) "*Milli Mimari Rönesansı*" olarak adlandırılan mimari anlayış, günümüz mimarlık tarihçileri tarafından "*I. Ulusal slup*" olarak tanımlanmıştır. Temelde "Osmanlı Canlandırmacılığı" fikrine dayanan bu yeni mimari anlayış, Osmanlı dönemi estetik unsurlarını modern inşaat teknikleriyle birleştirmeyi

amaçlamaktaydı (Yavuz, 2008, s. 65). Bu doğrultuda inşa edilen yapılar, geleneksel Osmanlı motiflerini çağdaş malzeme ve yapım sistemleriyle harmanlayarak geçmiş ile geleceği buluşturan bir üslup ortaya koymuştur. Osmanlı dönemi süsleme unsurları ve mimari öğeler, o dönemde ulusal kimliğin bir yansıması olarak kabul görmekteydi. Bu anlayış doğrultusunda, özellikle İstanbul'da inşa edilen pek çok yapı, geleneksel formlar modern tekniklerle birleştirilerek tasarlanmıştır. Cumhuriyet dönemi mimarlık anlayışı, modernleşme ideolojisinin mekânsal temsili olarak yerel mimari öğelerle çağdaş tekniklerin bütünleştirildiği bir sentez üretmeyi amaçlamıştır. “İlk modern söylem” olarak tanımlanan bu akım, mimarlığı yalnızca teknik bir faaliyet değil, aynı zamanda ulusal kimliğin inşasında ideolojik bir araç olarak konumlandırmış ve bu akım, yerel ve tarihi referansları çağdaş yapım yöntemleriyle sentezleyerek özgün bir "Türk Mimari Kimliği" oluşturma çabasının bir parçası olmuştur (Bozdoğan, 2002, s. 57).

Mimar Kemalettin Bey, Milli Mimari Rönesans akımının önemli temsilcileri arasında yer almakla birlikte Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde birçok dikkate değer mimari eser üretmiştir. Bu eserleri arasında 1922 yılında inşa edilen Laleli semtindeki Harikzedegan Apartmanı yer almaktadır (Şekil 3.29). Bu yapı, dönemin mimari anlayışının ve estetik değerlerinin somut bir yansıması olarak dikkat çekmektedir ve Kemalettin Bey'in yenilikçi yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Şekil 3.29. Solda, Harikzedegan Apartmanlarının Plan Şeması (Yavuz 1993) sağda, plan şeması üzerine işlenmiş işlev şemasını gösteren grafik (kırmızı alanlar yaşama mekânlarını, mavi alanlar ıslak hacimleri, sarı alanlar koridorları, koyu yeşil alanlar merdivenleri ve açık yeşil alanlar da avluları göstermektedir)

Harikzedegan Apartmanı, 1918 yılında Cibali, Fatih, Altımermer bölgesinde meydana gelen yangın sonucu evsiz kalan insanlara barınak sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. Bu konut projesinin finansmanı, toplumdan toplanan bağışlarla gerçekleştirilmiş ve arazi ise çeşitli vakıflardan temin edilmiştir. Harikzedegân Apartmanları, Türk konut mimarisinde betonarme taşıyıcı sistemin ilk kez uygulanmasıyla yapısal modernleşmenin öncüsü olmuştur (Tekeli, 2012). Aynı zamanda çok sayıda konut ve ticari birimin aynı yapı bloğu içinde bütünleşik olarak planlanmasıyla, erken dönem toplu konut anlayışının örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu yapı, hem plan kurgusu hem de dış cephe tasarımı ile dönemin modernleşme sürecinde mimarlığın geçirdiği dönüşümü gözler önüne sermektedir (Öztürk, 2015, s. 132). Harikzedegan Apartmanı, klasik Osmanlı ve Batılı mimari unsurların sentezlenmesiyle oluşturulmuş, fonksiyonellik ile estetiği dengede tutan bir tasarıma sahiptir.

1920'lerin sonunda ve 1930'larda inşa edilen Harikzedegan (Tayyare) Apartmanları, mimar Kemalettin Bey'in öncülüğünde, Kurtuluş Savaşı sonrası Türkiye'nin modernleşme ve kentleşme hedefleri doğrultusunda tasarlanmıştır. Yaklaşık 25.000 metrekarelik geniş bir alana yayılan ve birbirinin simetrisinde dört bloktan oluşan bu yapılar, orta avlu sistemiyle mekânsal düzen sağlamış, her bloğun çevresinde düzenlenen açık koridorlar ise hem doğal ışık hem de hava sirkülasyonunun artırılmasına hizmet etmiştir (Yavuz, 1994; Yavuz ve Özkan, 1985), (Şekil 3.29). Bu mimari yaklaşım, dönemin sosyal konut ihtiyacına yanıt verirken aynı zamanda çağdaş yapı teknolojisi olarak betonarme kullanımının da öncüsü olmuştur.

Her blokta, farklı büyüklüklerdeki dairelerin yanı sıra zemin katlarda ticari işlevler için dükkânlar planlanmış, böylece sosyal yaşam ile ekonomik faaliyetler iç içe geçmiştir. Kentteki ilk yüksek katlı sosyal konut örneği olması sebebiyle Harikzedegan Apartmanları, modern şehirleşmenin gerektirdiği yoğunluk ve fonksiyonellik ihtiyaçlarını karşılamıştır (Yavuz, 1994). Bu bağlamda, apartmanların sosyal yapıya sağladığı katkı, özellikle kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve yeni yaşam biçimlerinin teşvik edilmesi açısından önemlidir.

Plan kurgusunda, servis mekânlarının (mutfak, banyo, tuvalet) avluya yönlendirilerek mahremiyetin korunması, dışa bakan odaların ise sessiz ve rahat yaşam alanları olarak tasarlanması, dönem mimarisinin sosyal değerleri ve kullanıcı ihtiyaçları ile

ne kadar uyumlu olduğunu göstermektedir. Bağımsız daireler biçiminde tasarlanmış mekânlar, aile yapısındaki değişimlere ve artan kentleşme talebine yanıt verecek şekilde düzenlenmiştir. Daireler genellikle birbirinden bağımsız odalar ve ortak kullanım alanlarından oluşmakta, böylece hem özel yaşam mahremiyeti korunmakta hem de sosyal etkileşim için gerekli alanlar sağlanmaktadır. (Kartal ve Kartal, 2020; Yavuz, 1994). Ayrıca, açık balkonlu dolaşım sistemleri ve simetrik iç merdivenler, hem estetik hem de işlevsel açıdan mekânlar arasında akışkanlık sağlamıştır (Şekil 3.30).

Şekil 3.30. Harikzedegan Apartmanları Açık Balkonlu Dolaşım Sistemleri (URL 20).

Bu konutlar, Cumhuriyet'in erken döneminde yaşanan hızlı toplumsal dönüşümün mekânsal karşılığı olarak değerlendirilebilir. Sanayileşme ve kentleşme ile artan nüfus yoğunluğu, geleneksel tek ailelik yapılar yerine çok aileli konut çözümlerine yönelimi zorunlu kılmıştır. Harikzedegan Apartmanları, bu yeni sosyal ve ekonomik ihtiyaçlara uygun, çağdaş malzeme ve tekniklerle geliştirilmiş modern yaşam alanları sunmuştur. Ayrıca, yapının seçkin kesimlere yönelik olarak tasarlanması, yeni kurulan Cumhuriyet'in elit tabakasının kent hayatındaki yükselişini de yansıtmaktadır. Böylece yapı, sadece bir konut fonksiyonu taşımakla kalmayıp, aynı zamanda Cumhuriyet'in modernleşme vizyonunu mekânsal düzeyde somutlaştıran bir simge olmuştur (Dengiz, 2005).

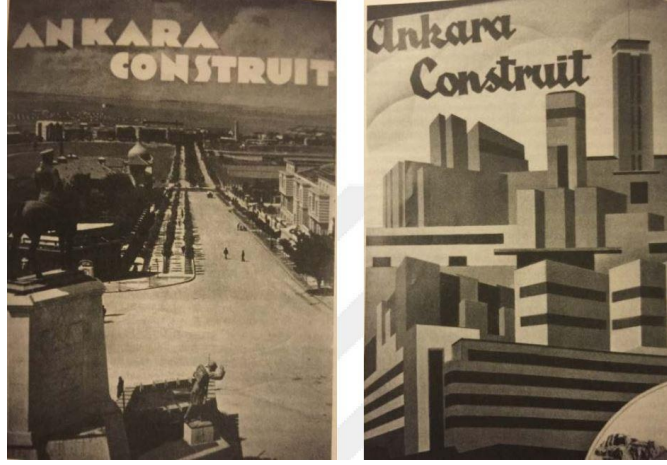
Bu dönemde, apartman yapıları İstanbul'un dışına doğru yayılmaya başlarken, aynı zamanda şehir içinde de tercih edilen konut tipleri haline gelmiştir. 1926 yılından itibaren apartman inşaatında kayda değer bir artış gözlemlenmiştir. 1932 yılına gelindiğinde ise, apartman konutlarının arzı, bireysel konut arzını geçerek, şehirdeki konut yapımında önemli bir değişimi simgelemiştir. Bu süreç, kentsel gelişimin bir parçası olarak, İstanbul'un konut mimarisinde yeni bir dönem başlatmıştır (Tekeli, 2012). Dönemin apartmanlarında cephe düzenlemeleri, Osmanlı mimarisinin izlerini taşıırken, planlama açısından Batı etkileri belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. İç mekanlarda ise ithal mobilyaların kullanımı yaygınlaşmış ve bu durum, geleneksel Türk evinden Batılı tarzda iç mekanlara geçiş sürecini işaret etmektedir. Bu dönemde, teknolojiyi yakından takip etme ve çağdaş bir mimari anlayış geliştirme çabaları doğrultusunda birçok yapı inşa edilmiş olsa da Osmanlı canlandırmacılığı anlayışı, geçmişin biçimlerini tekrarlayan bir tasarım yaklaşımına dönüşmekten öteye gidememiştir (Aslanoğlu, 2010). Bu durum, mimari gelişim açısından sınırlı kalmış bir anlayışın sonucunu yansıtmaktadır.

I. Ulusal Mimarlık akımı, eskiyi yeniden canlandırma fikriyle ortaya çıkan eserleriyle, dünya genelinde sanat ve mimarlıkta devrimler yaratan fonksiyonalist ve akılcı yaklaşımlarla çelişmekteydi. Bu dönemde inşa edilen yapılarda kubbe, kemer, portik ve taç kapı gibi unsurlar, geçmişin izlerini taşımaktan başka bir amaca hizmet etmeden kullanılmıştır (Aslanoğlu, 2010). Bu durum, mimarının işlevselliği ile estetik kaygılar arasında bir uyumsuzluk yaratarak, dönemin güncel mimari anlayışında sınırlı bir perspektif sunmuştur. Bu duruma örnek olarak, İstanbul Nişantaşı'nda Vedat Tek tarafından 1927 yılında tasarlanan kendi evi gösterilebilir (Şekil 3.31). Yapı, cephe tasarımında kubbe, kemer ve geleneksel süsleme öğelerini barındırmasıyla I. Ulusal Mimarlık üslubunun karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak, modern işlevsel gereksinimlerden ziyade estetik ve simgesel değerlere öncelik vermesi, dönemin mimarlığında görülen işlev–estetik gerilimini somutlaştırmıştır.

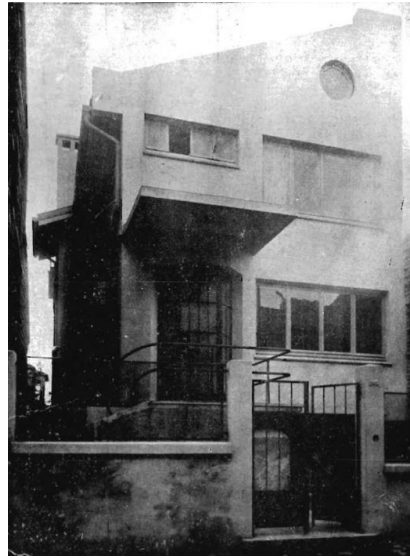
Şekil 3.31. Vedat Tek Evi, İstanbul, 1927. Cephe görünüşü (Kuban, 2007).

Neo-Osmanlılık, Osmanlı mimarisine ait kubbe, kemer ve süsleme gibi öğelerin, çağdaş yapı teknolojileri ve işlevsel gereksinimler gözetilmeksizin yalnızca biçimsel olarak kullanılmasıyla tanımlanır ve bu durum yüzeysel bir taklitçilik olarak değerlendirilmiştir. 1930’lu yıllarda bu yaklaşım önemini yitirirken, II. Ulusal Mimarlık Akımı ortaya çıkmış; Cumhuriyet’in modernleşme hedefleri doğrultusunda yalın ve milli değerlere dayalı bir anlayış benimsenmiştir. CHP hükümeti, Osmanlı dönemini çağrıştıran unsurların yeni mimaride kullanılmasına karşı çıkarak, modernliği temsil eden çağdaş bir mimariyi teşvik etmiştir (Bozdoğan, 2015, s. 135-136). Ankara, başkent olarak bu ideallerin en görünür şekilde uygulandığı bir modernleşme laboratuvarı olmuş, “eski ve yeni” karşılaştırmalarıyla dönüşüm görsel olarak belgelenmiştir (Eyüce, 2005) (Şekil 3.32).

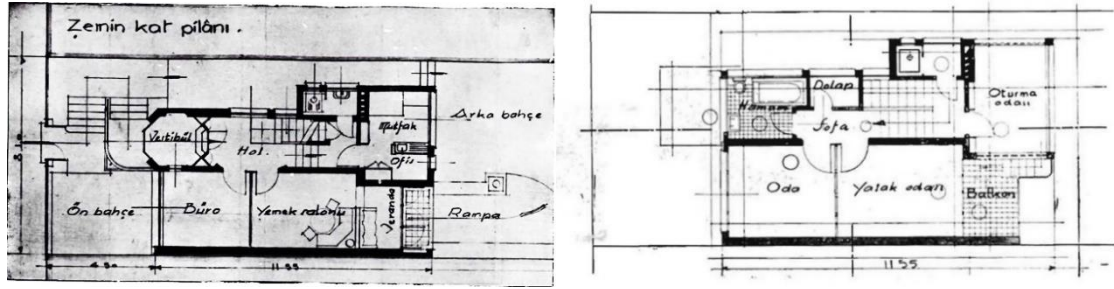
Şekil 3.32. Yeni Başkent Ankara'nın La Turquie Kemaliste Dergisinin Kapaklarında Yer Alan Modern Yapılaşma Temaları (Bozdoğan, 2015).

Türkiye'de 1930'lu yıllardan itibaren toplumsal modernleşme hareketleriyle birlikte mimarideki modernleşme süreçleri de gelişme göstermiştir. Bu dönemde, yabancı mimarların Türkiye'de inşa ettikleri modern mimarlık eserlerinin ardından, yerel mimarlar da bu tarzı denemeye yönelmişlerdir. Bu bağlamda, 1931 yılında Mimar dergisinde yayımlanan İstanbul'daki Bekir Bey Evi, Mimar Sırrı Arif Bilen tarafından inşa edilmiş olup yapının kütle ve cephe düzeni, Le Corbusier'in ilk dönemindeki sade kütle ve cephe tasarımıyla benzerlikler göstermektedir (Aslanoğlu, 2010), (Şekil 3.33). Bu tür yapılar, Türkiye'deki modern mimarlık anlayışının gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur.

Şekil 3.33. Bekir Bey Evi, İstanbul, 1931. Cephe görünüşü. (URL 21).

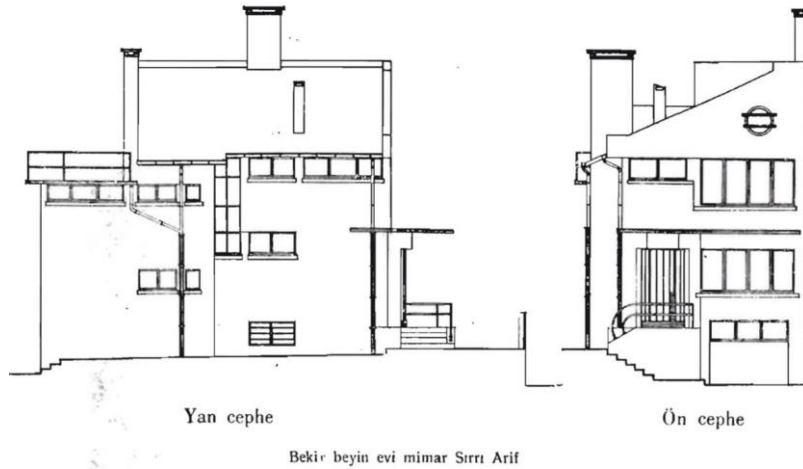
Yapının planlamasında modern mimarinin gerektirdiği fonksiyonel organizasyon, dönemin sosyo-kültürel dönüşümleriyle paralellik göstermektedir. Giriş mekânı, geleneksel Türk evinde yer alan sofa kavramından izler taşımakla birlikte, modern yaşama uyarlanmış bir giriş holü formuna dönüştürülmüştür. Bu mekândan oturma odası, yemek odası ve çalışma odası gibi işlevsel alanlara geçiş sağlanmakta, böylece plan kurgusunda hiyerarşik bir mekânsal düzen oluşturulmaktadır. Mutfak, evin ana yaşam alanlarından ayrılmış ve arkadan bağımsız bir girişle planlanmış olması, bu dönemde hizmetli gibi yardımcı personelin varlığını ve o dönemin yaşam kurgusunu yansıtan önemli bir göstergedir (Şekil 3.34). Bu planlama biçimi, hem mahremiyetin korunması hem de servis sirkülasyonunun ana yaşama müdahale etmeden çözülmesi bakımından işlevseldir. Bu yaklaşım, aynı zamanda erken Cumhuriyet döneminde hâlâ toplumsal sınıf farklarının mekânda temsiline dair izlerin sürdüğünü göstermektedir (Bozdoğan, 2002, s. 53). Üst katta konumlandırılan yatak odaları, çalışma odası ve kütüphane, bireysel alanların ve entelektüel yaşamın konut mimarisine entegrasyonunu temsil etmektedir. Bu bağlamda Bekir Bey Evi, sadece barınma değil, aynı zamanda bireysel gelişim ve toplumsal statünün mekânsal bir temsilini de üstlenmiştir.

Şekil 3.34. Bekir Bey Evi'nin Kat Planları (solda: zemin kat planı, sağda: 1. kat planı) (URL 21).

Plan organizasyonundaki rüzgarlık, sofa, bağımsız mutfak, selamlık-harem ayrımı gibi unsurlar, geleneksel Türk evinin izlerini taşımakla birlikte, bu elemanlar modern yaşamın ihtiyaçlarına göre biçimlendirilmiş ve çağdaş bir yapıya dönüşmüştür. Haremlik ve selamlık, Osmanlı döneminde kadın ve erkek bölümlerinin ayrı tutulduğu sosyal mekân ayrımını ifade eder; haremlik aileye ait özel alanı, selamlık ise misafirlerin ve erkeklerin

bulunduğu bölümü belirtmektedir. Bekir Bey Evi'nde, selamlık bölümü giriş katta çözülürken, harem katı üstte planlanmıştır. Bu durum, hem geleneksel plan kurgusunun sürekliliğini hem de modernleşen mimari anlayışın mekâna nasıl nüfuz ettiğini göstermektedir. Dönemin siyasi ideolojisi olan ulus-devlet inşası, sadece kamu yapılarında değil, konutlarda da yeni yaşam biçimlerinin ve kentsel görgü kurallarının mimariye yansımaya neden olmuştur. Bekir Bey Evi gibi yapılar, bireysel konut aracılığıyla, bireyin hem ulusal modernleşmeye katılımını hem de sosyal dönüşümünü destekleyici bir rol üstlenmiştir. Modern konutun tanımı, sadece bir barınma birimi olmaktan çıkarak, yeni vatandaş profilinin şekillendiği bir sosyal mekâna dönüşmüştür (Akcan, 2009, s. 67). Ayrıca, yapının cephe tasarımında yer verilen yalın geometrik formlar, Osmanlı mimarisinin süslemeci yaklaşımından uzaklaşmayı, dolayısıyla Batı'nın rasyonel ve işlevsel tasarım ilkelerine yaklaşmayı amaçlamıştır (Şekil 3.35). Bu da dönemin mimarlık ideolojisinde modernizm ile yerelliğin sentezi arayışına işaret eder.

Şekil 3.35. Bekir Bey Evi'nin Cephe Görünüşleri (URL 21).

Türk mimarları, yabancı meslektaşlarının varlığına rağmen, kendilerini kanıtlama çabası içindeyken, uluslararası mimari akımlardan esinlenerek sade ve işlevsel yapılar üretmeye yönelmişlerdir. Bu dönemde, biçim ile işlev arasındaki dengeyi gözetten Türk mimarları, modern yapı tekniklerini benimseyerek düz çatı ve teras kullanımını yaygınlaştırmışlardır. Ayrıca, serbest planlama yaklaşımını benimseyip simetriyi terk ederek, geniş şeffaf yüzeyler ve özellikle şerit pencereler gibi özellikleri eserlerinde kullanmaya başlamışlardır (Akcan, 2009, s. 118). Bu yenilikçi tasarım unsurları, Türk

mimarlığının modernleşme sürecinde kendine özgü bir ifade biçimi geliştirmesine olanak tanımıştır. Bu dönemdeki akılcı ve sade mimari anlayışın ilk örneklerinden bazıları Sedat Hakkı Eldem eserlerinde yer almaktadır (Aslanoğlu, 2010). Özellikle Ceylan Apartmanı, Eldem'in gençlik döneminde ortaya koyduğu önemli konut projelerinden biridir. Bu yapı, dönemin mimari eğilimlerini yansıtan özellikleriyle dikkat çekmekte ve Eldem'in tasarım becerilerinin bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır (Şekil 3.36).

Şekil 3.36. Ceylan Apartmanı Kat Planları Şeması (Bayram ve Turgut, 2021, s. 515).

Yapının iç mekân organizasyonunda plan bütünlüğü, mahremiyet ve toplumsal alanların ayrışmasına özen gösterilerek sağlanmıştır. Geniş tutulmuş giriş holünden sekizgen planlı iç mekâna geçiş sağlanmakta, buradan ana salon, küçük salon, yemek odası ve yatak odalarına ulaşım sunulmaktadır. Hizmetli mekânları ise bağımsız sirkülasyon sistemiyle aile yaşantısından ayrı şekilde çözülmüş, ayrıca kendi merdivenine sahip olacak biçimde

planlanmıştır (Şekil 3.36). Bu durum, dönemin sınıfsal yapısının ve konut içi toplumsal hiyerarşisinin mimariye yansımaları olarak değerlendirilebilir. Böylece, yapı sadece fiziksel değil, sosyal organizasyon bakımından da dönemin yaşam biçimini yansıtır niteliktedir. Salon hacminin köşe konumunda üç cepheye birden yöneltilmiş olması, doğal aydınlatma ve manzara ilişkisini en üst düzeye çıkarırken (Şekil 3.36), yatak odalarının doğu cephesinde, mutfak gibi servis alanlarının ise kuzey yönünde konumlandırılması mekânsal yerleşimde bilinçli bir yönelim olduğunu göstermektedir. Bu dağılım, fonksiyonel modernizmin Türk konut mimarisine etkisini açıkça ortaya koyar (Bayram & Turgut, 2021, s. 520). Aynı zamanda, kullanıcı konforu odağında geliştirilen bu kurgular, modernleşmenin gündelik hayata yansıyan mekânsal karşılıklarını temsil etmektedir.

Şekil 3.37. Ceylan Apartmanı'nda Salon (Bayram ve Turgut, 2021, s. 516).

Ceylan Apartmanı'nın tasarımında hizmetli mekânlarının hem yatay hem de düşey sirkülasyon açısından ayrı çözülmesi, modern konut planlamasında “kamusal” ve “özel” alan ayrımının mimari olarak nasıl ele alındığını gösteren önemli bir detaydır. Mutfak, hizmetli odası ve wc gibi bölümler aile yaşantısından uzak bir pozisyonda konumlandırılmış, böylece iç yaşam ile dış sosyal ilişkiler keskin biçimde ayrılmıştır (Bayram & Turgut, 2021, s. 518). Bu ayrım, dönemin toplumsal sınıf yapısının konut içi düzenlemelere doğrudan etki ettiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

1930'lu yıllar, uluslararası üslubun hâkim olduğu ve mimarların belirli bir kurallar çerçevesinde tasarımlarını geliştirdiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde,

geleneksel mimari unsurlardan açıkça uzaklaşmış ve evrensel geçerliliği olan çağdaş bir mimari anlayışın oluşturulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, toplumsal yaşamda da modernleşme süreci öne çıkmış ve modern mekanlarda yaşam sürme fikri, dönemin temel özelliklerinden biri haline gelmiştir (Bozdoğan, 2008, s. 127). Bu yeni yaklaşım hem mimaride hem de günlük yaşamda yenilikçi ve işlevsel alanların oluşturulmasını teşvik etmiştir.

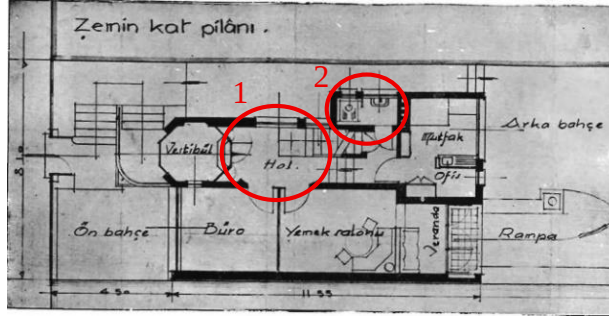
Cumhuriyet'in erken döneminde mimarlıkta kimlik arayışları bağlamında yürütülen tartışmalar, yerel mimari değerlerin modern söylemlerle bütünleştirilmesine yönelik çabaları içermektedir. Bu süreçte, özellikle yabancı mimarların geleneksel Türk evi ve konut kültürü üzerine yönelttikleri ilgi dikkat çekicidir. Nalbantoğlu'nun (1997) da vurguladığı gibi, bu ilgi sadece dışsal bir gözlemle sınırlı kalmamış; aynı zamanda Türkiye'deki mimarlık söylemine müdahil olmalarıyla geleneksel mimarinin yeniden gündeme taşınmasına katkı sunmuştur. Ancak dönemin baskın söylemi olan kübik modernizm ile yerel öğelerin sentezlenmesi yönünde çeşitli denemelere rağmen, özgün ve temsil gücü yüksek bir ulusal mimari kimlik oluşturulmasında istenilen düzeye ulaşılamamıştır (Nalbantoğlu, 1997, s. 24). Bu durum, dönemin mimari üretimindeki kimlik arayışının ve modernleşme sürecinin zorluklarını açıkça ortaya koymaktadır.

Erken cumhuriyet döneminde iç mimarlık alanında yürütülen kimlik arayışları ve modernleşme çabaları, konut üretiminde farklı boyutlarda kendini göstermiştir. Bu bağlamda, dönemin sosyo-politik değişimleri, toplumsal yaşam dinamikleri ve konut iç mekân kurgusundaki dönüşümler, donatı elemanları ve görsel öğeler aracılığıyla somutlaşmıştır. Aşağıdaki tablo (Tablo 3.1), 1923–1950 döneminde konutun biçimlenişini, iç mekân kullanımını ve bu süreçte etkili olan sosyal ve politik faktörleri başlıklar altında sistematik biçimde karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

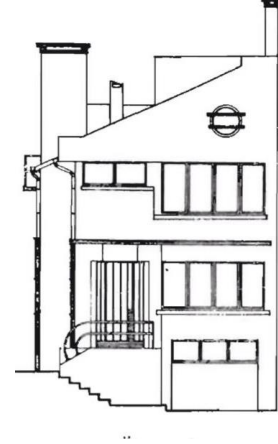
Tablo 3. 1. Erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Konut İç Mekân Biçimlenişinin Sosyo-Politik ve Kültürel Etkenler Çerçevesinde Analizi

DÖNEM	1923-1950
Sosyo-politik Değişimler	Cumhuriyetin ilanı
	Sanayileşme
	Göç
	Yeni kent planlamaları
	Gecekondulaşmayı önleme politikaları
	Ulusal kimlik belirleme ihtiyacı
	Modernleşme ideolojisi
Sosyo-politik Değişimlerin Sonuçları	Nüfus artışı ve kontrolsüz büyüme sonucu Ankara Yenışehir’in planlanması
	Modern müstakil ve modern apartman konutları inşası
İç Mekân Plan Kurgusu	İşlevsel ve sade tasarım
	Yenilikçi geleneksel yaklaşım
	Geleneksel konuttaki ‘sofa’ nın giriş holüne dönüşümü (1)
	Mekanların belirginleşmesi
	Islak mekanların konut içine dahil edilmesi (2)
	Mahremiyeti gözetten plan kurgusu
Donatı Elemanları	Geniş şerit pencereler (3)
	İthal mobilyalar (4)

Görsel

- (1) Geleneksel konuttaki 'sofa'nın giriş holüne dönüşümü
- (2) Islak mekanların konut içine dahil edilmesi

- (3) Geniş şerit pencereler

- (4) İthal mobilyalar

3.4. 1950-1980: Geç Cumhuriyet Döneminde Konut ve Mekân Özellikleri

1950-1980 yılları arasındaki dönem, Türkiye’de konut biçimlenişinin sosyo-kültürel ve siyasi dinamikler doğrultusunda önemli dönüşümlere sahne olduğu bir süreçtir. Ancak bu otuz yıllık zaman dilimi, tek bir bütün olarak ele alınamayacak kadar çeşitli kırılmalar ve değişimlerle karakterize olmuştur. Bu nedenle dönemi anlamlandırmak ve konut üretimindeki değişimleri doğru şekilde analiz edebilmek adına, söz konusu süreç üç temel döneme ayrılarak incelenecektir.

Dönemi 1950-1980 arası tek bir zaman dilimi olarak ele alma tercihinin temel nedeni, bu yıllar arasında yaşanan dönüşümlerin, birbirinden bağımsız kopuşlar yerine birbiriyle ilişkili bir devamlılık içinde gerçekleşmiş olmasıdır. 1950’de başlayan ekonomik liberalleşme süreci, 1960’taki siyasi müdahale ve sonrasında şekillenen yeni toplumsal yapılar ile birlikte, kentleşme ve konut politikalarında zincirleme bir değişim süreci yaratmıştır (Güvenç, 1995, s. 23–25). Dolayısıyla, bu zaman aralığı, ardışık kırılmaların birbirini beslediği ve Türkiye'nin konut dinamiklerinde kademeli ancak süreklilik arz eden bir dönüşümün yaşandığı bir dönem olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, dönemi yalnızca 1950, 1960 ve 1960 sonrası gibi geniş zaman dilimlerine ayırmak, yaşanan kırılmaların özgün karakterlerini ve her bir evrede ortaya çıkan farklı sosyo-kültürel ve ekonomik eğilimleri yeterince görünür kılmayacaktır. Bu nedenle, çalışmada, 1950’deki ekonomik liberalleşme, 1960’taki siyasi kırılma ve 1960-1980 arasındaki gecekondu olgusunun ticarileşmesi gibi üç temel dönüşüm ayrı başlıklar altında ele alınacaktır. Böylece, her bir dönemin kendi iç dinamikleri çerçevesinde konut biçimlenişine nasıl yön verdiği daha açık ve analitik bir biçimde ortaya konulacaktır.

Dönemi 1950-1980 arası tek bir zaman dilimi olarak ele alma tercihinin temel nedeni, bu yıllar arasında yaşanan dönüşümlerin, birbirinden bağımsız kopuşlar yerine birbiriyle ilişkili bir devamlılık içinde gerçekleşmiş olmasıdır. 1950’de başlayan ekonomik liberalleşme süreci, 1960’taki siyasi müdahale ve sonrasında şekillenen yeni toplumsal yapılar ile birlikte, kentleşme ve konut politikalarında zincirleme bir değişim süreci yaratmıştır (Güvenç, 1995, s. 23–25). Dolayısıyla, bu zaman aralığı, ardışık kırılmaların birbirini beslediği ve Türkiye'nin konut dinamiklerinde kademeli ancak süreklilik arz eden bir dönüşümün yaşandığı bir dönem olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, dönemi yalnızca 1950, 1960 ve 1960 sonrası gibi geniş zaman dilimlerine ayırmak, yaşanan kırılmaların

özgün karakterlerini ve her bir evrede ortaya çıkan farklı sosyo-kültürel ve ekonomik eğilimleri yeterince görünür kılmayacaktır. Bu nedenle, çalışmada, 1950'deki ekonomik liberalleşme, 1960'taki siyasi kırılma ve 1960-1980 arasındaki gecekondulugusunun ticarileşmesi gibi üç temel dönüşüm ayrı başlıklar altında ele alınacaktır. Böylece, her bir dönemin kendi iç dinamikleri çerçevesinde konut biçimlenişine nasıl yön verdiği daha açık ve analitik bir biçimde ortaya konulacaktır.

İlk kırılma, 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle birlikte ekonomik liberalleşmenin hız kazanmasıyla yaşanmıştır. İkinci kırılma ise 1960 yılında gerçekleşmiş olan darbe sonrası Türkiye, planlı kalkınma politikalarının ön plana çıktığı yeni bir yapısal dönüşüm sürecine girmiştir. Üçüncü ve son kırılma ise 1960-1980 yılları arasında, özellikle gecekondulugusunun ticarileşmesi ve konut politikalarının yeni bir yönelime girmesiyle belirginleşmiştir (Güvenç, 1995, s. 23-25). Bu dönem, Türkiye'de kentleşme ve konut üretim dinamiklerinin siyasi ve toplumsal kırılmalarla iç içe geçtiğini göstermektedir.

3.4.1. İlk kırılma noktası: 1950-1960 arası-ekonomik liberalleşme ve kentleşmenin başlangıcı

1950 yılı, Türkiye'de toplumsal, ekonomik ve mekânsal yapının yeniden şekillendiği önemli bir dönüm noktasıdır. Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle birlikte, devletçi ekonomik politikalardan kademeli olarak uzaklaşmış ve serbest piyasa ekonomisini esas alan bir yaklaşım benimsenmiştir (Keyder, 1987, s. 143-145). Bu değişim yalnızca makroekonomik dengeleri değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın dinamiklerini ve kentleşme pratiklerini de derinden etkilemiştir.

Ekonomik liberalleşmenin bir sonucu olarak tarım sektöründe makineleşme hızlanmış, bu gelişme kırsal bölgelerdeki işgücü ihtiyacını azaltarak kitlesel göç hareketlerini tetiklemiştir (Tekeli, 1998, s. 52-54). Bu hareketlilik, kentlerin sosyodemografik yapısında önemli bir dönüşüm yaratmıştır.

1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de hız kazanan iç göç hareketi, özellikle kırsal bölgelerden büyük kentlere yönelen yoğun bir nüfus akışıyla kendini göstermiştir. Bu dönüşüm, yalnızca mekânsal bir yer değiştirme süreci değil; aynı zamanda toplumsal yapının, ekonomik üretim biçimlerinin ve mekân kullanımının yeniden şekillenmesi

anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, göç olgusunun nedenlerini çok boyutlu bir yaklaşımla değerlendirmek gerekmektedir.

Göçün en temel nedenlerinden biri, tarımda makineleşme sürecinin hız kazanmasıdır. 1950’li yıllarda traktör ve biçerdöver gibi tarım makinelerinin yaygınlaşmasıyla birlikte, kırsal kesimde insan gücüne duyulan ihtiyaç önemli ölçüde azalmıştır. Bu durum, özellikle mevsimlik tarım işçileri ve küçük ölçekli toprak sahipleri açısından ciddi bir işsizlik sorununu beraberinde getirmiştir (Tekeli, 1998, s. 52-54). Kırsalda yaşanan bu ekonomik daralma, geçimini sürdüremeyen geniş bir nüfus kesimini kentlere yöneltmiştir.

Kırsal bölgelerde toprak dağılımının adaletsiz olması da göçü tetikleyen diğer önemli etken olmuştur. Geniş toprakların, büyük toprak sahiplerinin elinde toplanmış olması, küçük çiftçilerin ekonomik olarak rekabet edememesine neden olmuş; gelir eşitsizliğini derinleştirerek yoksulluğu artırmıştır (Şenyapılı, 2004, s. 52). Göç, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal adaletsizliğe karşı bir tepki olarak da okunabilir.

Kentlerde sanayi faaliyetlerinin gelişmesi ve fabrikaların kurulması, kırsaldan gelen nüfusa yeni iş olanakları sunmuştur. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropollerde hızla büyüyen sanayi sektörü, düşük vasıflı iş gücüne duyulan ihtiyacı artırmış ve kentleri göç açısından cazip hale getirmiştir (Şenyapılı, 2004, s. 54). Sanayileşmenin yarattığı istihdam potansiyeli, kırsal bölgelerdeki yapısal sorunlarla birleştiğinde göç, kitlesel bir nitelik kazanmıştır.

Ayrıca, kentlerde eğitim, sağlık, ulaşım ve altyapı hizmetlerine erişimin kırsal bölgelere kıyasla daha yaygın olması, bireylerin ve ailelerin yaşam kalitesini artırma arzusunu da tetiklemiştir (Tekeli, 1998, s. 60–62). Bu durum, özellikle çocuklarının daha iyi bir geleceğe sahip olmasını isteyen ebeveynlerin kente göç etmesinde belirleyici bir rol oynamıştır.

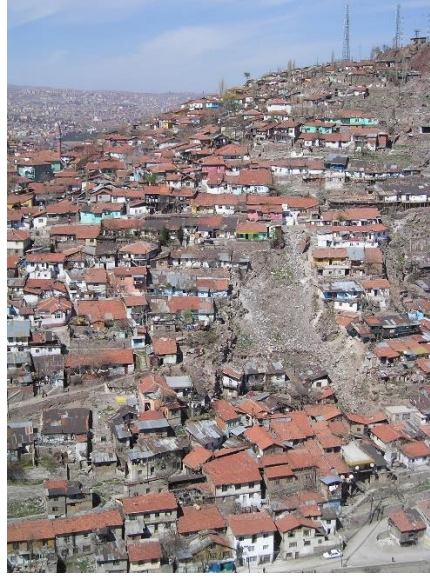
Kentlere yönelen bu yoğun göç dalgası, mevcut şehir yapılarını zorlamış; konut üretimi, nüfus artışıyla karşılamada yetersiz kalmıştır. Ortaya çıkan konut açığı, büyük şehirlerin çeperlerinde, plansız ve sağlıksız yapılar olan gecekondu yerleşimlerinin hızla yaygınlaşmasına neden olmuştur (Keyder, 1987, s. 112–115). Bu durum, kentlerin mekânsal gelişiminde kontrolsüz bir büyüme eğilimini doğurmuştur. Devletin kentleşmeye yönelik bütüncül bir politika geliştirmekte gecikmesi, mevcut sorunların daha da derinleşmesine yol

açmıştır. Plansız büyüyen kentler, altyapı eksiklikleriyle mücadele ederken sosyal eşitsizlikler de mekânsal ölçekte belirginleşmiştir (Eraydın & Taşan-Kok, 2009, s. 150–155). Böylece kentler içinde yeni sınıfsal ve kültürel ayrışmaların temelleri atılmıştır.

Tekeli'nin (2012) değerlendirmesine göre, Türkiye'de yapısal konut sorunu bu yıllarda belirginleşmeye başlamıştır. Ekonomik gelişmeler doğrultusunda üst gelir grupları modern ve planlı konutlara yönelirken, dar gelirli kesimler ise kent çeperlerinde plansız, altyapısız yapılaşmalarla barınma ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Devletin bu hızla artan talebe yeterince müdahale edememesi, alternatif konut üretim biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuş, bu çerçevede kooperatif konut uygulamaları ve toplu konut projeleri gündeme gelmiştir. Konut krizinin çözümüne yönelik kurumsal olarak 1958 yılında İmar ve İskân Bakanlığı'nın kurulması bu dönemin önemli gelişmelerinden biridir. 1950'li yıllara kadar Türkiye'de konut politikaları ağırlıklı olarak kamu görevlileri ve işçi sınıfı için sınırlı üretimler çerçevesinde şekillenmiş, düşük gelir gruplarına yönelik planlı bir konut üretimi gerçekleştirilmemiştir. Özellikle kırsal bölgelerden kentsel alanlara yönelen göç hareketiyle birlikte, düzenli gelire sahip olmayan yeni kentlilerin barınma ihtiyacı ciddi bir yapısal sorun haline gelmiştir. Bu ihtiyacın çözümüne yönelik geliştirilen uygulamalar, Türkiye kentleşme tarihinde “gecekondu olgusu” olarak tanımlanan ilk kırılmayı oluşturmuştur (Tekeli, 2012; Erman, 2001).

Gecekondu üretimi, planlı kentleşme süreci dışında gelişen ve imar mevzuatının dışında kalan alanlarda alt gelir grupları tarafından kullanıcı temelli biçimde gerçekleştirilmiş, üretim finansmanı ve uygulaması da yine bu bireylerin kendi olanaklarıyla sağlanmıştır (Özden, 2010). Zamanla bu yapıların yoğunlaşması, kent çeperlerinde düzensiz gecekondu mahallelerinin oluşumuna yol açmış ve böylelikle hem fiziksel mekânda hem de toplumsal yapıda önemli dönüşümler yaşanmıştır.

Türkiye'de yaşanan iç göç hareketlerinin en yoğun şekilde hissedildiği kentler Ankara ve İstanbul olmuştur. Ankara'da Etlik, Bentderesi, Küçükesat, Dikmen, Yenimahalle gibi bölgeler bu dönemde hızlı biçimde gecekondulaşmış, özellikle Bentderesi çevresi, dönemin en büyük düzensiz konut alanlarından biri haline gelmiştir (Şenyapılı, 2004, s. 91), (Şekil 3.38). Bu durum, kent planlamasının fiili ihtiyaçlara yetişemediğini ve mekânsal kontrolün zayıfladığını göstermektedir.

Şekil 3.38. 1950’lerde Bentderesi’nde Gecekondulaşma (URL 3).

Öte yandan, özellikle Ankara'da Yenışehir ve İstanbul'da Levent gibi bölgelerde az katlı, planlı ve bahçeli konut örnekleri ortaya çıkmıştır. Bu yerleşimler, daha çok devlet memurları ve kentli burjuvazi için tasarlanmış olup modern yaşam standartlarına uygun nitelikler taşımıştır (Çelik, 1998, s. 164). Az katlı planlama anlayışı, Batı şehircilik modellerinden etkilenerek sosyal donatı alanlarına ve ferah yerleşim düzenlerine önem vermiştir.

Aynı dönemde, apartmanlaşmanın erken örnekleri de gözlemlenmiştir. İstanbul'da Nişantaşı, Şişli ve Teşvikiye bölgelerinde apartman tipi konutlar inşa edilmiş ve özellikle üst-orta gelir grubu tarafından tercih edilmiştir (Tekeli, 1998, s. 203). Apartmanlaşma, ekonomik liberalleşmenin getirdiği tüketim alışkanlıklarının, bireyselleşmenin ve çekirdek aile yapısının kentsel mekâna yansması olarak okunabilir. Ayrıca apartmanlar, kentsel arsa değerlerinin yükseldiği bölgelerde daha fazla nüfus barındırabilmenin bir çözümü olarak görülmüştür.

1950’li yıllarda Türkiye’de konut üretimi büyük oranda kooperatifleşme yoluyla gerçekleşmiştir. Bu kooperatifler, konut üretimini belirli bir plan ve örgütlülük çerçevesinde yürütmeleri açısından gecekondu gibi düzensiz yapılaşma biçimlerine alternatif oluşturmuşlardır. Aynı zamanda, apartmanlaşmanın neden olduğu kimliksizleşmeye karşı daha nitelikli ve sosyal bütünlüğü gözetilen bir yaşam alanı modeli sunmuşlardır (Tekeli,

2010, s. 95). Dönem içerisinde, özellikle orta gelir grubuna yönelik konut üretiminde 150-200 üyeli yapı kooperatifleri aracılığıyla gerçekleştirilen projeler ön plana çıkmıştır. Kooperatifleşme modeli, bireysel finansal gücün yetersiz kaldığı bir ortamda ortaklık temelinde kolektif konut üretimini mümkün kılmış; böylece planlı ve yasal yollardan imara açılan birçok alanın konut alanı olarak değerlendirilmesine olanak tanımıştır (Özbay, 2007, s. 47). Bu süreç, Türkiye’de konut politikalarının kurumsallaşması ve toplumun farklı kesimlerine yönelik planlı konut üretiminin artmasına önemli katkılar sağlamıştır.

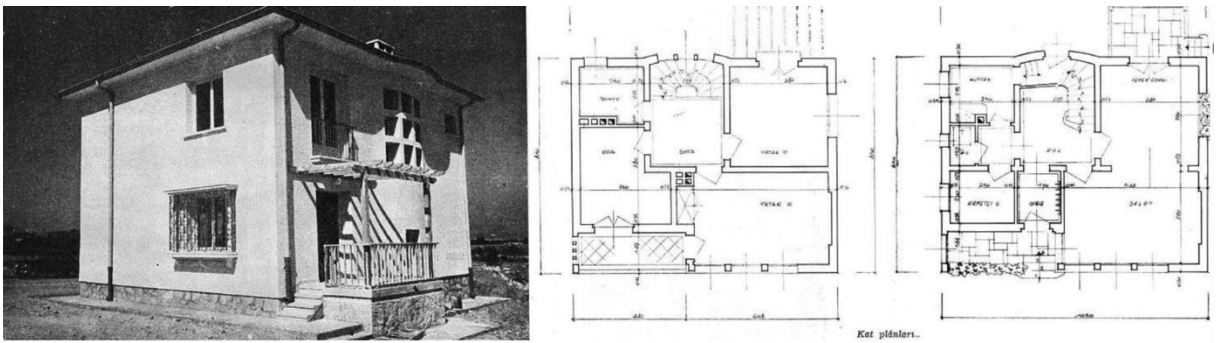
1950’li yıllarda Ankara’da gelişmeye başlayan Yenışehir semti, Cumhuriyet’in modernleşme ve batılılaşma hedefleri doğrultusunda planlanmış önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Bu bölgede inşa edilen konutlar, genellikle iki ya da üç katlı, bahçeli ve müstakil evlerden oluşmuş, kentsel üst ve üst-orta sınıflara hitap etmiştir. Yenışehir’in tasarımında, dönemin modernist mimari anlayışı etkili olmuş ve bireysel mülkiyete dayalı, düşük yoğunluklu bir yaşam kurgulanmıştır (Özkan, 2007, s. 130). Böylece, Yenışehir hem fiziksel mekân hem de sosyal yapı bakımından dönemin ideallerini yansıtan seçkin bir konut bölgesi haline gelmiştir.

Yenışehir’deki konutlar, genellikle geniş ön bahçeler, arka bahçeler ve ferah iç mekân organizasyonlarıyla tasarlanmıştır. Bu tasarım anlayışı, Batı’daki banliyö tipi yaşam modellerinden etkilenmiş ve bireysel yaşam alanını ön plana çıkaran bir mekânsal kurguyu benimsemiştir (Keleş, 2013, s. 178). Bu yerleşim, dönemin sosyal yapısını ve kentsel gelişim dinamiklerini açıkça yansıtmaktadır. Binalarda yalın geometrik formlar, düz çatılar ve işlevselliği öne çıkaran plan şemaları tercih edilmiştir. Yenışehir’in fiziksel dokusu, bu yönüyle hem Cumhuriyet elitinin modernleşmeci ideallerine hem de ekonomik liberalleşme sürecinde yükselen bireysel mülkiyet kavramına güçlü bir karşılık vermiştir.

Bölgenin konut gelişimi, aynı zamanda dönemin siyasal ve ekonomik atmosferinden de doğrudan etkilenmiştir. 1950’lerde Demokrat Parti iktidarının liberal ekonomi politikaları doğrultusunda özel mülkiyet ve bireysel yatırım desteklenmiş, Yenışehir gibi alanlar yüksek gelir grubuna konut sunan bölgeler olarak ön plana çıkmıştır (Tekeli, 1998, s. 215). Bu süreçte Yenışehir, sadece fiziksel olarak değil, toplumsal olarak da diğer bölgelerden ayrılmış ve Ankara’nın prestijli yerleşim alanlarından biri haline gelmiştir.

Türkiye'nin ekonomik liberalleşme süreciyle birlikte, bankalar ve kamu kurumları çalışanlarına yönelik konut projeleri üretmeye başlamıştır. Bu bağlamda, İş Bankası Piyango Evleri projesi, 1950'li yıllarda banka çalışanlarının barınma ihtiyaçlarına yönelik olarak geliştirilmiş, farklı büyüklük ve tipolojilerde planlanan sosyal konut uygulamalarından biri olarak şekillenmiştir. Konut tipleri daireler ve müstakil bahçeli evler gibi çeşitlilik göstermektedir. Özellikle orta ve üst gelir grubu banka çalışanlarına hitap etmiştir (Erder, 1993, s. 198-200). Bu yönüyle proje, dönemin sosyal tabakalaşmasının mekânsal bir temsili niteliğini taşımıştır.

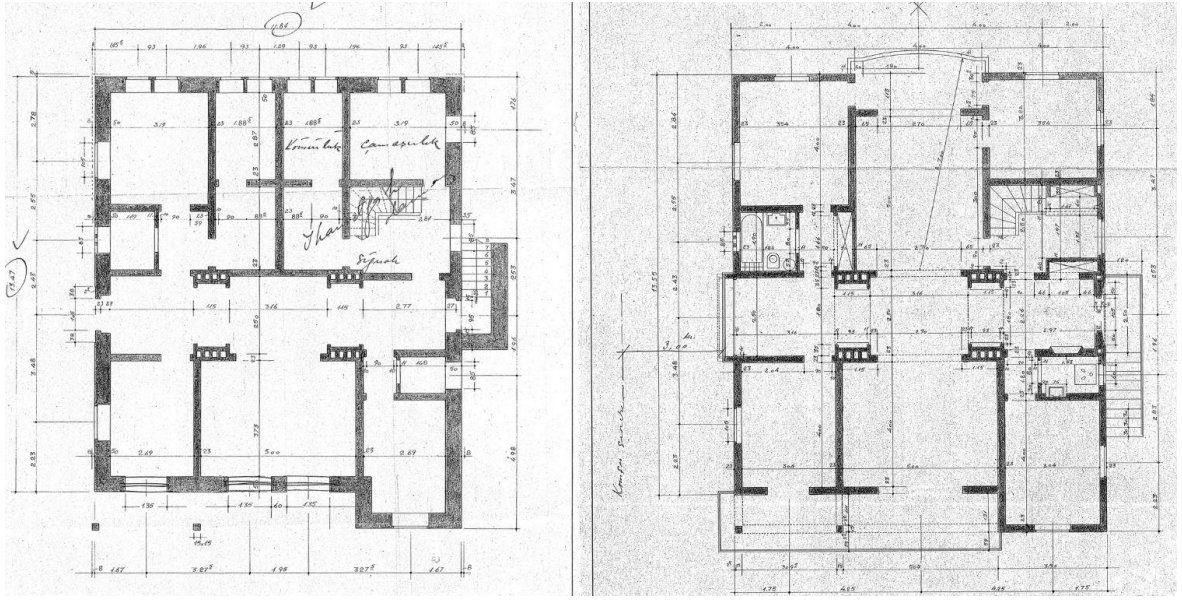
Ankara'da İş Bankası ikramiye evleri uygulamasının başlangıcı, 1949 yılında Abidin Mortaş tarafından tasarlanan yapı ile şekillenmiştir (Şekil 3.39). Proje, dönemin modernist mimari anlayışını yansıtan yalın cephe tasarımları, işlevsel plan şemaları ve bahçeli yaşam konsepti ile dikkat çekmiştir (Erder, 1993, s. 202). Dönemin sosyo kültürel yapısına uyum sağlamak amacıyla, aile yaşamına yönelik mahremiyet ve işlevsellik ön planda tutularak tasarlanmıştır. İç mekân düzenlemesinde, geleneksel Türk aile yapısının özel alan ve ortak kullanım alanı ayırımına dikkat edilmiştir; böylece hane üyelerinin bir arada yaşam alanları korunurken, bireysel mahremiyet gereksinimleri de karşılanmıştır. Ayrıca, evin oda yerleşimi ve büyüklükleri, o dönemin aile yapısına uygun olarak çok odalı ve geniş tutulmuş, misafir ağırlama kültürüne uygun bir salon alanı öne çıkarılmıştır. Bu tasarım anlayışı, modern mimarlık ilkeleri ile yerel yaşam biçimlerinin dengeli bir sentezini oluşturarak sosyal ve kültürel bağlamda işlevsel bir konut sunmuştur.

Şekil 3.39. İş Bankası Piyango Evleri ve Kat Planı (Arkitekt, 1949)

Dönemin dikkat çeken örneklerden bir diğeri Mebusevleri Kooperatifi, Cumhuriyet Halk Partisi milletvekillerinin öncülüğünde, Ankara'nın Tandoğan semtinde planlı bir

kentsel yerleşim modeli olarak hayata geçirilmiştir (Şekil 3.40). Bu konut yerleşimi, sadece barınma ihtiyacını karşılamakla kalmamış, aynı zamanda dönemin siyasi elitinin kentleşme vizyonunu yansıtan bir örnek teşkil etmiştir. Proje kapsamında farklı tiplerde konut düzenleri belirlenmiş; tek katlı üç, dört ve beş odalı evlerden, iki katlı dört, beş ve altı odalı A ve B tipi konutlara kadar çeşitlendirilmiştir. Uygulama aşamasında tek katlı projelerin inşasından vazgeçilmiş ve yerleşimde çoğunlukla iki katlı konutlar inşa edilmiştir. Her konut, bahçe içinde konumlandırılmış ve özgün yapısal nitelikleriyle dikkat çekmiştir (Öncü, 1988, s. 112-115).

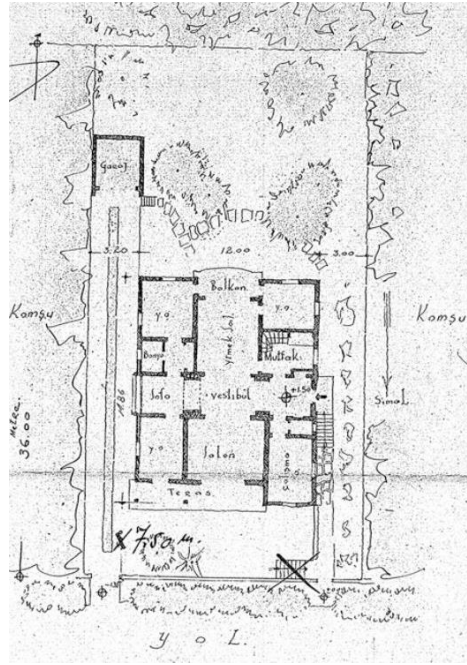

Şekil 3.40. Mebusevleri Kat Planı (URL 4).

Mebusevleri Kooperatifi'nin plan kurgusu, dönemin sosyokültürel ve siyasi dinamiklerinden etkilenmiştir. Cumhuriyet dönemi elit kesimin yaşam biçimi ve batılılaşma hedefleri, konutların tasarımında belirleyici olmuştur. Aile yapısındaki çekirdekleşme, odaların işlevsel ve özel alanlara sahip olmasını zorunlu kılmıştır. Bahçeli ve ferah konutlar, üst-orta ve yüksek gelir grubunun sosyal statüsünü ve prestijini yansıtacak şekilde düzenlenmiştir. Öte yandan, CHP milletvekilleri ve devlet desteği, konut üretiminin planlı ve örgütlü bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Emlak ve Eytam Bankası'ndan sağlanan krediler, özel mülkiyetin ve devlet destekli modern konut anlayışının yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Kooperatif modeli, devlet eliyle sosyal denge

sağlamayı ve seçkin kesimin kent merkezine yerleşmesini teşvik etmeyi hedeflemiştir (Şenyapılı, 2004, s. 91-94).

Mebusevleri konutlarında iç mekân planlaması genel olarak simetrik bir yaklaşım ile gerçekleştirilmiştir. Alt katlarda genel yaşam alanları, üst katlarda ise yatak odaları ve özel aile alanları konumlandırılmıştır; bu mekânsal organizasyon, hem mahremiyet ihtiyacını karşılamış hem de sosyal etkileşimleri kontrollü bir biçimde sağlamıştır. Odaların konumu ve fonksiyonları çoğu tipolojide dengeli ve düzenli bir biçimde organize edilmiştir; bu durum, hem estetik hem de kullanım kolaylığı açısından tutarlılık sağlamıştır. Bazı konutlarda çok işlevli odalar planlanarak, hizmetçi çalışanlar veya küçük ailelerin mekân ihtiyaçlarına çözüm üretilmiştir. Ön ve arka bahçeler, çocukların oyun alanı olarak veya komşular arası etkileşimleri destekleyecek sosyal alanlar olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.41). Bu yaklaşım, dönemin sosyal yapısında mahalle dayanışmasını güçlendirmeyi amaçlamıştır (Erder, 1993, s. 201-203).

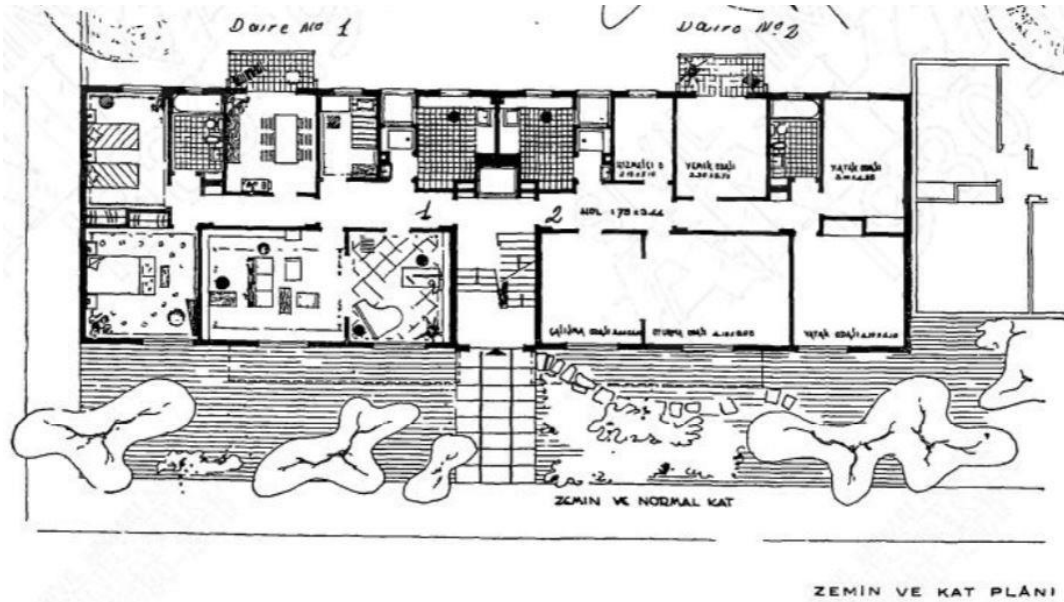

Şekil 3.41. Mebusevleri Bahçe Planlaması (URL 4).

Geleneksel evlerde dış mekânda yer alan tuvalet alanları, Mebusevleri'nde iç mekâna alınmış ve modern hijyen standartlarıyla uyumlu hâle getirilmiştir. Bazı konut tiplerinde hem Alaturka hem de Alafranga tuvaletler, ayrıca küvetli banyolar yerleştirilmiş; böylece farklı

kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verecek esnek bir tasarım sağlanmıştır (Öncü, 1988, s. 114-116). Bu değişiklikler, kullanıcıların sosyokültürel yapılarıyla uyumlu bir biçimde mekâna yansıtılmıştır. Hem geleneksel alışkanlıklar hem de modern yaşam beklentileri dikkate alınmış, aile bireylerinin mahremiyeti ve konforu öncelikli olarak planlanmıştır. Simetrik düzen ve fonksiyonel yerleşim, odalar arası ilişkileri ve mekân içi dolaşımı optimize etmiş; ön ve arka bahçelerle birleşerek hem sosyal etkileşim hem de bireysel kullanım alanı sağlamıştır. Böylece, Mebusevleri konutları hem estetik hem de işlevsellik açısından modern konut standartlarını karşılayan bir örnek olarak şekillenmiştir.

1950'lerin sonlarına doğru inşa edilen İsrail Evleri, Ankara'nın Emek Mahallesi sınırları içinde, modern şehircilik ilkeleri doğrultusunda tasarlanmış planlı bir konut yerleşimidir (Şekil 3.42). Adını, yapım aşamasında İsrail'den gelen teknik ekiplerin sunduğu mühendislik desteğinden almış olmasına rağmen, projelendirme ve genel şehircilik planlaması Türk kamu otoriteleri tarafından yürütülmüştür. Bu yerleşim, özellikle memur kesimi ve orta sınıf çalışanların ulaşılabilir ve düzenli yaşam alanlarına sahip olmalarını hedefleyen bir sosyal konut uygulaması olarak tasarlanmıştır (Pala Azsöz, 2021, s. 45-47).

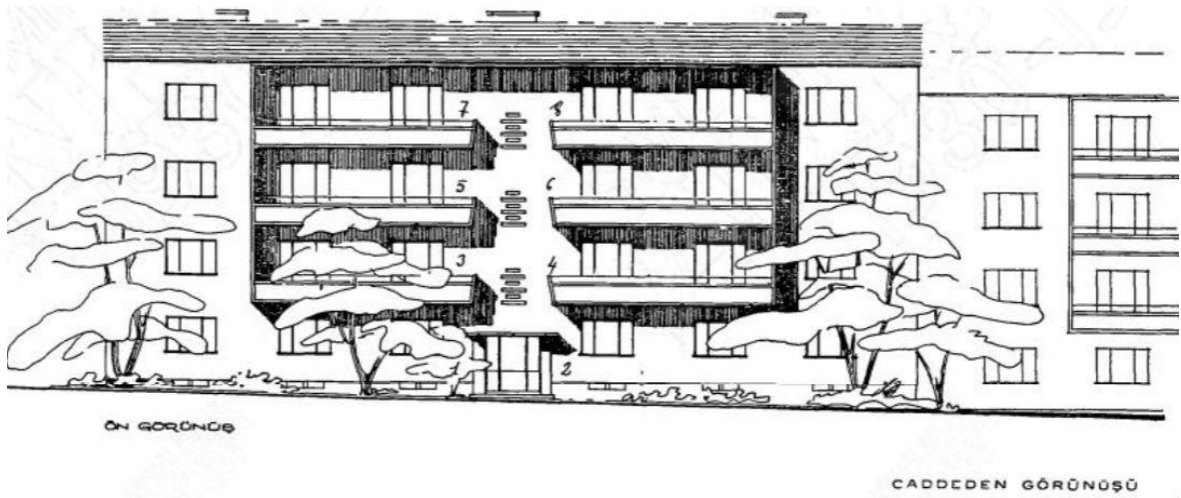

Şekil 3.42. İsrail Evleri Kat Planı (URL 4).

Çankaya İlçesi Emek Mahallesi'nde yer alan İsrail Evleri, Yüksek Mimar Demirtaş Kamçıl ve Yüksek Mimar Rahmi Bediz tarafından projelendirilmiş ve 1955 yılına

tarihlenmektedir. Projeler, Dikmen Yapı Kooperatifi tarafından gerçekleştirilmiş olup, bloklar bodrum kat, zemin kat ve üç normal katlı olacak şekilde planlanmıştır. Bu plan kurgusu, modern konut standartlarına uygun olarak sosyal ve özel alanların dengeli bir biçimde dağıtılmasını sağlamıştır.

Bu konutlar, dönemin ekonomik liberalleşme politikalarının ve modernleşme hedeflerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Yapılar, genellikle iki-üç katlı bloklardan oluşmuş, her blok çevresinde ortak yeşil alanlar bırakılarak, az yoğunluklu ve topluluk odaklı bir yaşam modeli kurgulanmıştır (Bozdoğan, 2015, s. 165). Apartman daireleri, dönemin modernist akımlarına uygun şekilde, fonksiyonel plan şemaları, doğal ışık ve havalandırmayı maksimize eden düzenlemeler, sade cephe tasarımı gibi özellikler göstermiştir. Böylece hem bireysel konfor hem de toplu yaşamın sosyal yönü göz önünde bulundurulmuştur. İsrail Evleri'nin mimari dili, süslemelerden uzak, yalın ve rasyonel bir estetiği ön plana çıkarmıştır (Batur, 1998, s. 220). Geniş balkonlar ve düzenli pencere açıklıkları dönemin Bauhaus etkili modernist çizgilerini yansıtmaktadır (Şekil 3.43). Daire planları ise maksimum işlevselliği sağlamak amacıyla, odaların birbirleriyle açık bağlantılı olarak yerleştirildiği ve diğer odalarla sirkülasyonu sağlayan optimize edilmiş dolaşım alanları üzerine kurgulanmıştır.

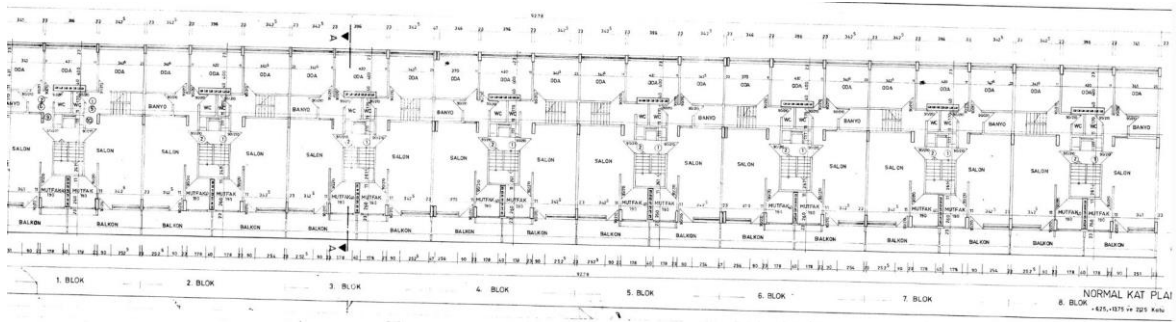

Şekil 3.43. İsrail Evleri Cephe Görünüşü (URL 4).

1950 sonrası dönemde Türkiye’de artan kent nüfusu, özellikle büyük şehirlerde konut üretimi tekil ve düşük yoğunluklu konut formlarından, daha fazla kullanıcıya hizmet

verebilecek apartman bloklarına doğru evrilmiştir. 2–3 katlı konut projelerinden farklı olarak geliştirilen bu yüksek katlı bloklar, yalnızca barınma ihtiyacını karşılamayı değil, aynı zamanda dönemin modern toplumsal yaşantısını mekâna yansıtmayı da hedeflemiştir (Sey, 1998, s. 212). Bu yapıların tasarım anlayışı, modern mimarlık ilkeleri çerçevesinde yoğunluk, verimlilik ve toplu yaşam kavramları üzerine kurulmuştur. Apartman bloklarıyla hem kentte arsa kullanımının rasyonelleştirilmesi hem de modern yaşam tarzının teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Toplu apartmanlaşma ile birlikte gelen komşuluk ilişkileri, aidiyet duygusu ve kolektif alan kullanımı, modernleşmenin mekânsal izdüşümleri olarak okunabilir (Bozdoğan, 2015, s. 172). Ancak bu apartman bloklarının çoğunlukla tekdüze tasarımlar üzerinden ilerlemesi, zamanla kent kimliğinin silikleşmesine ve yerel mimari kimlikten uzaklaşılmasına neden olmuştur (Sey, 1998, s. 213).

Tekdüzeleşmenin aksine, döneme değer katan ve mimari çeşitliliği destekleyen örnekler de bulunmaktadır. Bu örneklerden biri olan 96'lar Apartmanı, Ankara Gaziosmanpaşa'da konumlanmış, mimari nitelikleriyle dönemin apartman anlayışına alternatif bir yaklaşım sunmuştur (Şekil 3.44). Ankara'da Hizmet Yapı Kooperatifi tarafından inşa edilmiş ve projesi 1957 yılında Yüksek Mühendis Mimar Arman Güran tarafından hazırlanmıştır (Bozdoğan, 2015, s. 182). Yapı, 1962 yılında kullanıma açılmıştır. Hem dış mekân kurgusu hem de iç mekân organizasyonu açısından modernist mimarinin estetik ve işlevsel ilkelerini başarıyla yansıtmaktadır.

Şekil 3.44. 96'lar Apartmanı Kat Planı (URL 4).

İç mekânda, farklı kullanıcı profillerine uygun olarak düzenlenmiş daire tipolojileri yer alır. Her katta iki adet daire olacak şekilde planlanan yapıda toplam 96 daire bulunmaktadır (Çelik, 1998, s. 42). Daireler genellikle 3+1 ve 2+1 şeklinde düzenlenmiş,

mekânlar ise işlevsel bölümler halinde çözümlenmiştir. Geniş salonlar, bağımsız mutfaklar, çoklu balkonlar ve gün ışığından en yüksek düzeyde faydalanacak şekilde konumlandırılmış pencereler, kullanıcı konforunu artırma amacını taşır.

Apartmanın dış cephe tasarımı, yalın ve rasyonel bir estetik anlayışını yansıtır. Cephede tekrar eden pencere düzeni ve yatay bantlar, Le Corbusier'nin "Unité d'Habitation" ilkeleriyle paralellik gösterir (Erdoğan, 2017, s. 63). Cephe düzenlemesi, fonksiyonel planlamaya paralel olarak biçimlenmiş ve yapının iç mekân organizasyonunu dışarıdan okunabilir hale getirmiştir (Şekil 3.45). Dış cephede betonarme yüzeyler ön plandadır ve süsleme öğelerinden arındırılmıştır; bu durum modern mimarlığın biçimsel sadelik ilkesini taşır.

Şekil 3.45. 96'lar Apartmanı Cephe Görünüşü (URL 4).

96'lar Apartmanı, dönemin çok katlı ve yoğun konut üretimi bağlamında, mimari kalitesi ve kullanıcıya sunduğu yaşam olanaklarıyla öne çıkan bir yapı olarak değerlendirilmelidir. Tekdüze apartman üretiminden farklı olarak, mekânsal esneklik ve işlevselliği ön plana alan bu yapı, Ankara'nın modern mimari hafızasında özgün bir yer edinmiştir.

1950'li yıllardan itibaren Emlak ve Kredi Bankası aracılığıyla hayata geçirilen konut üretimleri, teknik yeterlilik açısından dönemin gereksinimlerini karşılamış olsa da düşük

gelir gruplarının barınma ihtiyacına etkin bir çözüm sunamamıştır. Bu süreçte özel sektörün girişimleriyle apartman tipi konut üretimi yaygınlaşmış; ancak arzın nitelik ve erişilebilirlik açısından alt gelir gruplarını kapsayıcı olmaktan uzak olduğu gözlemlenmiştir (Erder, 1993, s. 210). Bu durum, 1950’li yıllarda kentleşme ve konut politikalarının alt gelir gruplarının ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığını açıkça ortaya koymaktadır.

3.4.2. İkinci kırılma noktası: 1960: siyasal müdahale ve planlı kalkınmaya geçiş

1960 yılı, Türkiye’de yalnızca siyasal açıdan değil, aynı zamanda ekonomik ve mekânsal düzeyde de önemli bir dönüm noktası olmuştur. 27 Mayıs Darbesi’nin ardından ülkede köklü bir dönüşüm süreci başlamış, bu dönüşüm devletin ekonomiye müdahalesini artırmış ve planlı kalkınma modeline geçişi hızlandırmıştır (Ahmad, 1993, s. 138-140). Bu dönemde devletin şehirleşme ve konut üretimi üzerinde belirleyici bir rol oynaması beklenmiş, ancak mevcut sosyal ve ekonomik koşullar, konut üretimindeki temel sorunları çözmede yetersiz kalmıştır.

1960’lı yıllarda yürürlüğe giren kalkınma planlarında sanayi ve kent odaklı büyüme stratejileri benimsenmiş; kırsal kalkınma çoğunlukla göz ardı edilmiştir (Türkün, 2011, s. 72). Bu durum, kırsalda yaşayan bireylerin kentlere göç etmelerini yalnızca bir seçenek değil, aynı zamanda bir zorunluluk haline getirmiştir. 1960’lı yıllarda Türkiye’de kentleşmenin hız kazanmasıyla birlikte, devletin mekânsal planlama politikalarında gecekondulu olgusu doğrudan ele alınmaya başlanmıştır. 1963 tarihli Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, kamu hizmetlerinin yalnızca planlı kent bölgelerine değil, gecekondulu alanlarına da yönlendirilmesini hedefleyerek, bu alanların fiziksel ve sosyal iyileştirilmesini kalkınma stratejileri içerisine dâhil etmiştir (Türkün, 2011, s. 74). Bu yaklaşım, devletin daha önce görmezden geldiği düzensiz yapılaşmaları ilk kez resmî politika düzeyinde tanınması anlamına gelmektedir. Bu süreci kurumsallaştıran en önemli adım ise 1966 yılında yürürlüğe giren 775 sayılı Gecekondulu Kanunu olmuştur. Söz konusu düzenleme ile hem mevcut gecekonduların bir kısmı hukuki statü kazanmış hem de gecekondulu kavramı ilk defa resmî belgelerde yer bularak, konut üretim biçimlerinden biri olarak kabul edilmiştir (Sey, 1998; Tekeli, 2009). Bu gelişmeler, Türkiye’deki barınma politikalarının formel/enformel

sınırlarını yeniden tanımlamış ve gecekonduyu konut sisteminin ayrılmaz bir unsuru haline getirmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulmasıyla birlikte, kalkınma planları devreye alınmış ve kentleşme süreçleri merkezi planlama anlayışı çerçevesinde yönlendirilmeye çalışılmıştır (Tekeli, 1998, s. 78-81). Planlı dönem uygulamaları, sosyoekonomik yapının düzenlenmesi açısından yeni bir yönelim oluşturmuştur. Bu dönemde devletin konut politikaları daha çok gecekondusu sorunu üzerinde yoğunlaşmış ve gecekondusu yapılar, düşük gelirli göçmenlerin barınma ihtiyacını karşılamaya devam etmiştir. Kırsal kalkınmayı desteklemek amacıyla çeşitli projeler geliştirilse de kent merkezlerinin cazibesi artmaya devam etmiş ve kırsal göçler hız kesmeden sürmüştür (Erder, 1997, s. 102-105). Kırsal alanlardaki yapısal dönüşüm beklenen etkiyi yaratamamış, aksine göç baskısıyla kentlerdeki konut talebi daha da artmıştır.

Toplu Konut İdaresi'nin (TOKİ) henüz kurulmadığı bu dönemde, kamu eliyle gerçekleştirilen konut projeleri sınırlı sayıda kalmış; bu nedenle, geniş halk kitlelerinin konut ihtiyacı büyük ölçüde kendi çözümleriyle, yani gecekondusu üretimiyle karşılanmıştır (Erder, 1997, s. 108-110). Gecekondusu yapılar, düşük maliyetli ve hızlı inşa edilebilir olmaları nedeniyle özellikle kırsal kökenli göçmenler için cazip bir seçenek olmuştur. Gecekondusu olgusu bu dönemde nicel olarak büyümekle kalmayıp, mekânsal olarak da daha organize bir yapıya kavuşmuştur (Karpas, 1976, s. 89-91). Gecekondular artık sadece barınma birimi değil, aynı zamanda mülkiyet elde etme aracı ve kentsel hak talebinin de bir göstergesi haline gelmiştir. Devlet, artan konut sorununa yanıt verebilmek için bazı yasal düzenlemelere gitmiş ve gecekondusu bölgelerini belli ölçüde yasallaştıran uygulamalar geliştirmiştir (Öncü, 1988, s. 51-54). Bu adımlar, kentleşme sürecinde devletin "gecikmeli müdahalesi"nin tipik bir örneğini oluşturmuştur.

Sonuç olarak, 1960 döneminde planlı kalkınma çabalarına rağmen kentleşme dinamiklerinin tam anlamıyla kontrol altına alınamadığı bir dönem yaşanmıştır. Dönemin mekânsal yansımaları, bugün dahi pek çok kent yapısında izlenebilir durumdadır.

3.4.3. Üçüncü kırılma noktası: 1960-1980 arası konut politikalarının dönüşümü ve gecekondunun ticarileşmesi

1960'lı yıllar, Türkiye'de önemli sosyoekonomik değişimlerin yaşandığı bir dönemdi. 27 Mayıs darbesi sonrasında, ülkenin siyasal yapısında bir dönüşüm başlamış ve bu dönüşüm, ekonomik yapıyı da derinden etkilemiştir. Bu yıllarda uygulamaya konan planlı kalkınma hedefleri, devletin ekonomik ve toplumsal yapıya müdahale etme çabalarını artırmış, ancak devletin bu alandaki etkinliği, uygulamalarda karşılaşılan zorluklar nedeniyle sınırlı kalmıştır. 1960'lı yılların başından itibaren, büyük şehirlerdeki gecekondular sorunu belirginleşmeye başlamış ve bu durum, 1970'lerde kitlesel hale gelmiştir. Gecekondular yapılarının kitlesel hale gelmesi, barınma krizinin büyüdüğünün göstergesi olmuş, devletin müdahale politikalarının yetersizliği, gecekondular sorununu daha karmaşık bir hale getirmiştir (Öncü, 1988, s. 61-63). Bu yapılar, sınıf farklılıklarını derinleştirirken, aynı zamanda kentleşmenin düzensiz ve kontrolsüz bir şekilde gerçekleşmesine neden olmuştur. Bu tablo, ilerleyen yıllarda kentleşme politikalarının yeniden tartışılmasına zemin hazırlamıştır.

1960-1980 yılları arasındaki dönemde, siyasi yapının konut üretimi üzerindeki etkisi oldukça belirgin olmuştur. 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında, devletin kentleşme politikalarındaki yapısal değişiklikler önemli bir etki yaratmıştır. 1960'lar boyunca, devletin sosyal konut üretme ve işçi sınıfına yönelik konut politikaları daha fazla tartışılmaya başlanmış ve bu dönemde kooperatifçilik ile konut üretimi şekillenmiştir (Ahmad, 1993, s. 144-146). Ancak, devletin bu alandaki müdahaleleri, genellikle orta sınıfın ve memurların ihtiyaçlarına cevap vermekle sınırlı kalmış, düşük gelirli kesimler için yeterli konut üretimi sağlanamamıştır. Bu durum, kentsel mekânın sınıfsal ayrışmasını hızlandıran bir unsur olmuştur.

1960'lı yıllardan itibaren konut politikalarının yeniden yapılandırılması bağlamında sosyal devlet anlayışı doğrultusunda önemli yasal ve kurumsal gelişmeler yaşanmıştır. Bu süreçte “sosyal konut” kavramı gündeme gelmiş ve 1961 Anayasası'nda konut hakkının güvence altına alınması yönünde ilk adımlar atılmıştır. Anayasal çerçevede konut, yalnızca bir barınma mekânı değil, aynı zamanda sağlıklı ve insana yakışır yaşam koşullarının bir teminatı olarak tanımlanmıştır (Mutdoğan, 2014). Bu doğrultuda geliştirilen düzenlemelerde, konut üretiminin uygun ve ekonomik olması, konut kredilerinin ise gerçek ihtiyaç sahiplerine tahsis edilmesi hedeflenmiştir. Ancak aynı dönemde kentlerde hızla artan

apartmanlaşma, erken Cumhuriyet döneminde olduğu gibi modernleşme ya da batılılaşma ideallerinin bir yansımasından ziyade, daha çok kentsel rant ilişkilerinin belirleyici olduğu bir sürece evrilmiştir (Sey, 1998). Yeni inşa edilen apartmanlar, yerel mimari dokuya, iklim koşullarına ya da kültürel çeşitliliğe duyarlı biçimde ülkenin doğusundan batısına kadar homojenleşmiş yapılar olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, kentlerin karakteristik mekânsal kimliklerini giderek silikleştirmiştir. Dolayısıyla bu dönem, Türkiye’de mimari tasarımın yerel bağlamla olan ilişkisini büyük ölçüde kopardığı bir evre olarak değerlendirilebilir.

634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nun 1965 yılında yürürlüğe girmesi, Türkiye’de kentsel konut üretimi ve mülkiyet ilişkileri açısından yapısal bir dönüşümün başlangıcını teşkil etmiştir. Bu yasal düzenleme, özellikle çok haneli yapıların yaygınlaştığı apartmanlaşma süreci içerisinde ortaya çıkan mülkiyet karmaşalarını çözmeyi hedeflemiş, aynı parsel üzerinde yer alan bağımsız birimlerin bireysel tapularla ayrı ayrı mülkiyet hakkına konu olabilmemesinin önünü açmıştır. Kanun ile birlikte mülkiyetin parçalılaşması, modern şehirlerde yapı kullanımının rasyonelleştirilmesine katkı sağlamış, konutun yalnızca barınma mekânı değil, aynı zamanda ekonomik bir yatırım aracı hâline gelmesine zemin hazırlamıştır (Balamir, 1975). Bu durum, yap-sat sistemi gibi piyasa odaklı modellerin yaygınlaşmasını hızlandırmıştır.

Bu yapısal ve sosyolojik dönüşüme karşılık olarak, aynı dönem içerisinde modernleşmenin getirdiği mekânsal arayışlara cevap veren ve konut sorununa çözüm üretmeyi hedefleyen nitelikli toplu konut projeleri de hayata geçirilmiştir. Gecekondulaşmaya ve tekdüze apartmanlaşmaya karşı geliştirilen bu projeler, dönemin mimarlık ve şehircilik anlayışında rasyonel planlama, modern altyapı hizmetleri ve sosyal donatılarla desteklenmiş yerleşim birimlerini öne çıkarmıştır. 1960 sonrası planlı kalkınma döneminde, özellikle İller Bankası ve çeşitli kooperatifler eliyle geliştirilen bu projeler, konutun yalnızca barınma değil, sağlıklı bir yaşam çevresi sağlama işlevine de sahip olması gerektiği fikrini ön plana taşımıştır (Erder, 1997, s. 40). Bu anlayış, kentin çeperlerinde konumlanan ancak gecekondu alanlarından farklı olarak planlı yerleşim alanları yaratılmasını sağlamıştır.

1970’lerde, sosyal ve ekonomik krizlerin etkisiyle, devletin konut üretimi üzerinde daha az denetim ve denetleme gücü kalmış, özel sektörün ve kooperatiflerin konut üretimindeki rolü artmıştır. Bu dönemde, apartmanlaşma süreci hızlanmış, ancak devletin

bu sürece müdahale etme yetisi zayıflamıştır. Devletin konut politikaları, özellikle çalışan kesim ve düşük gelirli sınıflar için yeterli çözümler sunamayıp, bunun yerine pahalı apartmanlar ve şehir merkezine yakın konutlar inşa edilmiştir (Balamir, 1975). Bu durum, şehirlerin sosyoekonomik yapısını derinleştirirken, konutlaşmanın daha çok orta sınıf ve üst sınıf için yapılmasına yol açmıştır. Siyasi yapının konut üretimi üzerindeki etkisi, devletin müdahalelerinin azaldığı ve özel sektörün ön planda olduğu bir dönemi işaret etmektedir.

1970'ler sonlarına doğru ise, Türkiye'deki ekonomik istikrarsızlık ve artan işsizlik oranları, kentteki sosyoekonomik yapıdaki gerilimleri derinleştirmiştir. Bu, toplumsal sınıflar arasında ciddi bir ayrışma yaratmış ve mülkiyet ilişkilerini daha da karmaşıklştırmıştır (Ahmad, 1993, s. 144-146). Kentler hızla büyürken, konut üretiminin giderek daha pahalılaşması ve devletin planlama gücünün zayıflaması nedeniyle, kentsel alanlarda eşitsizlikler daha belirginleşmiştir. Sosyopolitik gerilimlerin yoğun olduğu bu dönemde, konutların inşa şekilleri de toplumsal yapıyı yansıtan bir hal almıştır. Yeni yapılan apartmanlar ve siteler, orta sınıf ve üst sınıf için prestijli yaşam alanları sunarken, gecekondu bölgeleri ise, çoğunlukla düşük gelirli sınıflar tarafından tercih edilmiştir. Bu yapılar, gecekondu ya da işçi mahallesi gibi tanımlamalara tabi tutulmuş, kent içindeki sınıfsal bölünmeleri net bir şekilde gözler önüne sermiştir. Bu iki farklı mekânsal düzen, farklı sosyal sınıfların kentteki temsiliyetini de göstermektedir. Özellikle orta ve üst gelir grupları için yapılan apartmanlar, kent merkezlerinde yükselirken; alt gelir grubuna mensup bireyler, kentin çeperlerine itilmiş ve adeta görünmez hale gelmiştir (Şenyapılı, 2004, s. 35). Bu ayrışma, sadece fiziksel bir uzaklık değil, aynı zamanda gündelik yaşam pratikleri, sosyal ilişkiler ve kültürel değerler bakımından da ciddi bir bölünmeye yol açmıştır.

Süreç içinde bazı gecekondu mahalleleri altyapı yatırımlarıyla iyileştirilip apartmanlaşma sürecine girmişse de bu dönüşüm kentteki sosyal adaletsizliğin izlerini silememiştir. Apartmanlaşma, çoğu zaman "modern" yaşamın bir göstergesi olarak lanse edilirken; gecekondu "geçici", "düzensiz" ve "problemlı" alanlar olarak tanımlanmıştır (Türkün, 2011, s. 133). Ancak buna rağmen, gecekondu mahalleleri zamanla kent dokusunun ayrılmaz bir parçası olmuş, kendi içinde güçlü sosyal ağlar ve dayanışma pratikleri geliştirmiştir.

Sonuç olarak, 1960-1980 yılları arasındaki dönemde, Türkiye'nin konut yapısı önemli değişiklikler göstermiştir. Gecekondu ve apartmanlaşma arasındaki uçurum, bu

dönemin belirgin mekânsal özelliği olmuştur. Aynı zamanda, sosyoekonomik eşitsizlikler ve devletin yetersiz müdahalesi, kentsel gerilimlerin artmasına ve konut sorunlarının giderek daha karmaşık bir hale gelmesine yol açmıştır.

Bu dönemin kentsel dönüşüm sürecinde, bazı yerleşim bölgeleri apartmanlaşma hareketinin simgesel alanları haline gelmiştir. Ankara'nın Bahçelievler semti, bu bağlamda öne çıkan örneklerden biridir. Cumhuriyet'in erken yıllarında başlayan bahçeli, tek veya iki katlı müstakil ev anlayışının simgesi olan bu semt, 1960 sonrası toplumsal, ekonomik ve yasal değişimlerle birlikte önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Başlangıçta özellikle bürokratlar ve orta sınıf memurlar için planlanan Bahçelievler, zamanla artan nüfus baskısı, değişen konut talepleri ve 1965 tarihli Kat Mülkiyeti Kanunu'nun etkisiyle apartmanlaşmaya yönelmiş; böylece Türkiye'de kent içi yoğun konutlaşmanın öncü alanlarından biri haline gelmiştir (Tekeli, 2009, s. 240). Bu nedenle Bahçelievler, sadece mekânsal bir dönüşümü değil, aynı zamanda dönemin sosyoekonomik ve kültürel değişimlerini de yansıtan önemli bir kentsel gelişim odağı olarak değerlendirilmektedir.

Bahçelievler'deki bu apartmanlaşma süreci, sosyal yapıyı da dönüştürmüştür. Önceleri tanıdık ilişkiler ağına dayalı bir mahalle dokusu varken, apartmanlaşmayla birlikte daha anonim, bireyselleşmiş bir yaşam biçimi ortaya çıkmıştır (Bozdoğan, 2015, s. 194). Bu dönüşüm, kentli yaşam kültürünün Ankara ölçeğindeki erken göstergelerinden biri olmuştur.

Mekânsal planlamada da değişimler dikkat çekmiştir. 1960 öncesinde daha organik bir doku hâkimken, sonrasında parseller düzenlenmiş, imar planları doğrultusunda yollar genişletilmiş ve yapı yoğunluğu arttırılmıştır. Böylece Bahçelievler, Ankara'nın gelişen ulaşım ağlarına entegre olmuş ve merkeze yakınlığı nedeniyle değer kazanmıştır (Tekeli, 1998, s. 58). Bu süreç Bahçelievler'i hem ekonomik hem de mekânsal açıdan daha stratejik bir konuma taşımıştır.

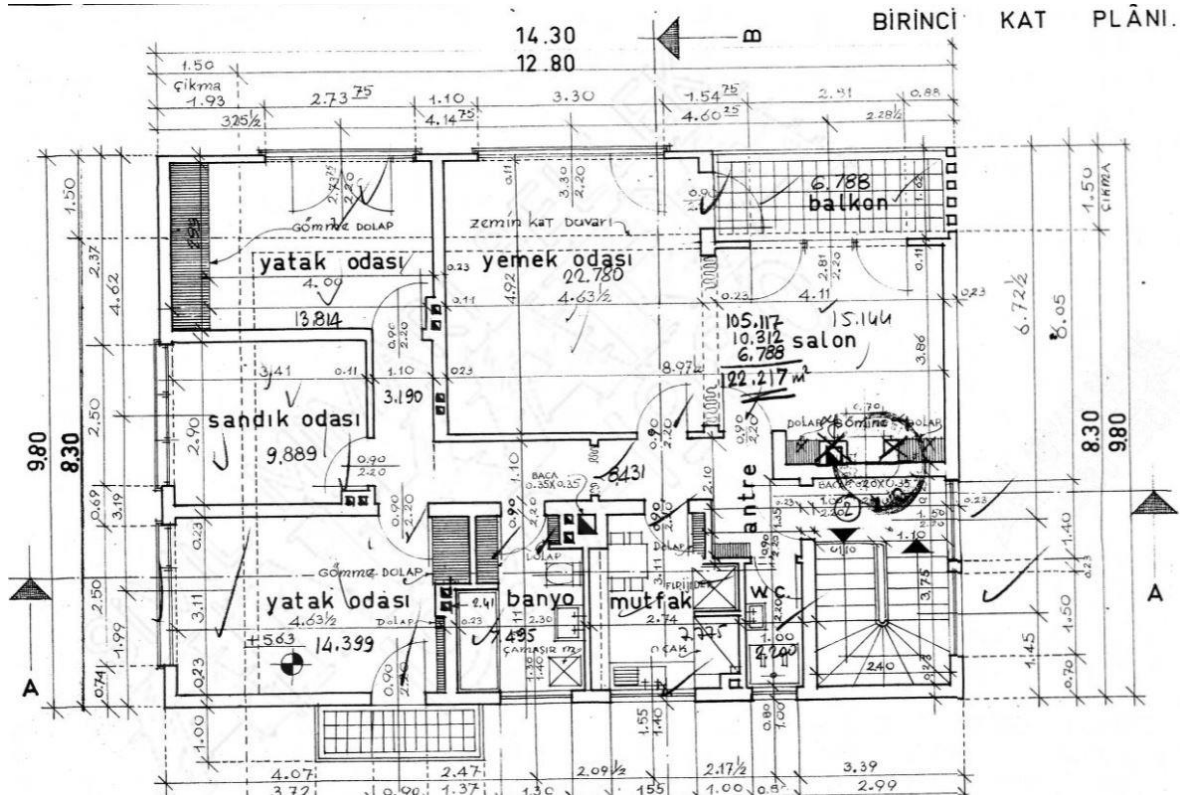
Yeni inşa edilen apartmanlar, genellikle üç ila beş katlı ve betonarme sistemle inşa edilmiştir. Yapılarda modernist çizgiler hâkim olmuş; geniş balkonlar, büyük pencereler, fonksiyonel iç planlar tercih edilmiştir. Bahçeler küçülmüş ya da tamamen kaldırılmış, araç kullanımının artmasına paralel olarak otopark alanları ön plana çıkmıştır (Özkan, 1992, s. 215). Bu değişim aynı zamanda, toplumsal yaşamda kamusal alandan bireysel konfora yönelen eğilimin mimariye yansımaları olarak da değerlendirilebilir. Mimari üslup açısından,

Bahçelievler apartmanlarında işlevsellik ön planda tutulmuş, süsten ve geleneksel bezemelerden kaçınılmıştır. Düz çatı, çıkmalı balkonlar, geniş pencereler ve modüler cephe kurguları bu yapıları karakterize etmiştir (Bozdoğan, 2015, s. 198). Bahçelievler'in bu dönemdeki mimarisi, modern yaşamın sadelik ve işlevsellik arayışını doğrudan yansıtmıştır.

Bahçelievler'deki bu yapılaşmada, konut birimlerinin planlamasında da dönemin sosyoekonomik yapısının izleri görülmektedir. Tipik bir apartman planında, küçük ama verimli kullanıma yönelik tasarlanmış salonlar, bir veya iki yatak odası, ayrı mutfak ve banyolar bulunmaktaydı. Bu iç mekân düzenlemeleri, özellikle çekirdek aile tipolojisinin kentsel yaşam içindeki yükselişiyle uyumludur (Keleş, 2010, s. 134). Dönemin konut planlaması, kullanıcıların gündelik yaşam pratiklerini optimize etmeye yönelik olarak biçimlenmiştir.

Ankara Bahçelievler'de yer alan İrfan Küçük Apartmanı, 1960'ların modernist mimarlık anlayışını yansıtan, dönemin sosyoekonomik ve kültürel dönüşümünü iç mekân plan kurgusu üzerinden okuyabileceğimiz önemli örneklerden biridir (Şekil 3.46). Yapı, o yıllarda Ankara'da hızlanan apartmanlaşma sürecinin tipik özelliklerini taşımaktadır.

İrfan Küçük Apartmanı, Bahçelievler Mahallesi'nde yer almakta olup, mimari projesi Yüksek Mimar Celalettin Üzer tarafından hazırlanmış ve 1966 yılında onaylanan kapsamlı bir tadilat projesiyle hayata geçirilmiştir (URL 4). Bu yapı, her katta yalnızca bir daire yer alacak biçimde planlanmıştır, bu da dönemin çekirdek aile modelinin yükselişine ve bireysel konfor standartlarının apartman planına yansımaya güçlü bir işaret sunar. Bu plan kurgusu ve donatı biçimi, dönemin siyasi atmosferi ile de bağlantılıdır. 1965 Kat Mülkiyeti Kanunu, apartman dairelerinin bağımsız mülkiyetle tanımlanmasını mümkün kılarak her katta tek daire tipolojisinin yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda, imar planlarındaki yapı yoğunluğu ve kat sınırları, plan şemasını belirleyici normlar olarak yapılaşmanın iç mekân tasarımına yön vermiştir (Tekeli, 1998, s. 58).

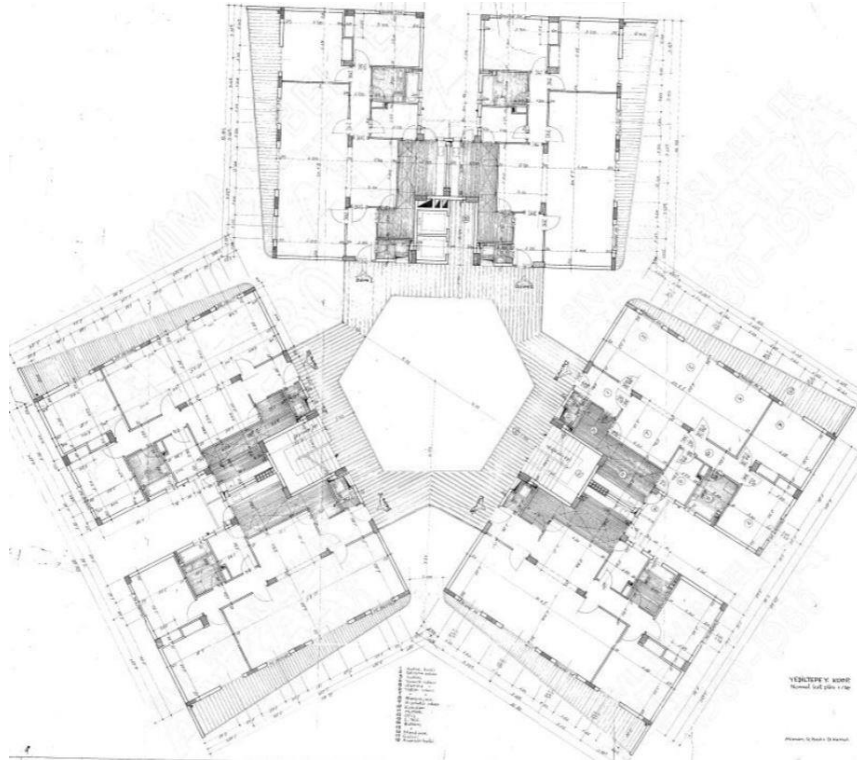
Şekil 3.46. İrfan Küçük Apartmanı Kat Planı (URL 4).

İç mekân organize edilirken, salon, yatak odaları, mutfak ve banyo gibi fonksiyonel alanlar, dolaşım kurgusunu netleştiren bir antre-koridor sistemiyle birbirinden ayrılmıştır. Mutfakların kapalı ve bağımsız olması, dönemin toplumsal cinsiyet rollerinin mekâna yansımaları olarak görülebilir (Keleş, 2010, s. 134). Bu düzenleme, hem özel alanların korunmasına hem de misafir ağırlama pratiklerinin sürekliliğine olanak tanır.

Sosyoekonomik bağlamda, 1960'lı yılların Türkiye'sinde artan orta sınıf gelir düzeyi ve değişen tüketim alışkanlıkları, konut iç mekânlarının planlanmasını ve donatımını doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde, gömme dolapların yaygınlaşması ile yaşam alanları daha fonksiyonel hâle getirilmiş ve depolama alanları mekânın bütünlüğü bozulmadan organize edilmiştir. Salonlarda ise, sosyal statü göstergesi olarak önem kazanan şömineler, mekânsal düzenlemelerde belirleyici bir unsur hâline gelmiş, oturma ve misafir ağırlama alanlarının plan kurgusunu şekillendirmiştir. (Keleş, 2010, s. 134; Özkan, 1992, s. 215). Bu bağlamda, iç mekân planlaması yalnızca estetik veya teknik bir düzenleme olarak değil, aynı

zamanda toplumsal sınıf, statü ve yaşam biçimlerini mekâna yansıtan bir araç olarak işlev görmüştür.

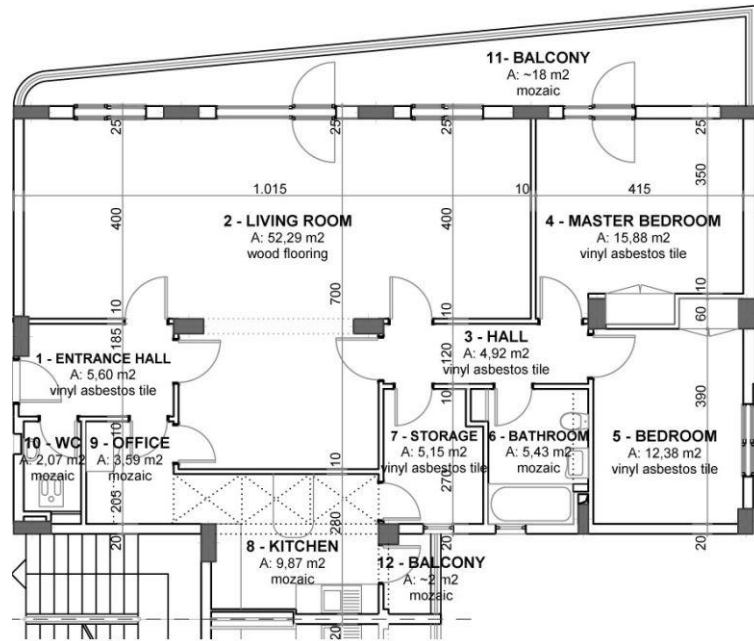
Dönemin dikkat çeken örneklerinden bir diğeri olan Yeşiltepe ve Yıldıztepe Blokları, Ankara'nın Emek Mahallesi'nde, Çankaya ilçesinde konumlanmaktadır (Şekil 3.47). Bu projeler, dönemin kentleşme ve planlama politikalarının doğrudan bir sonucu olarak şekillenmiştir. Her iki blok da Yüksek Mimar Demirtaş Kamçıl ve Rahmi Bediz tarafından tasarlanmış ve Yeşiltepe Yapı Kooperatifi ile Yıldıztepe Yapı Kooperatifi tarafından inşa edilmiştir. Yeşiltepe Blokları'nın inşaatına 1956 yılında başlanmış ve 1963-1965 yılları arasında tamamlanarak kullanımına açılmıştır; Yıldıztepe Blokları ise 1967 yılında bitirilmiştir (Bayraktar, Altan & Şumnu, 2017, s. 45). Bu yapıların inşa süreci, dönemin önemli özelliklerinden biri olan “kooperatifleşme” hareketinin bir örneğidir (Atalay, 2011, s. 28). Kooperatif sistemiyle inşa edilen bu projeler, orta gelirli kamu çalışanlarının mülkiyet edinmesini kolaylaştırmış ve devletin doğrudan konut üretmek yerine dolaylı teşviklerle çözüm üretmeye çalıştığı bir dönemi yansıtmaktadır.

Şekil 3.47. Yeşiltepe Blokları Kat Planları (URL 4).

Blokların mimari tasarım anlayışı, işlevselliği ve sadeliği merkeze alan modernist bir yaklaşım taşımaktadır. Zemin kat ve üzerinde yer alan dokuz normal kat düzeni, nüfus yoğunluğunu belirli bir alan içinde çözümlemeyi amaçlamış ve bu sırada kent dokusuna zarar vermemeye özen gösterilmiştir (Bayraktar, Altan & Şumnu, 2017, s. 47). Her katta üç kol ve altı daire düzeni, hem sosyal ilişkileri teşvik etmekte hem de bireysel mahremiyeti koruyacak şekilde tasarlanmıştır (Atalay, 2011, s. 32).

Plan, giriş holü, salon, mutfak, yatak odaları, banyo, depolama alanı ve ofis gibi işlevleri net bir şekilde ayıran bir antre-koridor sistemi üzerine kurulmuştur (Şekil 3.48). Bu düzenleme, özel ve kamusal alanları birbirinden ayırarak mahremiyetin korunmasını sağlar ve dönemin çekirdek aile yapısına uygun bir iç mekân organizasyonu sunar. Blokların iç mekân düzenlemelerinde, açık planlı salonlar, bağımsız mutfaklar, gömme dolaplar ve geniş pencereler gibi unsurlar öne çıkmaktadır (Atalay, 2011, s. 36-37).

Şekil 3.48. Yeşiltepe Blokları Standart Daire Kat Planı

Mutfak ve depolama alanlarının bağımsız ve fonksiyonel tasarlanması, dönemin toplumsal cinsiyet rollerini mekâna aktarmaktadır. Ayrıca ofis alanının plan içinde yer alması, orta sınıf çalışanların evden yürüttükleri iş ve bürokratik işlevleri göz önünde bulunduran bir sosyoekonomik yaklaşımı yansıtır (Bayraktar, Altan & Şumnu, 2017, s. 48).

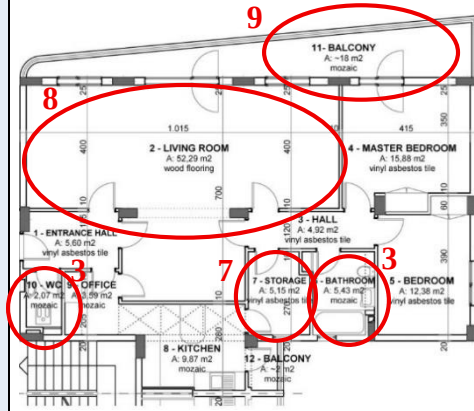
Balkonların ve açık alanların konumu, bireysel konfor ve kamusal etkileşimi dengeleyen bir tasarım stratejisi sunmakta, aynı zamanda modernist planlama anlayışının sosyal refah ve yaşam kalitesi hedeflerini mekâna taşıdığını göstermektedir. Bu bağlamda, Yeşiltepe Blokları kat planı, dönemin siyasi müdahale ve kooperatifleşme politikalarının, iç mekânın fonksiyonel ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarla nasıl uyumlu hâle getirildiğini ortaya koyan bir örnektir.

Geç Cumhuriyet Dönemi, Türkiye’de konut üretiminin siyasal ve toplumsal dönüşümlerle birlikte yeniden biçimlendiği bir süreç olmuştur. Bu dönemde hızla artan kentleşme, değişen aile yapısı ve modern yaşam pratiklerinin yaygınlaşması, konutların iç mekân düzenlemelerine doğrudan yansımıştır. Plan kurgusundan donatı elemanlarına kadar uzanan bu değişim, modernleşme ve kimlik arayışlarının iç mimarlık alanındaki izdüşümlerini ortaya koymuştur. Aşağıda sunulan tablo (Tablo 3.2), söz konusu dönemde konutun biçimlenişini, iç mekân kullanımlarını ve bu süreci şekillendiren sosyo-kültürel ve politik dinamikleri karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 3. 2. Geç Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Konut İç Mekân Biçimlenişinin Sosyo-Politik ve Kültürel Etkenler Çerçevesinde Analizi

DÖNEM	1950-1980
Sosyo-politik Değişimler	Ekonomik liberalleşme
	Kırsal bölgelerden kentsel alanlara göç
	Devlet planlama teşkilatının kurulması
	Kooperatif konut uygulamaları
	Planlı kentsel kalkınma hedefleri
Sosyo-politik Değişimlerin Sonuçları	Aile yapısında çekirdekleşme
	Sosyo-ekonomik sınıf farklılıklarının belirginleşmesi
	Konut eksikliği
	Kent çeperlerinde; gecekondulaşma, kentsel bölgelerde; iki veya üç katlı bahçeli müstakil konutlar ve yüksek katlı apartman inşaları
	Konut eksikliği sorununu çözmek için toplu konut projeleri uygulamaları
İç Mekân Plan Kurgusu	İşlevsel ve sade tasarım
	Özel alanların belirginleşmesi (1)
	Giriş holünün, koridorlara dönüşümü (2)
	Mahremiyet ihtiyacı sonucu müstakil konutlarda; alt kat yaşam alanı, üst kat yatak odaları
	Konut içine alafranga ve alaturka tuvaletlerin dahil edilmesi (3)
	Daha büyük ve kuvvetli banyolar (4)
	Apartmanlarda farklı kullanıcı ihtiyaçlarına çözüm olarak çeşitlendirilmiş daire tipolojileri
	Depolama alanları (7)
	Genellikle simetrik plan kurgusu
	Açık planlı büyük salonlar (8)
	Geniş balkonlar (9)
Donatı Elemanları	Geniş pencereler (10)
	Modüler mobilya sistemlerine uygun bırakılmış boşluklar (11)
	Şömineler (12)

Görsel

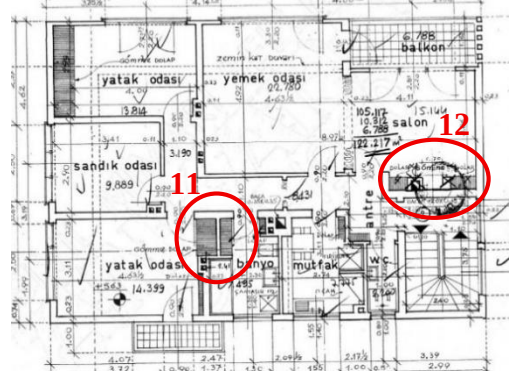

(3) Konut içine alafranga ve alaturka tuvaletlerin dahil edilmesi

(7) Depolama alanları

(8) Açık planlı büyük salonlar

(9) Geniş balkonlar

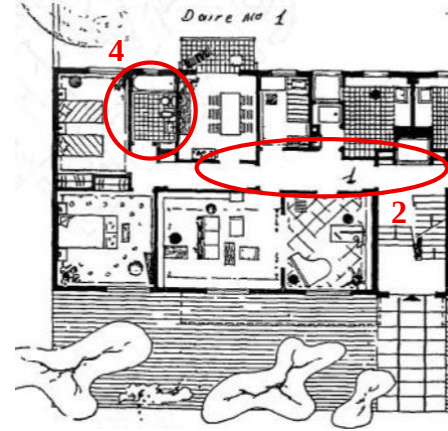

(11) Modüler mobilya sistemlerine uygun bırakılmış boşluklar

(12) Şömineler

(10) Geniş pencereler

(1) Özel alanların belirginleşmesi

(2) Giriş holünün, koridorlara dönüşümü

(4) Daha büyük ve kaliteli banyolar

3.5. 1980-2000: Küreselleşme ve Tüketim Kültürü Döneminde Konut ve Mekân Özellikleri

1980 yılında gerçekleşen askerî müdahale, Türkiye'nin siyasal yaşamında köklü bir kırılmaya yol açarken, ekonomik sistemdeki dönüşümü de hızlandırmıştır. 1950-1980 döneminde devletçi ekonomi anlayışından kademeli olarak uzaklaşmış ve 1980 sonrası dönemde liberal ekonomik model benimsenmiştir. Her ne kadar askerî darbenin yarattığı siyasal istikrarsızlık inşaat sektörünü kısa vadede olumsuz etkilemiş olsa da konut üretimi bu süreçte yeni yasal düzenlemelerle ivme kazanmıştır. Özellikle 1981 yılında yürürlüğe giren ve sonraki yıllarda çeşitli değişikliklerle güncellenen Toplu Konut Kanunu, konut üretiminin artırılması ve konut ihtiyacına yönelik çözüm arayışlarının yasal zeminle desteklenmesi bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu yasa ile birlikte sosyal güvenlik kurumlarının ve kooperatiflerin konut üretim süreçlerine doğrudan katılımı sağlanmış, toplu konut inşaatları kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Böylece, devlet destekli büyük ölçekli yerleşim alanlarının oluşturulması mümkün hale gelmiş, konut politikalarında planlı ve örgütlü yapılaşma yönünde bir paradigma değişimi yaşanmıştır (Sey, 1998). 1980 sonrası dönemin konut mimarisine ve kentleşme pratiklerine etkisi, bu yasanın getirdiği yasal ve yapısal çerçeve ile doğrudan bağlantılıdır. Bu gelişmeler, dönemin genel yönelimlerini anlamak açısından önemlidir.

Siyasi açıdan ise 1980 askeri darbesi sonrası uygulanan neoliberal politikalar, konut üretiminde merkeziyetçiliğin azalmasına ve yerel aktörlerin daha fazla rol üstlenmesine neden olmuştur. Yerel yönetimlerin artan yetkileri, belediye destekli konut projelerinin sayısında artış yaratmış, TOKİ'nin kurumsal olarak ilk adımlarının da bu yıllarda atılması dikkat çekmiştir (Özdemir, 2013, s. 118). Bu gelişmeler, konutun bir kamu hizmeti olmaktan uzaklaşıp, piyasa aktörlerinin yön verdiği bir meta haline geldiğini göstermektedir. Siyasal dinamikler bu dönemde doğrudan mekânsal üretime yansımıştır.

1980'li yıllarda Türkiye'de konut üretimi ve yapılaşma sürecinde yaşanan dönüşüm, devlet politikalarının yeniden yapılandırılması ve ekonomik önceliklerin değişmesiyle yakından ilişkilidir. Bu dönemde devlet kurumlarında özelleştirme politikalarına ağırlık verilmiş, Avrupa Topluluğu ile bütünleşme hedefi doğrultusunda ekonomik kalkınma, altyapı yatırımları ve konut inşasında yapısal reformlara gidilmiştir (Osmay, 1998). Bu sürecin en belirgin yansımalarından biri, daha önce konut üretiminde etkin rol üstlenen

küçük ölçekli girişimcilerin piyasalardan büyük ölçüde çekilmesi olmuştur. Artan arsa maliyetleri, konut üretimi için uygun alan bulma zorluklarıyla birleşince, küçük yatırımcıların sektördeki varlığı giderek azalmış, yerlerini sermaye gücü yüksek, büyük ölçekli firmalar almıştır (Sey, 1998). Bu durum, hem konut politikalarının ölçek ve aktör bakımından değişmesine hem de kent dokusunun dönüşüm sürecine farklı dinamiklerin yön vermesine neden olmuştur.

1980 sonrası dönem, Türkiye’de iç mimarlık disiplini açısından küresel etkilerin çok daha belirgin hale geldiği, iletişim olanaklarının artmasıyla birlikte mimarlık dünyasındaki yeni yaklaşım ve tartışmaların eş zamanlı olarak izlenebildiği bir süreçtir. Bu dönemde modernist mimarlığın eleştirildiği ve postmodernizmin, dekonstrüktivizm, rejyonalizm ve bağlamsalcılık gibi alternatif yaklaşımlarla sorgulandığı bir ortam oluşmuştur. Türkiye’de mimarlar, bu fikir karşısında, yerel bağlamı dikkate almaksızın, bilinçsizce seçimler yapmaya yönelmiştir. Aynı zamanda 1980’li yıllarda ithalat ve ihracat sınırlandırmalarının kaldırılması, yürürlüğe giren yeni ekonomik politikalar sayesinde çok çeşitli yapı malzemeleri ve inşaat teknolojileri kullanılabilir hale gelmiştir. Ancak bu teknik ve fikirsiz çeşitlilik, tasarım kararlarının eleştirel bir zemin yerine rastlantısal tercihlere dayanmasına yol açmış, iç mimarlık ve mimarlıkta kavramsal derinlik yerine stilistik uyarlamalar öne çıkmıştır. İç mimarlık ortamında hem kuramsal hem de teknik anlamda bir çoğulculuk yaratmış, ancak bu çoğulculuk yapılan uygulamaların niteliğini sorgulayan bilinçli bir tasarım ortamına tam anlamıyla dönüşememiştir (Yürekli, 1996, s 65-71). Bu durum, dönemin sosyokültürel karmaşıklığını da yansıtmaktadır.

Bu dönemde yap-sat modeliyle inşa edilen apartmanların yanı sıra, toplu konut projeleri ve site yerleşimlerinde de çok katlı apartman bloklarının kullanımı giderek artmıştır (Tanyeli, 1998). Böylece apartman tipi yapılaşma, Türkiye kentlerinin baskın konut formuna dönüşerek kent silüetinin temel belirleyicisi hâline gelmiştir. Bu gelişim aynı zamanda kültürel çeşitliliğin mimariye yansımaları da göstermektedir. Konutlarda işlevsel çeşitlilikten çok estetik görünüm ve lüks vurgusu ön plana çıkmıştır. Özellikle büyük kentlerin çevresinde gelişen kapalı site anlayışı, küreselleşmenin mekâna yansıyan en belirgin formlarından biri olmuştur. Bu yapılar, güvenlik, temizlik ve homojen topluluklara ait olma arzusu gibi unsurları barındıran, dış dünyadan soyutlanmış mekânlar yaratmıştır. Bu kapalı yaşam alanları, orta ve üst sınıf için hem ekonomik başarı göstergesi hem de tüketim alışkanlıklarının dışavurumu niteliğindeydi (Erkip, 2001, s. 93). Sosyal dışlanmayı

mekânsal düzeyde yeniden üreten bu yapılaşmalar, kent içi eşitsizlikleri de görünür hale getirmiştir. Bu yaklaşım, konutun toplumsal anlamını farklılaştırmıştır.

1980’li yılların ortasından itibaren hız kazanan kentleşme ve göç olgusu, kentsel mekânda yeni konut sunum biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Büyükşehirlerin çeperlerinde, önceki dönemlerden farklı olarak yalnızca düşük gelir grubuna yönelik değil, orta ve üst gelir gruplarını hedefleyen planlı konut alanları gelişmiştir. Bu bağlamda İstanbul’da Bahçeşehir ve Ataşehir, Ankara’da Ümitköy ve Çayyolu gibi bölgeler, 1990’lı yıllarda neoliberal kentleşme politikalarının mekâna yansımaları olarak öne çıkmıştır (Bartu Candan & Kolluoğlu, 2008, s. 31). Bu bölgelerde site anlayışına dayalı planlamalar, konutu yalnızca bir barınma birimi olmaktan çıkararak, belirli bir yaşam tarzını temsil eden yeni bir modelin göstergesi olmuştur. Aynı dönemde apartmanlaşma, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerde hız kazanmış; ancak apartmanlar artık yalnızca alt ve orta sınıfların barınma biçimi olmaktan çıkarak üst gelir gruplarının da tercih ettiği, özel mimari tasarımlara sahip konut komplekslerine dönüşmüştür. Özellikle Kozyatağı, Etiler, Çankaya ve Narlidere gibi semtlerde yükselen lüks konutlar, tüketim kültürünün mekânsal ifadeleri olarak dikkat çekmiştir (Keleş, 2012, s. 203). Bu gelişmeler, kent merkezlerinin sosyoekonomik yapısından uzaklaşma eğilimini de beraberinde getirmiştir.

Söz konusu dönemdeki konut iç mekân planları, toplumsal talepler doğrultusunda yeniden şekillenmiştir. Mekânlar arasındaki işlevsel ayırım daha belirgin hale gelmiş; Amerikan tipi açık mutfaklar, ebeveyn banyoları ve çocuk odaları planlara dâhil edilmiştir. Bu mekânsal dönüşüm, çekirdek aile yapısının konut planlarına doğrudan yansımalarının yanı sıra bireysel mahremiyetin de önem kazandığını göstermektedir (Yürekli, 1996, s. 73). Böylece ev, sadece yaşanacak bir alan değil, aynı zamanda sahip olunan sosyal statünün sergilendiği bir mekân haline gelmiştir.

1990’lı yıllarda Türkiye’de hız kazanan neoliberal kentleşme politikaları, büyük ölçekli ve tematik konut projelerinin planlanmasını gündeme getirmiştir. Bu bağlamda Uphill Court projesi önemli bir örnek olarak gösterilebilir (Şekil 3.49). İstanbul’un Ataşehir bölgesinde, 1990’ların sonlarına doğru planlanmaya başlanmış; 2000’li yılların başında uygulamaya geçirilmiştir. Proje, dönemin yükselen orta ve üst sınıf profiline hitap eden, konfor, güvenlik ve statü unsurlarını öne çıkaran bir yaşam alanı sunma hedefiyle

geliştirilmiştir. Ataşehir, İstanbul’un merkez dışı bölgelerinde planlı kentleşme modelinin ilk örneklerinden biri olarak düşünülmüş; işlevsel, modüler ve güvenli site yaşamına olan talep doğrultusunda şekillendirilmiştir (YBA İnşaat, t.y; Yurtoğlu,2015). Uphill Court’un kent dokusu içerisinde konumlanması da bu hedefle paralel şekilde, ulaşım ağlarına yakın ancak kalabalık merkezlerin dışında, “az yoğun ama nitelikli” bir yerleşim mantığına göre düzenlenmiştir.

Şekil 3.49. Uphill Court Ataşehir Vaziyet Planı Şeması (YBA İnşaat).

Proje kapsamında toplam 19 konut bloğu ve 4 ticaret bloğu yer almakta; bu konut bloklarının içinde 1.742 bağımsız bölüm (daire) bulunmaktadır (YBA İnşaat, t.y.). Bu büyük ölçekli yapılaşma, sitenin hem konut hem de yaşam hizmetlerini entegre eden çok yönlü ve kendine yeterli bir yerleşim modeline dayandığını göstermektedir. Konut planları genellikle 2+1, 3+1 ve 4+1 daire tipolojileri üzerine şekillenmiş olup, geniş salonlar, ebeveyn banyolu yatak odaları, açık veya kapalı balkonlar, açık mutfaklar ve çok amaçlı kullanım alanları gibi unsurlar barındırmaktadır (Şekil 3.50).

Şekil 3.50. Uphill Court C Ada 2+1 ve 3+1 Daire Tiplerinin Kat Planları (solda: 2+1, sağda 3+1), (Uphill Court Ataşehir).

İç mekânda modüler gömme dolap sistemine uygun boşluklar ve doğal ışığı maksimum kullanacak şekilde yerleştirilmiş pencereler öne çıkmaktadır (Şekil 3.51). Bu mekânsal tercihler, çağdaş ihtiyaçları karşılamak üzere geliştirilmiştir.

Şekil 3.51. Uphill Court Gömme Dolap Sisemi ve Geniş Pencere Kullanımı (URL 16).

Site içindeki her blokta benzer plan tipolojileri uygulanmış olsa da malzeme seçimleri ve iç mekân detaylarında farklı kullanıcı profillerine hitap edecek alternatifler sunulmuştur. Konutlar; parkeler, seramik yüzeyler, Amerikan tipi açık mutfak sistemleri, PVC pencereler gibi o dönem için modern sayılabilecek uygulamalarla donatılmıştır (Şekil 3.52). Bu özellikler, hem üretici firmaların pazarlama stratejilerine hem de kullanıcıların statü göstergesi arayışlarına hizmet edecek şekilde sunulmuştur. Uphill Court gibi projeler, yalnızca fiziksel değil aynı zamanda kültürel ve ideolojik temsillerle örülü bir konut anlayışını yansıtmıştır.

Şekil 3.52. Solda; Uphill Court Parke Seramik Uygulaması, sağda; Amerikan Tipi Açık Mutfak Sistemi Uygulaması (URL 16).

Dönemin sosyo-politik etkilerinin iç mekân plan kurgusunda izlerini taşıyan konutlardan bir diğeri Avrupa Konutları'dır. 1990'lı yılların sonunda İstanbul Başakşehir'de inşa edilen bu proje, büyük ölçekli toplu konutların önde gelen örneklerinden biri olarak öne çıkmıştır (Şekil 3.53). Proje, kent merkezine erişim imkânı yüksek bölgelerde konumlanmış; çok sayıda bloktan oluşan, geniş ölçekli bir yerleşim alanı olarak tasarlanmıştır.

Şekil 3.53. Avrupa Konutları Başakşehir Vaziyet Planı (Avrupa Konutları Başakşehir).

Projenin ortaya çıktığı dönemde Türkiye, 1980 sonrası serbest piyasa politikalarının etkisiyle hızlı bir ekonomik dönüşüm sürecine girmiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda artan kentleşme hızı, orta ve üst sınıfın yaşam standartlarını yükseltme talebiyle birleşmiş; bu süreçte güvenli site anlayışı, toplu konut projelerinin temel yaklaşımı haline gelmiştir (Tekeli, 2011, s. 102). Avrupa Konutları da bu dönemin siyasal ve ekonomik politikalarının bir ürünü olarak, bireylere yalnızca barınma değil, güvenlik, mahremiyet ve sosyal prestij sunmayı hedefleyen bir yapılaşma modeli geliştirmiştir.

İç mekân kurgusu açısından bakıldığında, Avrupa Konutları'nda 2+1, 3+1 ve 4+1 gibi farklı daire tipolojilerine yer verilmiştir (Şekil 3.54). Kat planlarında geniş salonlar, ebeveyn banyolu yatak odaları, çamaşır odaları, açık veya kapalı balkonlar ve gömme dolap sistemleri gibi dönemin yeni mekânsal standartlarını yansıtan detaylar öne çıkmaktadır (Avrupa Konutları Başakşehir, t.y.).

Şekil 3.54. Avrupa Konutları 2+1 ve 3+1 Daire Tiplerinin Kat Planları (solda: 2+1, sağda 3+1), (Avrupa Konutları Başakşehir).

Geleneksel sofaya dayalı plan tipinden uzaklaşarak, Batı tarzı koridorlu plan şemaları benimsenmiş; böylece mekânlar daha fonksiyonel ve mahremiyet odaklı biçimde organize edilmiştir. Özellikle ebeveyn yatak odalarına eklenen banyolar, çekirdek aile yapısının güçlenmesi ve mahremiyet anlayışının artmasıyla ilişkilendirilebilir (Kırlı, 2005, s. 61). Bunun yanında çamaşır odaları, modern yaşamın pratik gerekliliklerini karşılamayı hedefleyen yenilikçi çözümler olarak projeye dâhil edilmiştir (Şekil 3.55).

Şekil 3.55. Avrupa Konutları Çamaşır Odası (Avrupa Konutları Başakşehir).

İç mekân organizasyonunda balkon tipolojileri de dönemin sosyal alışkanlıklarını yansıtmaktadır. Açık balkonların yanı sıra kapalı balkon uygulamaları hem iklimsel faktörler hem de kullanıcıların mekânı farklı işlevlerde değerlendirme isteğiyle ortaya çıkmıştır. Bu durum, konut mekânlarının yalnızca oturma veya dinlenme alanı olarak değil, aynı zamanda depolama ya da ek yaşam alanı gibi işlevlerle kullanılmasına imkân tanımıştır.

Gömme dolap sistemleri ve modüler mobilya sistemlerine uygun mekânsal boşluklar dikkat çekmektedir (Şekil 3.56). Bu düzenlemeler, artan depolama ihtiyacı, özel yaşam alanlarına duyulan talep ve bireysel mahremiyet arayışının bir yansıması olarak iç mekân plan kurgusunda kendini göstermektedir (Kırlı, 2005, s. 62). Böylece, konut iç mekânları, dönemin sosyokültürel dinamiklerine uygun bir şekilde esnek ve fonksiyonel bir biçimde tasarlanmıştır.

Şekil 3.56. Avrupa Konutları Gömme Dolap Sistemleri ve Modüler Mobilya Sistemine Uygun Boşluklar (Avrupa Konutları Başakşehir).

Bu tercihler, dönemin kullanıcı taleplerini karşılamanın yanı sıra, konutun statü göstergesi olarak konumlandırılmasına da hizmet etmiştir. Avrupa Konutları bu yönüyle, küreselleşme etkisiyle artan tüketim kültürünün mekâna nasıl yansıdığını göstermesi bakımından önemlidir.

1980-2000 yılları arasında yaşanan siyasal ve kültürel dönüşümler, Türkiye'de konut anlayışını kökten etkilemiştir. Özelleştirme, neoliberal politikalar, artan tüketim arzusu konutun biçimsel, işlevsel ve toplumsal anlamını dönüştürmüştür (Ergün, 2001, s. 116). Bu

süreçte bireylerin mekâna yüklediği anlam da farklılaşmış, konut artık bir kimlik ve güvenlik temsiline dönüşmüştür.

Diğer yandan, 1999 yılında yaşanan Gölcük Depremi ise dönemin sonuna doğru yapı kalitesi ve kent planlamasına ilişkin ciddi bir sorgulama sürecini beraberinde getirmiştir. Deprem, mühendislik hizmetlerinden yoksun, standart dışı yapılarla dolu gecekondu kökenli yerleşimlerin kırılganlığını açıkça ortaya koymuştur. Bu durum, kamuoyunda dayanıklı konut arayışını artırmış; nitelikli yapı üretimine ve kentsel güvenliğe dair farkındalık oluşturarak, bir sonraki dönemin (2000 sonrası) konut politikalarının temelini atmıştır (Ergün, 2001, s. 117). Bu kırılma anı, mimari pratiklerde kalite ve denetim kavramlarını gündeme getirmiştir.

1980–2000 döneminde Türkiye’de konut tasarımını şekillendiren temel faktörler, küreselleşme ve tüketim kültürünün etkisiyle çeşitlenmiş ve mekânsal çözümlere doğrudan yansımıştır. Bu süreçte, sosyo-politik değişimler, yaşam biçimlerindeki dönüşümler, iç mekân planlaması, donatı elemanları ve görsel tercihlerin bir arada değerlendirilmesi, dönemin konut anlayışının kapsamlı bir resmini sunmaktadır. Aşağıdaki tablo (Tablo 3.3), bu dönemdeki konut iç mekân biçimlenişini ve etkili faktörleri karşılaştırmalı bir biçimde ortaya koymaktadır.

Tablo 3. 3. Küreselleşme ve Tüketim Kültürü Döneminde Türkiye’de Konut İç Mekân Biçimlenişinin Sosyo-Politik ve Kültürel Etkenler Çerçevesinde Analizi

DÖNEM	1980-2000
Sosyo-politik Değişimler	Küreselleşme
	Göç
	Konut üretimini arttırmak ve desteklemek amacıyla Toplu Konut Kanunu yürürlüğe girmesi (TOKİ)
	Neoliberal politikalar
Sosyo-politik Değişimlerin Sonuçları	Bireyselleşme ihtiyacı
	Tüketim kültürü sonucu lüks ve işlevsel konut ihtiyacı
	Estetik ve lüks görünümlü kapalı site anlayışı ve çok katlı apartman blokları inşası
İç Mekân Plan Kurgusu	Geniş salonlar (1)
	Amerikan tipi açık mutfaklar (2)
	Ebeveyn banyoları (3)
	Çok amaçlı kullanım alanları (4)
	Çamaşır odaları (5)
	Farklı kullanıcı ihtiyaçlarına çözüm olarak çeşitlendirilmiş daire tipolojileri
	Açık ve kapalı balkonlar (6)
	Antre-koridorlu plan kurgusu (7)
	Mahremiyeti gözetten plan kurgusu
Donatı Elemanları	Geniş pencereler
	Modüler mobilya sistemlerine uygun bırakılmış boşluklar (8)
	Malzeme kullanımında (parke, seramik ve mobilya renkleri) farklı kullanıcı profillerine hitap edecek alternatifler

Görsel

- (1) Geniş salonlar
(7) Antre-koridorlu plan kurgusu

- (3) Ebeveyn banyoları
(4) Çok amaçlı kullanım alanları
(6) Açık ve kapalı balkonlar

- (2) Amerikan tipi açık mutfaklar

- (8) Modüler mobilya sistemlerine uygun bırakılmış boşluklar

- (5) Çamaşır odaları

- (8) Modüler mobilya sistemlerine uygun bırakılmış boşluklar

3.6. 2000'den Günümüze Kentsel Dönüşüm Döneminde Konut ve Mekân Özellikleri

2000'li yıllar, Türkiye'de kentsel gelişim ve konut üretim süreçlerinde köklü bir dönüşümün yaşandığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemin belirleyici aktörü TOKİ olurken, kentsel dönüşüm politikaları da kentsel mekânın yeniden yapılandırılmasında merkezi bir araç hâline gelmiştir (Keleş, 2013, s. 388). Bu dönemde geliştirilen projeler, yalnızca barınma ihtiyacını karşılamayı değil, aynı zamanda kentlerin büyüme yönünü ve toplumsal yaşam biçimlerini de yeniden şekillendirmeyi amaçlamıştır

1999 Gölçük Depremi'nin ardından Türkiye'deki konut stokunun fiziki yeterliliği ve güvenliği ciddi biçimde sorgulanmaya başlanmış; bu sorgulama, özellikle büyükşehirlerdeki konut alanlarında yenileme ve dönüşüm ihtiyacını görünür kılmıştır (Genç, 2008). Bu çerçevede, 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ile yerel yönetimlere dönüşüm süreçlerinde aktif rol verilmiş, böylece dönüşümün yerel temsili sağlanmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak, 5366 sayılı Kanun ile tarihi ve kültürel dokunun “yenilenerek” korunmasını amaçlanırken, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile afet riski gerekçesiyle kapsamlı alanlarda dönüşüm projelerin uygulanması amaçlanmıştır (Keleş, 2013, s. 389; Kentleşme Şûrası, 2009, s. 27). Tüm bu yasal ve kurumsal düzenlemeler, Türkiye'de konut mimarisi ve yerleşim tipolojisinin dönüşümünü hızlandırmış, özellikle kent merkezlerinde yeni, yüksek yoğunluklu ve çoğunlukla estetikten uzak yapım pratiklerini beraberinde getirmiştir. Bu noktada yasa ve yönetmelikler, kentsel mekânın yeniden üretimini belirleyen en önemli araç haline gelmiştir.

2000 yılı sonrasında Türkiye'deki konut üretim süreçleri, 1980'lerde ivme kazanan kapitalist-neoliberal dönüşümün ve küresel ekonomik sistemin etkisiyle şekillenmiştir. Bu dönemde konut, yalnızca barınma ihtiyacını karşılayan bir yapı tipi olmaktan çıkarak, ulusal ve uluslararası sermaye için yüksek getirili bir yatırım alanı hâline gelmiştir. Özellikle küresel finans aktörleri, bankalar ve büyük ölçekli yatırım grupları konut üretimine doğrudan ya da ortaklıklar yoluyla dâhil olmuş, bu durum üretim ölçeğinin geçmiş dönemlerin çok üzerine çıkmasına neden olmuştur. Kentsel yönetim literatüründe vurgulandığı üzere (Keyder, 1999, 2005; Salet, 2006), merkezi yönetimler küresel ekonomiyle entegrasyon süreçlerini kentler üzerinden, özellikle de kentsel merkezler aracılığıyla gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda sermaye grupları, kent içerisindeki yüksek rant potansiyeline sahip alanlara yönelmiş, stratejik konumda bulunan bu merkezlerde büyük ölçekli konut

projeleri geliştirerek, mekânsal dönüşüm süreçlerine müdahil olmuştur. Türkiye'nin içsel ekonomik, siyasal ve hukuki dinamikleri de bu süreci desteklemiş; büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri, imar düzenlemeleri ve finansal teşvikler aracılığıyla sermaye gruplarının konut piyasasındaki etkinliğini artırmıştır (Keleş, 2013, s. 391-392). Böylece, konut üretimi, toplumsal ihtiyaca dayalı planlamadan uzaklaşarak, daha çok yatırım değeri ve ekonomik getiri üzerinden şekillenen bir yapıya evrilmiştir. Bu durum, piyasa dinamiklerinin mekânsal karar alma süreçlerinde ne kadar belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

1980'li yıllarda kent merkezinde yaşanan yoğunlaşmanın ardından, konut üretimi kentin çeperine yönelmiş; bu dönemde dışa kapalı ve büyük ölçekli konut siteleri ön plana çıkmıştır. Ancak 2000'li yıllarla birlikte, bu konut yapıları kentsel dönüşüm uygulamaları kapsamında yeniden kent merkezine yönelmeye başlamıştır. Bu süreçte “kentsel dönüşüm” kavramı, çıkarılan çeşitli yasal düzenlemeler aracılığıyla konut üretimini doğrudan biçimlendirmiştir. Örneğin, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, sit alanı ilan edilen bölgelerin, çevresel gelişmelerle uyumlu biçimde yeniden yapılandırılmasını hedeflemektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu ise yerel yönetimlere, kentsel dönüşüm uygulamalarını gerçekleştirme yetkisi tanımıştır (Genç, 2008). Bunlara ek olarak, 2012'de yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, afet riski taşıyan yapıların kent genelinde dönüştürülmesini hukuki zemine oturtmuştur (Şenyol Kocaer ve Bal, 2013). Yasalar ile kentsel dönüşüm kavramı bölgeleri dönüştürme yerine mevcudu yıkıp yerine yenisini yapma olarak anlanmaktadır. Bu farklılaşma, dönüşümün mekânsal anlamını da değiştirmiştir.

Kentsel merkezlerde başlatılan proje odaklı dönüşüm uygulamaları, depremle birlikte daha kapsamlı ve kentsel ölçekte ele alınmaya başlanmıştır. Kentsel dönüşüm uygulamaları, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropollerdeki gecekondu alanlarını ve eski kent dokularını hedef almıştır. Böylece kentsel yenileme ve dönüşüm süreçleri, yalnızca mekânsal bir müdahale olmaktan çıkıp, sermaye yönelimleriyle bütünleşmiş yeni bir üretim stratejisine dönüşmüştür. Bu süreçte, ulus ötesi sermaye hareketlerinin etkisinde şekillenen ekonomi politikaları, kent merkezlerinde boşaltılan ve dönüşüme açılan büyük kentsel parçaları birer yatırım alanı olarak görmüş ve bu alanlarda konut üretimine yoğunlaşmıştır. Bu yönelimin temelinde iki temel neden yatmaktadır. Birincisi, konutun geniş bir kullanıcı kitlesine hitap etmesi ve bu sayede sermayenin hızlıca nakde

çevrilebilmesine olanak tanıyan bir metaya dönüşmesidir. İkincisi ise, konut projelerinin ticari ve hizmet işlevleriyle bütünleştirilebilecek esneklikte olması nedeniyle yatırım açısından cazip bir araç hâline gelmesidir. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm kavramı hem fiziksel iyileştirme hem de ekonomik rant üretimi için bir araç olarak işlevselleşmiş, yatırımcıların ilk odak noktası, yüksek getiri potansiyeline sahip konut projeleri olmuştur (Genç, 2008). Bu eğilim, konut üretiminin toplumsal gereksinimlerden çok piyasa dinamikleriyle belirlendiği bir mekânsal yeniden üretim sürecini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak sosyoekonomik dengeler, konutun toplumsal işlevini ikinci plana itmiştir.

2000’li yıllarla birlikte Türkiye’de konut üretiminde merkezi bir aktör haline gelen TOKİ, yalnızca konut inşaatı yapan bir kurum olmanın ötesine geçerek, kentsel planlama süreçlerinde belirleyici bir rol üstlenmiştir. Her ne kadar TOKİ, 1984 yılında temel olarak kamu eliyle alt ve orta gelir gruplarına yönelik konut üretimini sağlamak ve konut kooperatiflerini desteklemek amacıyla kurulmuş olsa da 2003 sonrasında yapılan yasal düzenlemelerle birlikte kurumun yetki ve görev kapsamı genişlemiş ve kurumsal yapısı yeniden tanımlanmıştır (Keleş, 2013, s. 394). 2004 sonrasında TOKİ, Arsa Ofisi’nden devraldığı ya da kamu kurumlarınca tahsis edilen arsalar üzerinde, yerel yönetimlerle ve özel sektörle iş birliği yaparak toplu konut projeleri üretmeye yönelmiştir. Bu durum, TOKİ’yi yalnızca konut üreticisi değil, aynı zamanda kent parçaları üzerinde stratejik planlamalar yapan bir üst yönetim mekanizması konumuna taşımıştır. Fiilen, yaklaşık 500’e yakın özel yüklenici firma ile yürütülen projeler aracılığıyla kamu arazilerinin dönüştürülmesinde TOKİ hem fiziksel mekânın yeniden üretiminde hem de kentleşme politikalarının yönlendirilmesinde belirleyici olmuştur (Türkün ve Yapıcı, 2009). Böylece kentsel yaşam, TOKİ’nin belirlediği ölçek ve standartlara göre şekillenmeye başlamıştır.

TOKİ’nin “Sosyal Konut” başlığı altında gerçekleştirdiği projeler, genellikle kent merkezinden uzak alanlarda konumlanan, tip plan şemalarının tekrarıyla oluşan yüksek yoğunluklu blok yapılaşmaları şeklinde tanımlanmıştır. Aslında bu tür apartman yerleşimlerinin üretimi, geçmiş dönemlerde de hem kent içi hem de kent dışı ölçeklerde görülmekteydi; ancak 2000’li yıllarda üretim teknolojilerinin gelişmesi ve TOKİ’nin kurumsal kapasitesinin artmasıyla birlikte bu konut tipleri yaygınlaşarak baskın konut sunum biçimi haline gelmiştir. TOKİ tarafından gerçekleştirilen bu büyük ölçekli projeler, özellikle alt gelir gruplarına yönelik olarak planlanmış ve göçle gelen nüfusun barınma ihtiyacına çözüm olarak sunulmuştur. Bununla birlikte, bu yerleşimlerin kullanıcı profili,

çoğunlukla kentsel dönüşüm kapsamında kent merkezinden tahliye edilen ve daha önce gecekondulu bölgelerinde yaşayan bireylerden oluşmaktadır (Ataöv ve Osmay, 2007). Kentsel dönüşüm uygulamaları ile merkezdeki gecekondulu alanları ve yapısal olarak riskli kabul edilen konut bölgeleri yıkılarak, TOKİ'nin "kaynak geliştirme" politikaları çerçevesinde yeni konut projelerine ve yatırım biçimlerine alan yaratılmaktadır (Sassen, 2004). Böylece kentlerin mekânsal yapısı köklü şekilde değişmiştir.

Son yıllarda konut üretiminde sürdürülebilirlik, enerji verimliliği ve dijitalleşme gibi çağdaş eğilimler öne çıkmaktadır. Akıllı ev sistemleri, çevre dostu malzemeler ve yeşil bina sertifikaları, konutun yeni teknolojilerle donatılmış, esnek ve uyarlanabilir bir yaşam alanı olarak yeniden tanımlanmasını sağlamaktadır. Bu çerçevede geliştirilen projeler, kullanıcı merkezli tasarım ilkeleriyle biçimlenmekte; bireyin gündelik yaşam konforu, güvenliği ve çevresel farkındalığı temel alınmaktadır (Keleş ve Alkan, 2020, s. 115). Yeni nesil konutlar, yalnızca fiziksel mekân değil, aynı zamanda bir yaşam tarzı ve dijital kimlik göstergesi olarak kurgulanmaktadır. Günümüz konutu, bireysel tercihler ve teknolojik olanaklarla şekillenen dinamik bir yapıdadır. Özellikle 2020 sonrası pandemi deneyimi, konutun tanımını bir kez daha dönüştürmüştür. Salgın süreci, evin yalnızca barınma değil; çalışma, eğitim ve sosyal etkileşim mekânı olarak çok işlevli biçimde kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Bu durum, iç mekân tasarımlarında esneklik, modülerlik ve çok amaçlı kullanımı ön plana çıkarmış; balkon gibi yarı açık alanlar yeniden değer kazanmıştır (Özsoy, 2021: 63). Konutun sınırları artık sabit değil, bireyin değişen ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenen bir çerçeve olarak algılanmaktadır. Pandemi, mekânsal gereksinimlerin ne denli değişken olabileceğini ortaya koymuştur. Bugünün kentsel konut anlayışı, güvenlik, konfor, prestij ve teknolojik donanım gibi kriterlerle şekillenirken; mekânın sosyal işlevi giderek ikincil hâle gelmektedir. Bu durum, konutun toplumsal aidiyetin üretildiği bir alan olmaktan uzaklaşarak bireysel tüketim tercihlerinin bir yansıması hâline geldiğini göstermektedir. Böylece iç mekân, daha çok bireysel yaşam tarzını temsil eden bir olguya dönüşmüştür.

Günümüzde kentlerde gözlemlenen mekânsal dönüşüm, çoğunlukla içe kapalı, tüm yaşamsal donatıları kendi bünyesinde barındıran konut siteleri şeklinde belirginleşmektedir (Polat ve Kartal, 2018, s. 68). Bu tür yerleşim biçimleri, kentlerin sosyal ve mekânsal dokusunu homojenleştirmekte ve kent içi etkileşim alanlarını sınırlamaktadır. Bunun yanı sıra, çelik, betonarme, cam, gaz beton ve çeşitli seramik gibi çağdaş yapı malzemelerinin yaygın kullanımı, farklı kentlerde benzer form ve estetikte yapıların inşa edilmesine neden

olmakta, bu durum da kent kimliğini zayıflatmakta ve özgünlüğü ortadan kaldırmaktadır (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007, s. 206).

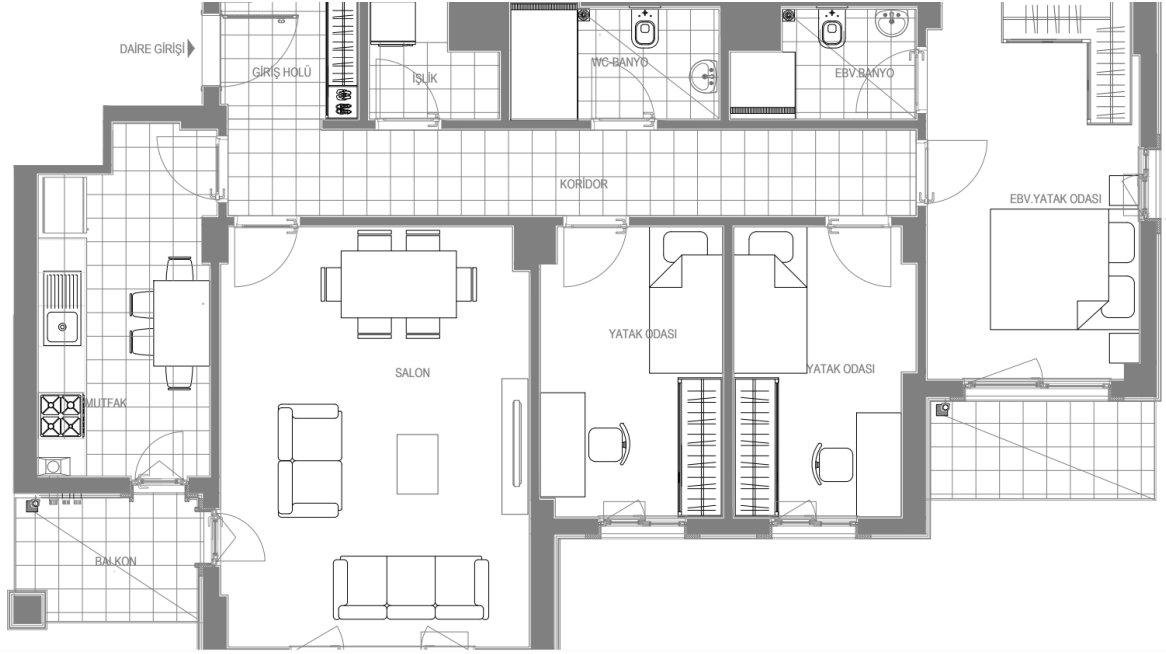
1980 sonrası hız kazanan toplu konut politikaları ve 2000’li yıllarda kentsel dönüşümle birlikte farklı ölçeklerde yeni yaşam alanları ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerin en görünür örnekleri ise TOKİ’nin gerçekleştirdiği büyük ölçekli projelerde gözlemlenmektedir. TOKİ projelerine örnek teşkil eden kapsamlı uygulamalardan biri, İstanbul’un Başakşehir ilçesinde hayata geçirilen Kayaşehir yerleşim alanıdır. Bu projede iç mekân kurgusu, aile yapısının korunmasına yönelik geleneksel eğilimlerle, küreselleşmenin etkisiyle artan modern yaşam standartlarının bir arada bulunma çabasını yansıtmaktadır.

TOKİ’nin önceliği konutu bir sosyal devlet hizmeti olarak kitlelere ulaştırmaktır. Kayaşehir’deki iç mekân kurgusu, bu anlayışın bir yansıması olarak standartlaştırılmış, tekrarlanabilir ve maliyet etkin çözümler üzerinden şekillendirilmiştir. Farklı gelir gruplarına hitap eden tip projeler, özellikle orta ve alt gelirli ailelerin barınma ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemiş, iç mekânlar bu doğrultuda belirli bir homojenlik göstermiştir (Güzey, 2009, s. 32). Bu homojenlik, bireysel tasarım tercihlerinden çok, merkezi planlama anlayışının öne çıkmasına yol açmıştır.

Proje başlangıçta sınırlı sayıda bloktan oluşmakla birlikte, ilerleyen yıllarda farklı etaplarla genişletilmiş, bugün 26 etap ve 20.000’in üzerinde konut birimi ile devasa bir yerleşim alanına dönüşmüştür. Her etap kendi iç işleyişine sahip olacak biçimde; blok düzenlemeleri, sosyal donatılar, ticari birimler ve açık alanlar ile planlanmıştır (TOKİ). Bu yönüyle Kayaşehir, klasik “konut üretimi” tanımının ötesine geçerek, mikro bir kentsel model sunmaktadır.

1+1, 2+1, 3+1 ve 4+1 plan şemaları ile sunulan konutlar, farklı kullanıcı gruplarına hitap edecek biçimde, hem kompakt hem de geniş ölçekli yaşam alanları oluşturacak şekilde tasarlanmıştır (Şekil 3.57). Bu planlar, yalnızca mekânsal büyüklük açısından değil; işlevsel dağılım, sirkülasyon alanlarının oranı, mekânsal ayrışma ve birlikte kullanım dengesi gibi konularda da farklılık göstermektedir. İç mekân planlamasında benimsenen modüler kurgular ise, farklı yaşam tarzlarına, aile yapısına ve mekânsal ihtiyaçlara kolaylıkla uyum sağlayabilen bir sistem sunmaktadır. Bu yaklaşım, konutu sosyokültürel değişkenliklere yanıt verebilen dinamik bir yaşam birimi olarak ele almayı mümkün kılmaktadır. Böylece,

TOKİ'nin konut üretiminde standardizasyonla birlikte esneklik arayışına da yöneldiği görülmektedir.

Şekil 3.57. TOKİ Kayaşehir, 1.Kısım, B Blok, Tip 16 Kat Planı, Başakşehir (TOKİ).

Kayaşehir TOKİ konutlarında, çağdaş konut yaşamının gerekleri doğrultusunda mutfakların salonlardan ayrılması, Türkiye’de hâlen güçlü olan mahremiyet ve geleneksel yaşam pratikleriyle ilişkilendirilebilir (Şekil 3.58), (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007, s. 206). Özellikle geleneksel aile yapısına sahip kullanıcılar açısından bu tür ayrılmalar, yaşam konforunu artıran unsurlar arasında değerlendirilmektedir.

Şekil 3.58. TOKİ Kayaşehir, Mutfak ve Salon İlişkisi, Başakşehir (URL 5).

İç mekân düzenlemelerinde çift balkon, gömme dolap ve ebeveyn banyosu gibi mekânsal unsurların yer alması, tüketim kültürünün ve orta sınıf beklentilerinin konut tasarımına etkisini göstermektedir. Balkonlar, hem geleneksel konut yaşamındaki dışa açılma alanlarının modern apartman tipolojisinde devamı olarak hem de sosyal etkileşim ihtiyacını karşılayan yarı-açık mekânlar olarak işlevlendirilmiştir. Gömme dolap sistemleri ise hem mekânsal tasarruf arayışının hem de modern depolama alışkanlıklarının konutlara yansımasıdır (Özdemir, 2010, s. 118).

Çamaşır odaları, geleneksel Türk ev yaşamında aile üyelerinin günlük rutinlerini organize ettikleri alanların modern karşılığı olarak değerlendirilebilir. Bu alanlar, özellikle geniş aile yapısına sahip kullanıcılar için mekânsal düzeni sağlamanın yanı sıra, ev içi mahremiyet ve işlevselliği artıran bir rol üstlenmektedir. (Özdemir, 2010, s. 120). Bu tür alanlar, yalnızca fiziksel işlevlerini yerine getirmekle kalmamakta; sosyokültürel yaşam alışkanlıklarını destekleyen, aile yaşamını kolaylaştıran iç mekân ögesi olarak öne çıkmaktadır.

Kayaşehir TOKİ yerleşiminde dikkat çeken bir diğer unsur, tuvalet tipolojilerinde kültürel çeşitliliğe duyarlılıkla yaklaşılmasıdır. Konut birimlerinde hem alafranga hem de alaturka tuvaletlere yer verilmesi, Türkiye'nin çok katmanlı toplumsal yapısını ve kullanım alışkanlıklarındaki farklılıkları dikkate alan bir tasarım kararı olarak yorumlanabilir (Şekil

3.59). Bu çeşitlilik, sadece fiziksel kullanım konforu sağlamakla kalmamakta; aynı zamanda kuşaklar arası alışkanlık farklarını, göçle gelen bireylerin geleneksel tercihlerine olan bağlılıklarını ve hijyen algısındaki farklılıkları da dikkate almaktadır. Dolayısıyla, bu iki sistemin birlikte yer alması, sadece işlevsel değil; aynı zamanda sosyokültürel düzeyde kapsayıcı ve kullanıcı odaklı bir yaklaşıma işaret etmektedir.

Şekil 3.59. TOKİ Kayaşehir, Alafranga ve Alaturka Tuvaletler, Başakşehir (URL 5).

Kayaşehir TOKİ Projesi, devlet güdümlü mekânsal müdahalenin, sosyal konut üretiminin ve kent politikalarının somutlaştığı bir modeldir. Planlamadan mimariye, sosyokültürel profilden çevresel sürdürülebilirliğe kadar geniş bir perspektiften ele alındığında, Kayaşehir yerleşimi, Türkiye’deki çağdaş konut biçimlenişinin dinamiklerini anlamak açısından kritik bir örnek teşkil etmektedir.

TOKİ öncülüğünde gerçekleşen kamu odaklı konut üretiminin yanında, aynı dönemde öne çıkan bir diğer konut sunum biçimi de ulusal ve uluslararası yatırımcıların odaklandığı büyük ölçekli gayrimenkul projeleridir. (Swyngedouw vd., 2002). Bu yatırımlar içerisinde karma kullanımlı projeler ile, çoğunlukla tek bloktan oluşan, yüksek katlı rezidans yapıları öne çıkmaktadır. Bu projeler, küresel ekonomik sermayenin kent mekânı üzerindeki etkisini pekiştiren bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, 2000’li yıllar konut üretiminde hem sosyal politika güdümlü toplu konut üretiminin hem de sermaye yönelimli

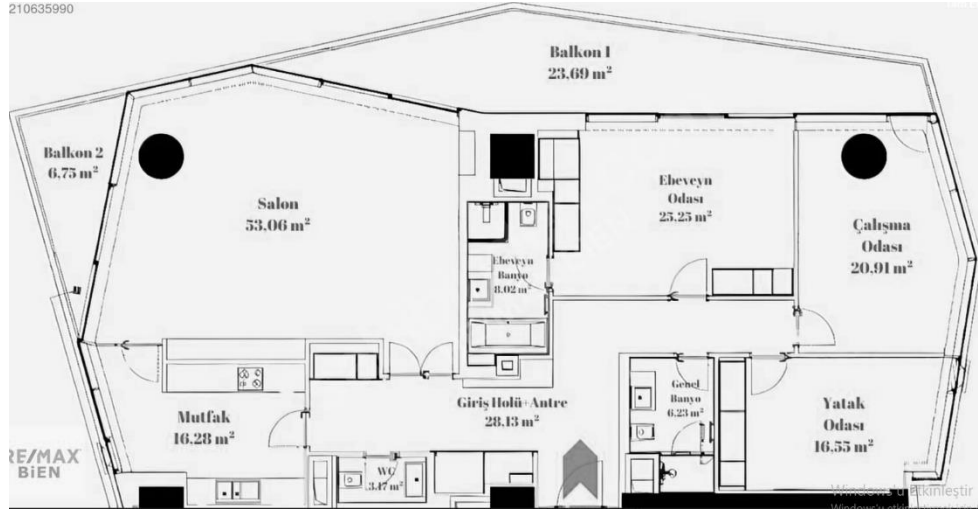
lüks konut projelerinin eşzamanlı olarak sürdürüldüğü bir dönemi ifade etmektedir (Görgülü ve Kaymaz Koca, 2009).

Özellikle 1990'lardan itibaren geliştirilmeye başlanan ve 2000 sonrası yaygınlaşan bu projeler, sadece konut birimlerini değil; aynı zamanda ticaret, hizmet, spor ve kültürel işlevleri de bünyesinde barındıran kompleks yapılar olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu projeler, işlevsel çeşitliliği ile kentsel yaşamı dönüştürmeyi hedeflemekle birlikte, yatırımcılar açısından önemli bir sermaye aracı olarak öne çıkmaktadır. 2004 sonrasında özel sektör eliyle geliştirilen neredeyse tüm konut projeleri, tam anlamıyla karma işlevli olmasa da barınma dışı çeşitli kullanım türlerini içermektedir. Bu durum, konutun yalnızca bir barınma mekânı değil, aynı zamanda bir yatırım nesnesi olarak değerlendirildiğinin açık bir göstergesidir. Bu tür yerleşimler, yatırımın yüksek getiri potansiyeli nedeniyle özellikle üst gelir grubunun tüketimine sunulmaktadır (Görgülü ve Kaymaz Koca, 2009). Bu süreç, konut üretiminde sermaye mantığının belirleyici rolünü pekiştirerek, mimari tasarımın ve mekânsal örgütlenmenin piyasa dinamiklerine göre şekillendiği yeni bir dönemin habercisi olmuştur.

Bu bağlamda, 2000 sonrası dönemde Ankara'da geliştirilen örnek projelerden biri olan Next Level Ankara'nın inşası, Türkiye'de 2008 küresel ekonomik krizinin ardından emlak sektörünün yeniden yapılandırılmaya başlandığı bir döneme denk gelmektedir. Bu süreçte devletin inşaat sektörünü ekonomik büyümenin lokomotifleri olarak görmesi, büyük ölçekli gayrimenkul projelerini teşvik etmiştir (Akpınar ve Paker, 2019, s. 102). Böylece hem kamusal hem de özel alan sınırlarının yeniden tanımlandığı, güvenli, yüksek standartlı ve prestij odaklı yapılar, orta ve üst gelir gruplarına yönelik cazip yatırım araçlarına dönüşmüştür.

2000'li yıllarda Türkiye'nin başkenti Ankara'da yükselen Next Level projesi, konut üretiminin sermaye yönelimli dönüşümünü yansıtan önemli bir örnek olarak değerlendirilebilir. Proje, 2013 yılında TOBB arazisi üzerine Pasifik İnşaat tarafından hayata geçirilmiş olup; konut, ofis ve alışveriş merkezi işlevlerini bir arada barındıran karma kullanımlı bir yapı kompleksi olarak tasarlanmıştır (Pasifik GYO, 2024). Mimari açıdan modernist estetik anlayışı benimseyen proje hem fiziksel çevresiyle hem de hedeflediği kullanıcı profiliyle, Ankara'da yeni bir yaşam kültürünün ve tüketim alışkanlığının mekânsal karşılığını sunmaktadır. Projenin mekânsal organizasyonu, geleneksel Türk konut

kültüründen farklılaşarak bireyselleşmiş yaşam biçimlerini önceleyen bir plan anlayışı benimsemiştir (Şekil 3.60).

Şekil 3.60. Next Level Ankara Kat Planı (URL5).

Salonun mutfığa yakın konumlandırılması ve mutfığa iki kapıdan erişim imkânının sağlanması, mekânsal esneklik ve işlevselliği arttırmaktadır. Ayrıca, iki kapılı erişim, modern yaşamda aile bireylerinin bağımsız hareket edebilmesini ve mekânın çok amaçlı kullanımını mümkün kılarak, farklı sosyokültürel alışkanlıkları ve ev içi hiyerarşileri destekler (Özdemir, 2010, s. 118).

Aynı zamanda, konutların geniş pencerelerle gün ışığını maksimum düzeyde içeri alacak biçimde tasarlanması, doğayla bütünleşik bir yaşam izlenimi vermeye yöneliktir (Şekil 3.61). Bu iç mekân organizasyonu, mahremiyet yerine şeffaflık ve estetik değerleri ön plana çıkaran bir yaşam stilini temsil etmektedir.

Şekil 3.61. Next Level Ankara Pencere Kullanımı (URL5).

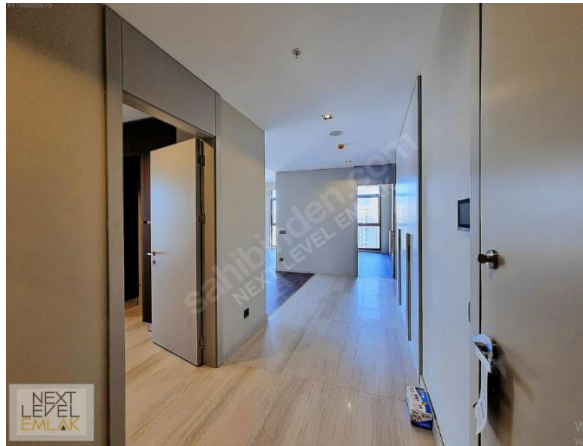
Konut içinde ayrı bir çalışma alanının yer alması, bireyselleşen kentli yaşam tarzının ve evin çok işlevli kullanım gerekliliğinin bir yansımasıdır. Modern kent yaşamında iş ve özel yaşamın sınırları giderek bulanıklaştığından, çalışma odası bireye hem profesyonel alan sağlamakta hem de mahremiyet ve konsantrasyon gereksinimini karşılamaktadır (Keleş ve Alkan, 2020, s. 115). Bu alan, özellikle üst gelir grubuna hitap eden kullanıcılar için evin bir statü göstergesi olarak da işlev görür. Böylece, kentli bireyin eğitim, kariyer ve kişisel uğraşlarına verdiği önemin mekânsal bir temsilini sunar.

Giyinme odaları, modern kentli yaşamında bireyselleşmenin ve özel yaşam alanlarının önem kazanmasının bir yansımasıdır (Şekil 3.62). Özellikle üst gelir grubuna hitap eden kullanıcılar için mekân, yalnızca kıyafet ve eşyaların depolanması değil; aynı zamanda özel bir mahremiyet ve kişisel alan yaratma işlevi görmektedir (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007, s. 206). Bu alan, sosyokültürel olarak bireyin yaşam tarzını ve estetik değerlerini mekânsal olarak ifade etmesine olanak tanır.

Şekil 3.62. Next Level Ankara Giyinme Odası (URL5).

Next Level Ankara’da kullanılan malzemeler, estetik, işlevsellik ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde seçilmiştir (Şekil 3.63). Cephelerde kullanılan yüksek performanslı camlar, hem doğal ışığın maksimum düzeyde iç mekâna ulaşmasını sağlamakta hem de ısı kontrolüyle enerji verimliliği sunmaktadır. İç mekânlarda kullanılan kompakt laminat paneller, masif parke, ses yalıtımlı duvar sistemleri gibi malzemeler, hem kullanıcı konforunu artırmakta hem de uzun ömürlü, sağlıklı yaşam alanları sunmaktadır (Pasifik GYO, 2024).

Şekil 3.63. Next Level Ankara İç Mekân Malzeme Kullanımı (URL5).

Next Level Ankara projesi, teknolojik donanımı, modern malzeme kullanımı ve akıllı ev sistemleriyle Türkiye'de konut üretiminde modernleşmenin mekâna yansımalarının güçlü örneklerinden biridir. Konut birimlerinde kullanılan akıllı ev sistemleri ile kullanıcı deneyimini dijitalleştiren bir anlayış sunmaktadır. Projede yer alan konutlarda ısıtma-soğutma kontrolü, aydınlatma yönetimi, perde ve panjur sistemlerinin otomasyonu, görüntülü interkom ve güvenlik izleme gibi işlevler, mobil cihazlar üzerinden uzaktan yönetilebilmektedir (Pasifik GYO, 2024). Bu sistemler sayesinde kullanıcı, mekânla etkileşim hâlinde olan akıllı bir yaşam altyapısına sahip olurken; konfor, güvenlik ve enerji tasarrufu gibi çağdaş konut tasarım kriterlerine aynı anda erişebilmektedir. Bu durum, Türkiye’de bireyselleşen yaşam tarzlarının, dijital teknolojiyle olan ilişkisini konut mimarisi üzerinden okunabilir hâle getirmektedir.

Sonuç olarak, Next Level Ankara, neoliberal kentsel dönüşüm politikalarının mekânda somutlaşmış bir yansıması olarak ele alınabilir. Konutun bir yatırım aracına dönüştüğü bu süreçte, projeler yalnızca mekân üretmekle kalmamakta, aynı zamanda sosyokültürel kimliklerin ve yaşam tarzlarının yeniden biçimlendiği platformlar hâline gelmektedir. Next Level gibi yapılar, Türkiye’de kentleşme pratiklerinin sermaye mantığı doğrultusunda nasıl yeniden şekillendiğini göstermesi açısından çarpıcı örneklerdendir.

2000’li yıllar sonrasında Türkiye’de konut üretim süreçlerinde gözlemlenen en temel değişimlerden biri, yatırımcı ölçeğinin büyümesiyle birlikte mimarın mesleki konumunun ve işlevinin dönüşmesidir. Mimarın sorumluluğu, kullanıcı odaklı mekân üretiminden çok, yatırımcının öngördüğü bütçe, metrekare, kat yüksekliği, satış hızı ve pazarlanabilirlik kriterlerine uygun, imaj değeri taşıyan yapılar tasarlamak haline gelmiştir. Bu bağlamda mimar, yatırımcı tarafından pazarlama stratejisinin bir bileşeni olarak görülmekte, tasarımı yalnızca biçimsel değil, aynı zamanda ekonomik rekabet içinde fark yaratacak bir “ürün” haline getirmesi beklenmektedir. Sonuç olarak, 2000’li yıllarda mimarın profesyonel pozisyonu, neoliberal konut politikalarının ve piyasa temelli yatırım stratejilerinin etkisiyle dönüşüme uğramış, kentler ise planlama bütünlüğünden uzak, sermaye odaklı parçalı üretimlerin hâkim olduğu bir mekânsal organizasyon biçimine yönelmiştir (Eraydın ve Altay, 2011). Bu bağlamda, iç mimarlık ve mimarlık mesleğinin etik ve toplumsal sorumluluğu, hem de kentlerin sürdürülebilir gelişimi açısından kritik bir dönüm noktasından söz etmek mümkündür.

2000 sonrası süreç, Türkiye’de konut üretiminin kentsel dönüşüm politikaları, küresel ekonomik dinamikler ve değişen yaşam biçimleri doğrultusunda yeniden şekillendiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde toplu konut uygulamaları, büyük ölçekli kentsel projeler ve tüketim odaklı yaşam anlayışı, konut iç mekânlarının planlanmasında belirleyici olmuştur. Mekânsal kurguda fonksiyonelliğin yanında prestij, güvenlik ve konforun öne çıkması, konut tasarımına yeni anlamlar kazandırmıştır. Aşağıdaki tablo (Tablo 3.4), 2000’den günümüze uzanan süreçte konutun biçimlenişini, iç mekân düzenlemelerini ve bu dönemi etkileyen sosyo-kültürel ve siyasi faktörleri karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır.

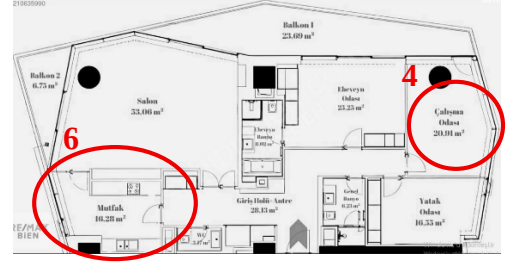
Tablo 3. 4. Kentsel Dönüşüm Döneminde Türkiye’de Konut İç Mekân Biçimlenişinin Sosyo-Politik ve Kültürel Etkenler Çerçevesinde Analizi

DÖNEM	2000-günümüz
Sosyo-politik Değişimler	Depremler
	Pandemi
	Teknolojinin gelişimi
	TOKİ belirleyici aktör olması
	Kentsel dönüşüm projeleri
	Bireyselleşme ihtiyacı
	Tüketim kültürü sonucu lüks ve işlevsel konut ihtiyacı
Sosyo-politik Değişimlerin Sonuçları	Konut rantı atışı
	Konutun sosyal etkileşim mekanları olarak görülmeye başlanması
	Konutların şehir merkezlerinden, kent çeperlerine yönelmesi
	Yüksek yoğunluklu sosyal konut projeleri ve karma işlevli lüks rezidansların inşası
İç Mekân Plan Kurgusu	Esnek ve modüler iç mekân plan kurgusu
	Farklı kullanıcı ihtiyaçlarına çözüm olarak çeşitlendirilmiş daire tipolojileri
	Toplu konut projelerinde farklı gelir gruplarına hitap eden daire tipolojileri
	Bazı konut tiplerinde mutfakların salonlardan ayrılması (1)
	Balkon sayılarının artışı (2)
	Daha büyük giyinme ve çamaşır odaları (3)
	Çalışma odaları ve çok amaçlı kullanıma uygun odalar (4)
	Konutların alafranga ve alaturka tuvaletler ile çeşitlendirilmesi (5)
	Bazı konut tiplerinde mutfaklara iki kapı ile erişim sağlanması (6)
Mobilya ve Donatı Elemanları	Geniş pencereler
	Modüler mobilya sistemlerine uygun bırakılmış boşluklar (7)
	Malzeme kullanımında (parke, seramik ve mobilya renkleri) farklı kullanıcı profillerine hitap edecek alternatifler
	Sürdürülebilir malzemeler (8)
	Otomatik ısıtma-soğutma, aydınlatma, perde ve panjur sistemleri

Görsel

- (2) Balkon sayılarının artışı
(7) Modüler mobilya sistemlerine uygun bırakılmış boşluklar

- (4) Çalışma odaları ve çok amaçlı kullanıma uygun odalar
(6) Bazı konut tiplerinde mutfaklara iki kapı ile erişim sağlanması

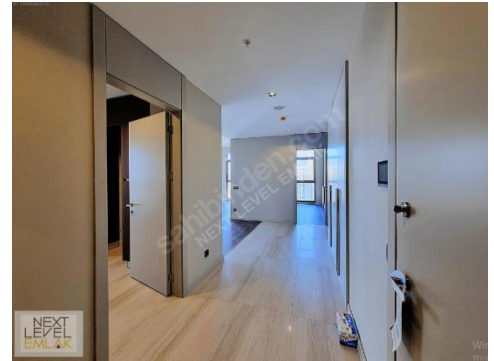
- (1) Mutfakların salonlardan ayrılması

- (5) Konutların alafraंगा ve alaturka tuvaletler ile çeşitlendirilmesi

- (3) Daha büyük giyinme ve çamaşır odaları

- (8) Sürdürülebilir malzemeler

4. SONUÇ

Bu tez çalışması, Türkiye'de konutun tarihsel süreç içerisindeki biçimsel ve mekânsal dönüşümünü, kültürel, toplumsal ve siyasi bağlamda incelemiş ve konutun yalnızca fiziksel bir yapı değil; aynı zamanda bir kültür ürünü, bir ideoloji göstergesi ve bir yaşam biçimi yansıması olduğunu ortaya koymuştur. Cumhuriyet öncesi dönemin geleneksel Türk evi tipolojilerinden başlayarak günümüzün kapalı sitelerine ve akıllı konut projelerine kadar geniş bir tarihsel perspektifle yapılan analizler, mekânın kültürel kodlarla, siyasi tercih ve yönelimlerle ne denli iç içe olduğunu göstermiştir. Analiz kapsamında, Türkiye’de 1923’ten günümüze uzanan dönemde konut biçimlenişinin sosyokültürel ve siyasal dinamiklerle ilişkisi, belirlenen alt başlıklar çerçevesinde sistematik bir şekilde tablo halinde sunulmuş ve ilgili dönemler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, Türkiye’de konutun biçimlenişinin her dönem kendi sosyopolitik koşullarına göre farklılaştığı, kimi zaman köklü dönüşümlere uğradığı, kimi zaman ise geleneksel yapıların modern yorumlarla sürdürüldüğü gözlemlenmiştir. Değerlendirmeler, konutun yalnızca mimari bir nesne değil; aynı zamanda toplumsal değerlerin, kültürel örüntülerin ve yaşam biçimlerinin mekâna nasıl yansıdığını anlamak açısından önemli bir zemin oluşturmuştur.

Kültür ve mekân arasındaki etkileşim, özellikle konut tipolojileri üzerinden net bir şekilde izlenebilmektedir. Konut, bireyin sosyal kimliğini, yaşam alışkanlıklarını ve değerler sistemini yansıttığı için kültürel kodların mekâna yansımada önemli bir araç haline gelmiştir. Mekânın biçimlenişi ise yalnızca mimari estetikle değil, aynı zamanda kullanıcı profili, günlük yaşam ritmi, toplumsal ilişkiler ağı ve kamusal-özel alan ayrımıyla şekillenmiştir (Rapoport, 1969, s. 46). Bu bağlamda, her toplumun kendine özgü mekânsal organizasyonu, o toplumun yaşam tarzı, normları ve beklentileriyle şekillenir. Konut, bu özgünlüklerin taşıyıcısı olarak kültürün maddi bir temsiline dönüşür.

Sosyokültürel ve siyasi dinamiklerin etkisiyle konutun dönüşümü, tarihsel süreç içerisinde farklı kırılma noktalarıyla izlenebilir. Geleneksel Türk Evi, Osmanlı toplum yapısının ve İslam kültürünün belirleyici olduğu bir dönemde; mahremiyet, cinsiyet rolleri ve aile yapısı gibi normların mekânsal karşılıklarını barındırmıştır. Selamlık-haremlik ayrımı, içe dönük avlulu planlama, çok işlevli yaşam alanları ve esnek kullanım biçimleri gibi özellikler, bu dönemde kültürle mimarinin nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte konutta yaşanan ilk radikal dönüşüm, Batı'ya yönelen modernleşme ideolojisinin etkisiyle gerçekleşmiştir. 1923-1950 yılları arasında, özellikle Ankara üzerinden temsil edilen yeni ulus devlet kimliği, modern, sade, simetrik ve işlevsel konut tipolojilerini öne çıkarmıştır. Bu anlayış, yeni kurulan toplu konut bölgeleri ve kamu lojmanları üzerinden şekillenmiştir. Türkiye'de modernleşme ve ulus-devlet inşası süreçleri, kentleşme politikalarının temel belirleyicisi olmuştur. Konut üretimi sınırlı olmakla birlikte, devletin kontrolünde ve planlı bir biçimde yürütülmüş; özellikle orta ve üst gelir gruplarına yönelik müstakil, bahçeli evlerin üretimi ön plana çıkmıştır. Konut politikalarının temel amacı, yeni rejimin "medeni yaşam" ideali doğrultusunda, bireyi modern kentsel yaşam biçimine entegre etmektir. Devletin tek ve güçlü aktör olarak kentleşmeyi yönettiği bu süreçte, kentleşme kontrollü ve sınırlı bir yapıda ilerlemiştir. Bu nedenle, konut yalnızca bir barınma birimi değil; aynı zamanda rejimin modern yurttaş yaratma projesinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

1950–1980 arası dönem, Türkiye'de konut üretiminin sosyokültürel ve siyasi bağlamda derin dönüşümler geçirdiği, ancak bu dönüşümlerin tekil kopuşlar değil, birbirine eklemlenen kırılmalar biçiminde yaşandığı bir süreçtir. Bu nedenle söz konusu otuz yıllık zaman dilimi, doğrusal ve tek tip bir yapı arz etmekten ziyade, kendi içerisinde farklılaşan üç temel evre üzerinden analiz edilmelidir. 1950 yılında başlayan ekonomik liberalleşme süreci, 1960'taki siyasal müdahale ve sonrasında gelişen yeni toplumsal yapılanmalarla birlikte, kentleşme dinamiklerini ve konut politikalarını adım adım dönüştürmüştür. Bu bağlamda, 1950–1980 arası dönem, ardışık kırılmaların süreklilik içinde birbirini izlediği, konut biçimlenişinde aşamalı ancak köklü değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Dönemi alt başlıklarla ele almak, yalnızca tarihsel bir ayrıştırma değil; her bir kırılmanın özgün niteliklerini, dönemin kendine özgü sosyo-ekonomik ve kültürel yönelimlerini daha görünür kılmak adına analitik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

1950'li yıllar, Türkiye'de hızlı toplumsal dönüşümün ve kırdan kente yoğun göç hareketlerinin başlangıç noktası olmuştur. Demokrat Parti'nin ekonomik liberalleşme politikaları, kırsal alanda tarımsal modernizasyonu beraberinde getirirken, bu durum kırsal kesimde iş gücünü gereksiz hâle getirerek kentlere büyük bir göç dalgası başlatmıştır. Ancak, bu ani demografik değişim karşısında devletin konut politikaları yetersiz kalmış, formel konut üretimi ihtiyaçları karşılayamamıştır. Bu bağlamda, bireysel çabalarla oluşan

gecekondu alanları kentlerin çeperinde yaygınlaşmıştır. Gecekondu, yalnızca yoksulluğun ve mekânsal eksikliğin değil; aynı zamanda var olma, tutunma ve kent yaşamına entegre olma çabasının birer sembolü haline gelmiştir. Gecekondulaşma, bu dönemin en belirgin konut biçimlenişi olarak karşımıza çıkmakta; ekonomik zorluklar ve hızlı kentleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan bu yapılaşmalar, kent çeperlerinde yeni sosyal ağlar oluşturmuştur. Devletin geri planda kaldığı bu dönemde, barınma ihtiyacı bireysel aktörlerce çözümlenmeye çalışılmış; konut, "temel barınma hakkı" kapsamında görülmeye başlanmıştır. Bu durum, Türkiye’de plansız kentleşmenin temelini atmıştır.

1960 Askeri Müdahalesi sonrası, devlet yeniden kentsel gelişme süreçlerinde etkin bir rol üstlenmiştir. Bu dönemde Planlı Kalkınma anlayışı benimsenmiş ve kentleşmenin düzenlenmesi için mekânsal politikalar geliştirilmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulması ile, konut yalnızca bireysel bir barınma meselesi olmaktan çıkmış, toplumsal kalkınmanın bir aracı olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede gecekondu, artık yalnızca geçici bir çözüm değil, kalıcı yerleşim birimleri hâline gelmiştir. Alt ve alt orta sınıfların ihtiyaçlarına yanıt vermeye çalışan bu yaklaşım, devlet destekli sosyal konut üretimini hedeflemese de gecekondu alanlarının meşrulaşmasına zemin hazırlamıştır. Böylece konut, ilk defa devletin planlı kalkınma vizyonu içinde yer almış; kentsel büyüme ile ekonomik kalkınma arasında doğrudan bir ilişki kurulmuştur.

1960’lı yılların sonlarından itibaren gecekonduların fiziksel niteliğinde dönüşüm başlamış, bu yapılar apartmanlaşmaya evrilmiş ve yer yer kooperatifleşme eğilimleri ile formel konut üretimine dahil olmuştur. Bu dönemde, gecekondu affı yasaları ile informel yapılar yasallaştırılmış, kooperatifçilik teşvik edilmiş ve devlet doğrudan üretici olmaktan çıkıp düzenleyici bir role bürünmüştür. Kooperatifler, alt ve alt orta sınıfın barınma ihtiyacına çözüm sunarken, aynı zamanda mülkiyet edinimi yoluyla toplumsal aidiyetin güçlendirilmesini de sağlamıştır. Ancak bu süreç, konutun giderek ticarileşmeye başladığı ve yatırım aracı olarak görülmeye başlandığı bir dönemi de tetiklemiştir. Devletin yönlendirmeleriyle kooperatifler etkin aktörler hâline gelmiş, böylece barınma, sosyal politika alanından çıkarak ekonomik değeri olan bir mal statüsüne doğru evrilmiştir.

1980-2000 dönemi, küreselleşme ve tüketim kültürünün konut üzerindeki etkisinin belirginleştiği bir zaman dilimidir. 1980 Askerî Darbesi sonrasında uygulanan neoliberal politikalar, konut üretimini özel sektöre bırakmış ve serbest piyasa ekonomisi kentleşmenin temel belirleyicisi hâline gelmiştir. Bu dönemde, apartmanlaşma hız kazanmış, siteleşme

modelleri yaygınlaşmış ve lüks konut üretimi ön plana çıkmıştır. Büyükşehirlerde yükselen siteler, güvenli yaşam alanları ve temalı konut projeleri, bu dönemin yeni mekânsal düzenlemelerini ifade eder. Konutun artık sadece barınma değil, aynı zamanda bir yaşam tarzı ve statü göstergesi olduğu anlayışı, mekânsal organizasyonları da dönüştürmüştür. İç mekânlarda konfor, teknoloji ve estetik gibi öğeler ön plana çıkarken, site planlamalarında güvenlik, sosyal donatılar ve mahremiyet temel kriterler haline gelmiştir. Konutun finansal bir meta olarak görülmeye başlanması, özellikle üst sınıflar için lüks konut talebini artırmış ve bu durum, mekânsal eşitsizlikleri derinleştirmiştir. Merkezî alanlarda yükselen rant değeri, orta ve alt sınıfların kent dışına itilmesine neden olmuştur. Özel sektör, bu dönemde konut üretiminin ana aktörü olurken, konutun anlamı "barınma"dan "yatırım" ve "statü" göstergesine dönüşmüştür. Böylece konut, toplumsal kimliğin ve ekonomik gücün bir göstergesi hâline gelmiştir.

2000 sonrası dönem, özellikle 1999 Marmara Depremi'nin yarattığı şok etkisiyle konut stokunun güvenliği ve fiziki yeterliliği üzerine duyarlılığın arttığı bir süreci ifade eder. Kentsel dönüşüm projeleri ile birlikte, riskli yapı stoğunun dönüştürülmesi, yapı denetiminin artırılması ve afetlere karşı dayanıklı konut üretimi hedeflenmiştir (Güzey, 2009, s. 91). Bu dönemde TOKİ gibi merkezi kurumların etkinliği artarken, özel sektörle yapılan iş birlikleri aracılığıyla konut üretimi büyük ölçekli projeler hâline gelmiştir. "Kentsel dönüşüm" adı altında yürütülen uygulamalar, çoğu zaman mekânsal kaliteyi artırmak ve afet riskini azaltmak kadar, kent içi rantın yeniden dağıtımını hedefleyen stratejilere dönüşmüştür. Bu süreçte alt sınıflar, genellikle dönüşüm projeleriyle kent çeperlerine sürülmüş, kent merkezleri ise prestijli ve lüks konut projeleriyle yeniden inşa edilmiştir. TOKİ'nin ağırlıklı olarak orta ve alt gelir gruplarına yönelik sosyal konutlar üretme misyonu, zamanla müteahhit odaklı bir üretim modeline evrilmiş ve bu durum, konutun kamusal bir hak olmaktan uzaklaşmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, günümüzde konut; yalnızca bir barınma mekânı değil, aynı zamanda yatırım, güvenlik ve sosyal statü aracı olarak çok katmanlı bir anlam kazanmıştır.

Bu bağlamda, çalışma kapsamında her dönemin kendi tarihsel, toplumsal ve siyasal koşulları içinde konut biçimlenişine nasıl yön verdiği analiz edilmiştir. Elde edilen çıkarımlar doğrultusunda, dönemsel farklılıkları daha açık biçimde ortaya koymak ve karşılaştırmalı bir değerlendirme sunmak amacıyla tablo hazırlanmıştır (Tablo 4.1). Aşağıda sunulan tabloda, içerisinde her dönemde öne çıkan toplumsal, kültürel ve siyasal dinamikler

ile bu dinamiklerin konut iç mekânlarına yansması madde madde ele alınmıştır. Böylece, mekân organizasyonunda meydana gelen dönüşümler bütüncül bir bakış açısıyla izlenebilmektedir. Tabloyu takip eden plan şemaları ise, söz konusu değişimlerin somut mekânsal karşılıklarını görselleştirerek dönemsel farklılıkların daha net okunabilmesine imkân tanımaktadır.

Tablo 4. 1. Türkiye’de Konut İç Mekân Biçimlenişinin Dönemsel Değişimi

	Sosyo-Politik Değişimlerin Sonuçları	İç Mekân Plan Kurgusu	İç Mekân Plan Dönüşümü
1923-1950	Nüfus artışı ve kontrolsüz büyüme sonucu Ankara Yenışehir’in planlanması Modern müstakil ve modern apartman konutları inşası	Geleneksel konuttaki sofanın giriş holüne dönüşümü Islak mekanların konut içine dahil edilmesi Mekanların belirginleşmesi Geniş şerit pencereler	
1950-1980	Aile yapısında çekirdekleşme Sosyo-ekonomik sınıf farklılıklarının belirginleşmesi Konut eksikliği Kent çeperlerinde; gecekondulaşma, kentsel bölgelerde; iki veya üç katlı bahçeli müstakil konutlar ve yüksek katlı apartman inşaları Konut eksikliği sorununu çözmek için toplu konut projeleri uygulamaları	Özel alanların belirginleşmesi Giriş holünün, koridorlara dönüşümü Konut içine alafrağa ve alaturka tuvaletlerin dahil edilmesi Daha büyük ve kaliteli banyolar Depolama alanları Açık planlı büyük salonlar Geniş balkonlar Geniş pencereler Modüler mobilya sistemlerine uygun bırakılmış boşluklar Şömineler	

1980-2000	Bireyselleşme ihtiyacı Tüketim kültürü sonucu lüks ve işlevsel konut ihtiyacı Estetik ve lüks görünümlü kapalı site anlayışı ve çok katlı apartman blokları inşası	Geniş salonlar Amerikan tipi açık mutfaklar Ebeveyn banyoları Çok amaçlı kullanım odaları Çamaşır odaları Giyinme odaları Kapalı balkonlar	
2000-günümüz	Konut rantı atışı Konutun sosyal etkileşim mekanları olarak görülmeye başlanması Konutların şehir merkezlerinden, kent çeperlerine yönelmesi Yüksek yoğunluklu sosyal konut projeleri ve karma işlevli lüks rezidansların inşası	Bazı konut tiplerinde mutfakların salonlardan ayrılması Balkon sayılarının artışı Daha büyük giyinme ve çamaşır odaları Çalışma odaları Bazı konut tiplerinde mutfaklara iki kapı ile erişim sağlanması	

Tabloda da görüldüğü üzere, Türkiye’de konut iç mekânlarının biçimlenişi, her dönemin toplumsal yapısı, ekonomik koşulları, kültürel normları ve siyasi yönelimleri doğrultusunda farklılaşarak gelişmiştir. Geleneksel konutlarda esnek kullanımlara, ortak yaşam alanlarına ve toplumsal değerlerle bütünleşen mekânsal düzenlemelere dayalı bir plan anlayışı hâkimken, modernleşme süreciyle birlikte mekânların işlevsel olarak ayrıştığı, mahremiyetin, hijyenin ve bireysel ihtiyaçların öncelik kazandığı görülmektedir. Zamanla konut iç mekânlarında özel alanların belirginleşmesi, donatı ve depolama çözümlerinin çeşitlenmesi, hijyen unsurlarının mekâna dahil edilmesi ve konforu artırmaya yönelik tasarımların öne çıkması, toplumsal yaşam biçimlerindeki dönüşümün mekâna doğrudan yansımaları olarak okunabilir.

Sonuç olarak, konutun iç mekân plan kurgusu tarihsel süreç boyunca sürekli değişim geçirmiş; kimi dönemlerde köklü dönüşümler, kimi dönemlerde ise mevcut tipolojilerin farklı ölçeklerde yeniden yorumlanması söz konusu olmuştur. Bu değişimler, yalnızca mimari estetik açısından değil; aynı zamanda kullanıcı profili, gündelik yaşam pratikleri, toplumsal değerler ve siyasi politikalar açısından da okunabilir niteliktedir.

Tüm bu tarihsel seyir, konutun değişen anlamları kadar, değişmeyen bazı temel işlevlerini de gözler önüne sermektedir. Barınma ihtiyacı evrensel olsa da, bu ihtiyacın nasıl karşılandığı; hangi estetik, toplumsal ve teknolojik tercihlerle biçimlendiği, toplumların kültürel ve siyasi dinamiklerine göre farklılık göstermektedir. Konut, sadece bireyin değil, aynı zamanda toplumun geçmişle bağını kurduğu, kimliğini oluşturduğu ve geleceğe dair beklentilerini şekillendirdiği bir mekândır.

Bu çalışmanın sonunda ulaşılan temel bulgu; konutun mekânsal birimler toplamı değil, tarihsel, kültürel ve politik anlam katmanlarıyla örülmüş bir toplumsal yapı taşı olduğudur. Geçmişten günümüze konut biçimlenişini etkileyen faktörler, yalnızca mimari tekniklerle açıklanamaz; sosyolojik, ekonomik ve politik dinamiklerle birlikte değerlendirilmelidir. Gelecekte Türkiye’nin konut politikalarının, sadece ekonomik hedeflerle değil, toplumsal bütünleşme, kültürel süreklilik ve mekânsal adalet ilkeleriyle uyumlu bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, disiplinlerarası yaklaşımlar, katılımcı planlama modelleri ve yerel-küresel dengeleri gözetken stratejiler, konutun hem fiziksel hem de simgesel anlamda daha kapsayıcı bir biçimde yeniden düşünülmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Abrahamsen, P. (1979). Mimari mirasın korunmasında halkın katılımı. (Y. Mamıkoğlu ve M. S. Akpolat, Çev.). Mimarlık Dergisi, 17(1), 36–37.
- Acer, Ö. (2016). Tarihî-Milli Yapılar Ulusal Mimarlık Akımına Yozgat’tan Örnek Bir Yapı: Cumhuriyet Mektebi/İlkokulu Binası. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı, cilt 4, s. 381–389.
- Ahmad, F. (1993). Modern Türkiye’nin oluşumu (Çev. Y. Alogan). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Alakuş, M. S. (2010). “Kültür Kavramı Tanımlamalarına İlişkin Bir Analiz.” Milli Eğitim Dergisi, 164, s. 105–110.
- Altınar, A. T., ve Budak, C. (1997). Konak kitabı. İstanbul: Tepe Yayınları.
- Altman, I., ve Chemers, M. (1980). Culture and environment. Monterey, CA: Brooks/Cole Publishing Co.
- Arabacıoğlu, C., & Aydemir, G. (2007). Türkiye’de Konut ve Aile Yaşamı: Geleneksel Mekân Kullanımı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arat, Y. (2011). Geleneksel Türk evi iç mekân donatılarının antropometrik verilere dayalı analizi: Konya evleri (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Arel, A. (1982). Osmanlı konut geleneğinde tarihsel sorunlar. İzmir: Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No:11.
- Artkan, M., ve Kandemir, Ö. (2023). Modern dönemden günümüze mimarlıkta özgünlük, üslup ve form tartışmaları. Art-Sanat, 19, 27–48. <https://doi.org/10.26650/artsanat.2023.19.1088792>
- Aslanapa, O. S. (1993). Türk sanat tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aslanoğlu, İ. (2010). Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı 1923–1938 (3. baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Atabay, G. (2015). Cumhuriyet Dönemi Kent Planlamasında Yenişehir’in Rolü. Mimarlık Dergisi, 24(2), 102-110.
- Atalay, A. (2011). The Making of Domestic Space at Yeşiltepe Blocks. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları. Erişim adresi: <https://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12610004/index.pdf>

- Ataöv, A., ve Osmay, S. (2007). Türkiye’de kentsel dönüşüme yöntemsel bir yaklaşım. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 24(2), 57–82.
- Atay, F. R. (1969). Çankaya 1918–1938 (1. baskı). İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş.
- Atik, D., & Erdoğan, N. (2007). Geleneksel konut mimarlığını etkileyen sosyo-kültürel faktörler: Edirne’de Şinasi Dörtok Evi. Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Dergisi, 8(1), 21-27.
- Bachelard, G. (1958). The Poetics of Space. Presses Universitaires de France. s. 3.
- Bartu Candan, A., & Kolluoğlu, B. (2008). “Emerging Spaces of Neoliberalism: A Gated Town and a Public Housing Project in Istanbul.” New Perspectives on Turkey, 39, ss. 28–34.
- Bates, E. C., & Plog, F. (1990). Culture: a definition. (s. 7).
- Batur, A. (1998). 1925–1950 döneminde Türkiye mimarlığı. In Y. Sey (Ed.), 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık (ss. 209–234). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Bayraktar, N. (2015). Türk konut mimarisi ve kültürel bağlam. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bayraktar, N., Altan, T. E., & Şumnu, U. (Ed.). (2017). Ankara’da İz Bırakan Mimarlar-1: Demirtaş Kamçıl-Rahmi Bediz. Koç Üniversitesi VEKAM.
- Bektaş, C. (1996). Türk evi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bostancı, N. (2003). Toplum ve kültür. In İ. Sezal (Ed.), Sosyolojiye Giriş (2. baskı). Ankara: Martı Yayınları.
- Boyacıoğlu, S. (2010). Türkiye’de Konut ve Barınma: Kültürel ve Sosyal Boyutlar. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İç Mimarlık Programı.
- Bozdoğan, S. (2002). Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür. İstanbul: Metis Yayınları.
- Büyükmihiçi, G. (2015). Sosyo-kültürel yapı. In G. Büyükmihiçi, H. Zengin, ve Ç. Baydoğan (Eds.), Kentsel Dokuda Arayışlar: Kayseri Hacılar 2012–2013 Çalıştay Kitabı (ss. 79–83). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Cansever, T. (1994). Ev ve şehir üzerine düşünceler. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Cansever, T. (2009). İslam’da şehir ve mimari. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ceyhan, G. (2002). Türkiye’de Konut İç Mekan ve Donatılarında Değişim ve Süreklilik (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, Z. (1998). Modernleşen Türkiye’nin Kentleri: Mekân, Kimlik ve Kültür. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Çetin, Sıdıka (2024). Cumhuriyet'in 100. Yılında Kent ve Mimarlık. *Modular Journal*, 7(1-2), s. 1-2.
- Çınar, T. (2004). *Dünyada ve Türkiye’de başkentlik sorunu*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Çoban, A. (2009). *Cumhuriyet dönemi konut politikaları ve kentleşme süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk evi plan tipleri*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Eldem, S. H. (1984). *Osmanlı dönemi Türk evi*. İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları.
- Eraydin, A., ve Altay, D. (2011). Kentsel arsa üretimini yönlendiren yeni düzenlemeler ve yönetim biçimleri: Eleştirel değerlendirme. *Konut Sempozyumu, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi*.
- Erder, C. (1993). *Türkiye’de Sosyal Konut Politikalarının Gelişimi*. İstanbul: İTÜ Yayınları. (s. 198-203)
- Erder, L. (1997). *Kentsel Gerilim*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, s. 40.
- Erdoğan, E. (2017). “1950’ler Ankara’sında Konut Kooperatiflerinin Mimarlığa Etkisi: Hizmet Yapı Kooperatifi ve 96’lar Apartmanı.” *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 14(2), ss. 60-68.
- Ergun, N. (2003). *Türkiye’de Gecekondu ve Kentsel Dönüşüm*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, s. 45-50.
- Ergün, N. (2001). “Gecekondu ve Kentsel Dönüşüm.” *Planlama Dergisi*, 4, ss. 115-121.
- Erkip, F. (2001). “The Rise of Gated Communities in Istanbul.” *Cities*, 18(6), ss. 77-94.
- Erman, T. (2001). *Kentleşme ve Gecekondu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eyüce, A. (2005). *Geleneksel yapılar ve mekanlar*. İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Eyüce, A., ve Keskiner, K. (1995). *Mimari mekânın oluşum sürecinde kültürel etkiler*. 7. Uluslararası Yapı-Yaşam Kongresi’95, TMMOB Mimarlar Odası, Bursa.
- Gabriel, A. (1938). *Türk evi*. *Arkitekt Dergisi*, (5-6).
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. Basic Books. s. 5.
- Genç, F. (2008). *Kentsel dönüşüm ve yerel yönetimler*. *Yerel Politikalar Dergisi*, 3(1), 1-23.
- Genç, K. (2008). *Depremler ve Türkiye’de Konut Politikası*. İstanbul: İTÜ Yayınları.
- Gerçek, C. (1982). *Büyük konutlar: Sedat Hakkı Eldem*. İstanbul: Yaprak Yayınları.

- Gögebakan, Y. (2015). Karakteristik bir değer olan geleneksel Türk evinin oluşumunu belirleyen unsurlar ve bu evlerin genel özellikleri. İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Kültür ve Sanat Dergisi, 1(1), 41–55.
- Görgülü, T., ve Kaymaz Koca, S. (2007). Türkiye’de barınma biçimlerinde yaşanan değişimler: Son dönemde yapılan tüketim odaklı konutlar. Mimarlık, 337, 29–33.
- Gü, G. (2003). Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(3), 291–309. s. 302.
- Günay, R. (1998). Türk ev geleneği ve Safranbolu evleri. İstanbul: YEM Yayıncılık.
- Gür, H. (2000). Konut ve Toplum. İstanbul: YEM Yayınları.
- Gür, Ş. Ö. (1996). Mekân örgütlenmesi. Trabzon: Gür Yayıncılık.
- Güvenç, M. (1995). Türkiye’de Planlama Politikaları ve Kentleşme Sorunları (1950–1980). Ankara: Planlama Yayınları.
- Güzey, M. (2009). Toplu Konut Uygulamalarında Sosyal Politika ve Mekânsal Yansımaları. Ankara: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İmamoğlu, T. (1992). Toplumsal bir eylem olarak mekân tasarımı. Yapı Dergisi, s. 8–9.
- İmar ve İskân Bakanlığı. (1973). 50 yılda imar ve yerleşme 1923–1973. Ankara.
- Karpat, K. H. (1976). The Gecekondu: Rural Migration and Urbanization (s. 95-97). Cambridge: Cambridge University Press.
- Keleş, N. (2013). Kentleşme ve Mekânsal Dönüşüm: Türkiye Örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Keleş, R. & Alkan, A. (2020). Kentsel mekânın dönüşümü: Sürdürülebilirlik ve yeni eğilimler. Planlama Dergisi, 30(1), 111–122.
- Keleş, R. (2010). Kentleşme politikası (11. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kentleşme Şûrası (2009). Kentleşme Şûrası Nihai Raporu, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Keyder, Ç. (1987). State and Class in Turkey: A Study in Capitalist Development. London: Verso.
- Keyder, Ç. (1999). The settings. In Ç. Keyder (Ed.), Istanbul between the global and the local. Maryland: Rowman ve Littlefield Publishers.
- Kırlı, C. (2005). Konut mekânının dönüşümü: Tüketim kültürü ve iç mekân tasarımı. İstanbul: İTÜ Yayınları. s. 63.
- Köse, A. (2015). Türk Evi Kavramının Tarih Yazımı Üzerine Bir İnceleme. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 61–74.

- Kuban, D. (2000). İstanbul bir kent tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul (2. baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Küçükerman, Ö. (1973). Anadolu'daki geleneksel Türk evinde mekân organizasyonu açısından odalar. İstanbul: TTOK Yayını.
- Le Corbusier. (1955). *Le Modulor: A Harmonious Measure to the Human Scale, Universally Applicable to Architecture and Mechanics*. Paris: Editions Gallimard.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Blackwell. s. 31.
- Mutdoğan, S. (2014). Türkiye'de çok katlı konut oluşum sürecinin İstanbul örneği üzerinden incelenmesi. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 50.
- Nalbantoğlu, H. Ü. (1997). Between civilization and culture: The 'politics of modern' Turkish architecture. In S. Bozdoğan ve R. Kasaba (Eds.), *Rethinking modernity and national identity in Turkey* (pp. 117–134). Seattle: University of Washington Press.
- Osmay, S. (1998). 1923'ten günümüze kent merkezlerinin dönüşümü. In Y. Sey (Ed.), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık* (ss. 139–155). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Ökten, S., ve Can, A. (2002). Fetihten günümüze İstanbul kent mekânının oluşumu. *Yeni Türkiye Yayınları*, 10, 540–565.
- Öncü, A. (1988). Türkiye'de modern konut ve kentleşme sorunları. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özbay, F. (2007). Türkiye'de Konut Politikaları ve Kooperatifleşme Süreci (1950-1980). *Mimarlık Dergisi*, 365, 45-52.
- Özdemir, D. (2010). Modern Konut Tasarımında Fonksiyonel Mekân Kullanımı ve İç Mekân Planlaması. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, S. (2013). "Türkiye'de Konut Sorunu ve TOKİ Uygulamaları." *Planlama Dergisi*, 23(1), 105-122. s. 118.
- Özdemir, Y. (2012). Anadolu'da geleneksel konutlar ve çevresel etkenler. İstanbul: YEM Yayın.
- Özden, G. (2010). Türkiye'de Gecekondu ve Konut Politikaları. *Mimarlık Dergisi*, 350, 12-21.
- Özkan, H. (2007). Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Yenışehir Mahallesi'nin Gelişimi ve Sosyo-Kültürel Yapısı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 47(1), 123-142.
- Özsoy, A. (2021). Pandemi sürecinde konutun yeniden tanımlanması. *Mimarlık Dergisi*, 417, 59–66.

- Pala Azsöz, G. (2021). Cumhuriyet dönemi konut mimarisinde sosyo-kültürel ve siyasi dinamikler: 1950’li yıllarda İsrailcileri örneği. Kırklareli Üniversitesi Yayınları, s. 45-47.
- Pasifik GYO. (2024). Next Level Ankara Projesi. <https://www.pasifikgyo.com.tr>
- Polat, S. & Kartal, F. (2018). Kapalı siteler ve kent yaşamı: İstanbul örneği. İdealkent Dergisi, 24(9), 63–84.
- Rapoport, A. (1969). House Form and Culture. Prentice Hall. s. 15.
- Rapoport, A. (2005). Culture, Architecture and Design. Locke Science Publishing Co., s. 27–30.
- Sey, Y. (1998). Cumhuriyet’in 75 Yılında Konut. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Şengül, H. T. (2001). “Kentleşme Politikaları ve Kentsel Değişim.” Kent Planlama Dergisi, 1(3), ss. 43–48.
- Şenyapılı, B. (2004). Kentleşme ve Gecekondu Sorunu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenyol Kocaer, F. & Bal, E. (2013). Türkiye’de kentsel dönüşüm: 6306 sayılı yasa çerçevesinde bir değerlendirme. İdealkent Dergisi, 9(3), 27–46.
- Tanyeli, U. (1998). Türkiye’de Modern Mimarlığın Serüveni. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tekeli, İ. (2009). Türkiye’nin kentleşme süreci. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2010). Konut sorunu ve konut politikası üzerine yazılar. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kent Planlaması. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. s. 94–98.
- Tekeli, İ. (2012). Türkiye’de yaşamda ve yazında konutun öyküsü (1923–1980). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tuan, Y.-F. (1977). Space and Place: The Perspective of Experience. University of Minnesota Press. s. 2.
- Tucker, H. G. (1931). The Concept of Culture and its Etymology. In The Concept of Culture (pp. 11–12). Sage.
- Turgut, H. S. (1990) Kültür- Davranış- Mekân Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
- Türkün, A. & Yapıcı, B. (2009). Kentsel dönüşüm ve TOKİ: Türkiye örneği. Toplum ve Bilim, 114, 38–69.

- Türkün, A. (2011). “Kentsel Dönüşüm ve Gecekondu Mahalleleri: Fikirtepe Örneği.” *Toplum ve Bilim*, 121, ss. 127-157.
- Tylor, E. B. (1871). *Primitive Culture*. John Murray. s. 1.
- Uğurlar, A., ve Ecerel, T. Ö. (2012). Türkiye'de konut politikalarının gelişim süreci ve Ankara metropol kentinde mevcut kiralık konut piyasasına ilişkin bir değerlendirme. *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı 3. Sempozyumu*, 225–246.
- Yavuz, F. (1952). *Ankara'nın imarı ve şehirciliğimiz*. Ankara: SBF Yayını.
- Yılmaz, S. (2019). Türkiye'de şehirleşme olgusu ve gecekondu sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 1-15.
- Yurtoğlu, E. (2015). *Lüks Konut Site Sakinleri ile Gecekondu Sakinlerinin Gündelik Hayatı: Ataşehir Barbaros Mahallesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yürekli, H. (1996). “Modern Türk Konutu ve Mekânsal Değişim.” *Yapı Dergisi*, Sayı 181, ss. 70–75.
- Zorlu, T. (2010). Konut iç mekân örgütlenmesinde kültürel boyut. 2. Ulusal İç Mimarlık Sempozyumu, 20–22 Ekim, İstanbul.
- Zürcher, E. J. (2004). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi* (3. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

İnternet Kaynakları

- 1 Pinterest. (t.y.). [İsrail Evleri görseli]. Pinterest. [E.T. 02.04.2025]
<https://tr.pinterest.com/pin/293859944420410522/>
Pinterest. (t.y.). [Çadır Yerleşimi]. Pinterest. [E.T. 13.05.2025]
<https://tr.pinterest.com/pin/12103492741387477/>
- 2 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). *Cumhurbaşkanlığı Atatürk Müze Köşkü*. [E.T. 10.05.2025]
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/cumhurbaskanligi-ataturk-muze-kosku>
- 3 FotoAnkara. (t.y.). *Ankara mimarlık ve şehir fotoğrafları*. [E.T. 08.06.2025]
<http://www.fotoankara.com/>
- 4 Sivil Mimari Bellek Ankara. (t.y.). *Ana sayfa*. [E.T. 12.06.2025]
<http://sivilmimaribellekankara.com/>
- 5 Sahibinden. (t.y.). *Türkiye 'nin en büyük emlak ve ikinci el alışveriş sitesi*. [E.T. 14.06.2025] <https://www.sahibinden.com/>
- 6 Koç University Digital Collections. (t.y.). *Yapı belgesi – SMB/id/782*. [E.T. 23.05.2025] <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/SMB/id/782>
- 7 Emekbahçeli. (2016, Mart). *İsrail Evleri*. [E.T. 23.05.2025]
<https://emekbahceli.blogspot.com/2016/03/israilevleri.html>
- 8 Koç University Digital Collections. (t.y.). *Yapı belgesi – SMB/id/1280*. [E.T. 03.05.2025] <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/SMB/id/1280>
- 9 Emekbahçeli. (2014, Ocak). *1960'lı Yıllar*. [E.T. 23.05.2025]
<https://emekbahceli.blogspot.com/2014/01/1960l-yillar.html>
- 10 Emekbahçeli. (2018, Şubat). *Eski 29 – Yeni 61 Sokak*. [E.T. 23.05.2025]
<https://emekbahceli.blogspot.com/2018/02/eski-29-yeni-61-sokak.html>
- 11 Erbil, C. (t.y.). *Ankara 'da modern konut üretimi ve mekânsal dönüşüm* [PDF dosyası]. [E.T. 25.05.2025] <https://core.ac.uk/download/pdf/38316916.pdf>
- 12 GZT. (2023). *Konut kooperatifçiliğinin ilk örneklerinden biri: Hukukçular Sitesi*. [E.T. 04.04.2025] <https://www.gzt.com/arkitekt/konut-kooperatifciliginin-ilk-orneklerinden-biri-hukukcular-sitesi-3674132>
- 13 Arkiv. (t.y.). *Yeşil Vadi Konakları*. <http://v2.arkiv.com.tr/p7804-yesil-vadi-konaklari> [E.T. 06.04.2025]

- 14 Emlakta Son Dakika. (t.y.). *Ağaoğlu My World Europe'un havadan görselleri yayında*. [E.T. 06.04.2025] <http://www.emlaktasondakika.com/foto-galeri/insaat-fotograflari/agaoglumy-world-europeun-havadan-gorselleri-yayinda/388?p=1>
- 15 Güçlü Group. (t.y.). *Bahçeşehir Konut İnşaatı*. [E.T. 19.06.2025] <https://guclugroup.com.tr/portfolio/bahcesehir-konut-projesi/>
- 16 Emlak Konut. (t.y.). *Uphill Court Ataşehir*. [E.T. 19.06.2025] <https://www.emlakkonut.com.tr/tr-tr/uphill-court-atasehir>
- 17 Akşam Gazetesi, (2018, Nisan). *TOKİ Kayaşehir*. [E.T. 09.07.2025] <https://www.aksam.com.tr/yasam/toki-kayasehir-2018-kura-cekilisi-sonuclari-saat-kacta-aciklanir-toki-kayasehir-kura-sonuclari/haber-729296>
- 18 Mimari Terim. (t.y.) *Türk Evinde Sofa Çeşitleri*. [E.T. 19.04.2025] <https://mimariterim.com/sofa/>
- 19 Çatalhöyük Research Project. (t.y.) *Çatalhöyük Mimarisi*. [E.T. 20.04.2025] <https://www.catalhoyuk.com/tr/sit/mimari>